Lisa 1
KINNITANUD
peadirektor
05.01.2026
käskkirjaga nr 1-2/26-001

TARBIJAKAITSE JA TEHNILISE JÄRELEVALVE AMET

OHUPROGNOOS

2026 Tallinn

SISUKORD

SISSEJUHATUS 4

1. *OHUPROGNOOSI FUNKTSIOON: OHUENNETUSLIKU RIIKLIKU JÄRELEVALVE ALUS 4*
2. *OHUPROGNOOSI MEETOD: PROGNOOSITAVA OHU (1) KAALUKUS JA (2) TÕENÄOSUS 5*
   - *2.1. Ohuolukorra kirjeldus 5*
   - *2.2. Ohuolukorra hinnang 5*
   - *2.3. Kontrolli ulatuse piiritlemine: TTJA kaalutlusruumi sisustamine 7*
   - *2.4. Ohu ennetamise pädevus ja rakendatavad riikliku järelevalve meetmed 8*

TTJA SISEMISED RISKID 9

TTJA TEGEVUSVALDKONNAD 11

1. *EHITISE KAITSEVÖÖNDI NÕUETE RIKKUMINE: 8 – KESKMINE-KÕRGENDATUD OHT 11*
2. *EHITUSVALDKONNA ETTEVÕTJA JA PÄDEVA ISIKU NÕUETE RIKKUMINE: 2 – KESKMINE-TAVALINE OHT 12*
3. *AVALIKE EHITISTE LIGIPÄÄSETAVUSE NÕUETE RIKKUMINE: 5 – KESKMINE-OLULINE OHT 13*
4. *EHITAMINE AVALIKUS VEEKOGUS: 7 – VÄIKE-KÕRGENDATUD 14*
5. *ENERGIAMÄRGISTE KONTROLLIMINE: 5 – KESKMINE-OLULINE OHT 15*
6. *SUURETTEVÕTETE ENERGIAAUDITITE KONTROLLIMINE: 5 – KESKMINE-OLULINE OHT 16*
7. *LAADIMISTARISTU NÕUETELE MITTEVASTAVUS: 1 – VÄIKE-TAVALINE OHT 17*
8. *EESTI INFORUUMI OHUSTAMINE: 9 – SUUR- KÕRGENDATUD OHT 17*
9. *RAHVUSVAHELISTE SANKTSIOONIDE RIKKUMINE TEENUSTE VALDKONNAS: 5 – KESKMINE-OLULINE OHT 20*
10. *VÄLISINVESTEERINGU LOAKOHUSTUSE JA LOA TINGIMUSTE RIKKUMINE: 7 – VÄIKE-KÕRGENDATUD OHT 20*
11. *DIGILIGIPÄÄSETAVUSE NÕUETE RIKKUMINE: 2 – KESKMINE-TAVALINE OHT 22*
12. *TARBIJALT VARJATUD LISATASUDE VÕTMINE: 5 - KESKMINE-OLULINE OHT 23*
13. *TARBIJATE ÕIGUSTE JA HUVIDE RIKKUMINE KAUPADE MÜÜMISEL JA TEENUSTE OSUTAMISEL E-KAUBANDUSES: 5 – KESKMINE-OLULINE OHT 25*
14. *TARBIJAST KREDIIDIVÕTJA ÕIGUSTE RIKKUMINE: 6 – SUUR-OLULINE OHT 28*
15. *TUBAKASEADUSE JA ALKOHOLISEADUSE NÕUETE RIKKUMINE: 6 – SUUR-OLULINE OHT 30*
16. *TUBAKATOOTE REKLAAMI KEELU RIKKUMINE: 6 – SUUR-OLULINE OHT 32*
17. *FINANTSTEENUSE (SH TARBIJAKREDIIDI) REKLAAMI NÕUETE RIKKUMINE: 6 – SUUR-OLULINE OHT 33*
18. *HASARTMÄNGU REKLAAMI NÕUETE RIKKUMINE: 6 – SUUR-OLULINE OHT 35*
19. *ALKOHOLI REKLAAMI NÕUETE RIKKUMINE: 6 – SUUR-OLULINE OHT 36*
20. *REISIETTEVÕTJA TEGUTSEB (PIISAVA) TAGATISETA: 6 – SUUR-OLULINE OHT 37*
21. *REISIDE, REISITEENUSTE JA MUUDE TEENUSTE PAKKUMISEL NING MÜÜMISEL RIKUTAKSE ÜLDISI TARBIJA ÕIGUSI: 2 – KESKMINE-TAVALINE OHT 38*
22. *TARBIJAÕIGUSTE RIKKUMINE SIDE- JA ÜLDHUVITEENUSE PAKKUMISEL (SIDE, ELEKTER JMS): 2 – KESKMINE-TAVALINE OHT 40*
23. *RAUDTEE OHUTU ÜLETAMISE RAJATISTE NÕUETELE MITTEVASTAVUS: 9 – SUUR-KÕRGENDATUD OHT 41*
24. *RAUDTEE INFRASTRUKTUURI NÕUETELE MITTEVASTAVUS: 8 – KESKMINE-KÕRGENDATUD OHT 43*
25. *RAUDTEEVEEREMI NÕUETELE MITTEVASTAVUS: 5 – KESKMINE-OLULINE OHT 44*
26. *RAUDTEEOHUTUSE JA -LIIKLUSE JUHTIMISE EEST VASTUTAVATE TÖÖTAJATE PÄDEVUSNÕUETE RIKKUMINE: 8 – KESKMINE-KÕRGENDATUD OHT 46*
27. *RAUDTEEOHUTUST OHUSTAVAD PÄDEVUSNÕUETE RIKKUMISED TEETÖÖLISTELT JA ALLTÖÖVÕTJATELT: 9 – SUUR-KÕRGENDATUD OHT 47*
28. *RAADIOSAGEDUSTE KASUTAMISE NÕUETE RIKKUMINE: 9 – SUUR-KÕRGENDATUD OHT 49*
29. *NUMERATSIOONI KASUTAMISE TINGIMUSTE RIKKUMINE: 4 – VÄIKE-OLULINE OHT 50*
30. *ELUTÄHTSA TEENUSE OSUTAJALE KEHTESTATUD NÕUETE RIKKUMINE: 8 – KESKMINE-KÕRGENDATUD OHT 51*
31. *MÄRKIMISVÄÄRSE TURUJÕUGA ETTEVÕTE EI TÄIDA TALLE KEHTESTATUD KOHUSTUSI: 1 – VÄIKE-OLULINE OHT 52*
32. *LASTELE SUUNATUD TOODETE NÕUETELE MITTEVASTAVUS: 9 – SUUR-KÕRGENDATUD OHT 53*
33. *ISIKUKAITSEVAHENDITE NÕUETELE MITTEVASTAVUS: 8 – KESKMINE-KÕRGENDATUD OHT 56*
34. *TARBEKAUPADE NÕUETELE MITTEVASTAVUS: 6 – SUUR-OLULINE OHT 58*
35. *ELEKTRI-, RAADIO- JA ENERGIAMÕJUGA TOODETE NING LIGIPÄÄSETAVUSE NÕUETELE MITTEVASTAVUS: 6 – SUUR-OLULINE OHT 61*
36. *EHITUSTOODETE NÕUETELE MITTEVASTAVUS: 5 – KESKMINE-OLULINE OHT 64*
37. *MASINATE NÕUETE RIKKUMINE: 6 – SUUR-OLULINE OHT 67*
38. *PÜROTEHNILISTE TOODETE JA PIIRANGUGA LÕHKEAINETE LÄHTEAINETE KÄITLEMISE NÕUETE RIKKUMINE: 7 – VÄIKE-KÕRGENDATUD OHT 69*
39. *VABAAJATEENUSTE NÕUETE RIKKUMINE: 6 – SUUR-OLULINE OHT 73*

40. TEHISINTELLEKTISÜSTEEMIDE NÕUETELE MITTEVASTAVUS: 5 – KESKMINE-OLULINE OHT 74
41. KAEVANDAMISE NÕUETE RIKKUMINE: 7 – VÄIKE-KÕRGENDATUD OHT 77
42. LÕHKEMATERJALIDE KÄITLEMISE NÕUETE RIKKUMINE: 7 – VÄIKE-KÕRGENDATUD OHT 78
43. OHTLIKU KEMIKAALI KÄITLEMISE NÕUETE RIKKUMINE: 8 – KESKMINE-KÕRGENDATUD OHT 80
44. GAASI-JA SURVESEADMETE VALDKONNA NÕUETE RIKKUMINE: 8 – KESKMINE-KÕRGENDATUD OHT 83
45. ELEKTRIPAIGALDISTE VALDKONNA NÕUETE RIKKUMINE: 9 – SUUR - KÕRGENDATUD OHT 85
46. TÕSTESEADMETE KASUTAMISE NÕUETE RIKKUMINE: 8 – KESKMINE-KÕRGENDATUD OHT 87
47. EHITISTE OHUTUSE VALDKONNA NÕUETE RIKKUMINE: 8 - KESKMINE-KÕRGENDATUD OHT 88
48. LEGAALMETROLOOGIA VALDKONNA NÕUETE RIKKUMINE 5 - KESKMINE-OLULINE OHT 90

Sissejuhatus

1. Ohuprognoosi funktsioon: *ohuennetusliku riikliku järelevalve alus*

Ohu tõrjumine ja ennetamine on riikliku järelevalve osad, mille üldiseid põhimõtteid reguleerib korrakaitseseadus (KorS). Riiklik järelevalve jaguneb kaheks:

- **Ohutõrjeline riiklik järelevalve.** See on riiklik järelevalve olukorras, kus eksisteerib korrarikkumine (KorS § 5 lg 1), oht (KorS § 5 lg-d 2-5) või ohukahtlus (KorS § 5 lg 6). Eeltoodu ei ole seotud asjaoluga, kas olukord vastab mõnele süüteo koosseisule. Ohutõrjelise riikliku järelevalve eesmärk on ohu tõrjumine, sh ohukahtluse korral ohu välja selgitamine. Selle riikliku järelevalve siht on tegeleda konkreetse ohuga.
- **Ohuennetuslik riiklik järelevalve.** See on riiklik järelevalve olukorras, kus puudub ohukahtlus, kuid saab pidada võimalikuks olukorda, mille realiseerumisel tekib ohukahtlus või oht (KorS § 5 lg 7). Ohuennetusliku riikliku järelevalvega on tüüpiliselt tegemist juhtudel, kus seadusest tulenevalt peab korrakaitseorgan kontrollima teatud avalik-õiguslike nõuete järgimist, sõltumata sellest, kas konkreetse isiku või olukorra ohtlikkuse kohta on teavet (nn inspektsiooniline riiklik järelevalve).

Riikliku järelevalve üldmeetmetest saab ohu ennetamiseks kasutada vaid avalikkuse või konkreetsete isikute teavitamist (KorS §-d 23 ja 26). Korrakaitseorganil on lubatud kohaldada riikliku järelevalve erimeedet ohu ennetamiseks eeldusel, et ohuprognoosile tuginedes saab pidada võimalikuks olukorda, mille realiseerumisel tekib oht (KorS § 24 lg 1). Seega tuleb ohtude ennetuseks kaardistada ohuprognoosis olukorrad, mil võivad tekkida ohuolukorrad.

Eeltoodust tulenevalt on koostatud Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet (edaspidi TTJA või Amet) tegevusvaldkondade ohuprognoosid. Järjepidevalt ja vähemalt üks kord aastas hinnatakse ohuprognoosi asjakohasust ning tehakse vajaduse korral muudatused (KorS § 24 lg 4). Ohuprognoosi asjakohasuse hõlpsamaks hindamiseks on iga valdkonna puhul ära kaardistatud õigusaktidest tulenevad kõik TTJA ülesanded selles valdkonnas.

Ohuprognoosi funktsioon kokkuvõtvalt on anda sekkumiseks kontrollitav ja arusaadav alus:

(1) Kodanikele ja ettevõtjatele *(2) TTJA-le*

Tuginedes ohuprognoosile kinnitatakse igaks kalendriaastaks eraldiseisva dokumendina järelevalve plaan (nn tööplaan), kus kajastatakse täpsemalt, millist valimit kirjeldatud olukordadest sel aastal kontrollitakse (nt et kontrollitakse mingi piirkonna tanklaid või hajaasustuse tanklaid vmt).

Ohuprognoos peab põhinema faktidel ja teaduslikel või tehnilistel teadmistel või Euroopa Liidu õigusaktist tuleneval järelevalvekohustusel ning lähtuma võrdse kohtlemise põhimõttest (KorS § 24 lg 2). Ohuprognoos koostatakse seega objektiivsete tunnuste alusel ja lähtutakse senise järelevalve tulemustest, ametile esitatud märgukirjadest ja süüteoteadete analüüsist, teiste asutuste edastatud järelevalveesildistest ning õnnetusjuhtumite ja intsidentide analüüside tulemustest, samuti teadus- ja erialakirjanduses avaldatud käsitlustest ja ülevaadetest.

Märkus: Iga ametkondliku ohuhinnangu õiguspärasuse puhul on määravaks *ex ante* perspektiiv, s.t ajahetk, kui hinnangu annab korrakaitseorgan. Hiljem *ex post* perspektiivist selgunud asjaolud ohuhinnangu õiguspärasust reeglina ei mõjuta, v.a kui tegu oli ilmse hooletusega. Seega ohu hindamisel (kas ja milline) teeb pädev haldusorgan tõendatud asjaolude põhjal

prognoosi isiku käitumise kohta vaatega tulevikku. Seega hõlmab ohuhinnang nii tõendite hindamist kui ka määratlemata õigusmõiste sisustamist. Ohu kindlakstegemisel ei ole täitevvõimul kohtuvaidluses reeglina kontrollivaba hindamisruumi.[1]

2. Ohuprognoosi meetod: *prognoositava ohu (1) kaalukus ja (2) tõenäosus*

Ohuprognoosi koostamisel kajastatakse iga olukorra kohta, mille realiseerumisel tekib ohukahtlus või oht, järgmised andmed:

2.1. Ohuolukorra kirjeldus

Iga ohuolukorda tähistab eraldiseisev pealkiri, milles sõnastatakse lühidalt probleem, mille kohta vastav ohuprognoos on koostatud. Ohuolukorra raskuspunkt on reeglina kaitstav õigushüve.

Olukorra kirjelduses tuuakse välja olukorra sisulised, olulised tunnused, millele tugineva hinnangu järgi võib olukorda pidada ohtlikuks (kirjeldades sõnaliselt või ka viitega konkreetsele normile). Selles osas võib ka määratleda nt lävendi, määra või piiri, millest alates loetakse olukord tekkinuks.

Näide: Kui ohuolukorrana on määratletud kasutusloa või -teate nõude rikkumine eramute ehitamisel, siis tuleb kirjeldada, mis etapist või tegevusest alates loetakse ehitis kasutusse võetuks, kas (a) siseviimistlustööde tegemisest, (b) ruumide möbleerimisest ja isiklike asjade sisseviimisest; c) ruumide kasutamisest ja nendes ajutisest viibimisest (nt ilma ööbimiseta) või (d) eramusse püsivalt sissekolimisest, mujalt väljakolimisest vmt.

Olukorda kirjelduses tuuakse välja andmed, millele tuginedes saab pidada võimalikuks ohu teket.

Näide: Statistilised andmed (mh varasemad menetlused, õnnetusjuhtumid), märgukirjad, selgitustaotlused, järelevalveesildised.

Tähtis on, et olukord oleks hästi piiritletud ega piirduks üksnes sellega, et mööndakse võimalust, et toimub mõne seaduse rikkumine.

Näide: Hea pole ning liiga üldiseks jääb „tarbijakaitseseaduse rikkumine“ või „toote nõuetele vastavuse seaduse rikkumine“, kuid sobilik on „ebaausate kauplemisvõtete kasutamine ehituspoodides“ või „agressiivsete müügivõtete kasutamine koduuksemüügi puhul“ vms.

2.2. Ohuolukorra hinnang

Iga ohuolukorra puhul hinnatakse vastavas olukorras (1) kõigepealt saabuda võiva tagajärje raskust, (2) seejärel ohu tõenäosust.

(1) Tagajärje kaalukus: *tavaline, oluline, kõrgendatud*

Tagajärjena tuuakse ära, millised õigushüved ja millises ulatuses võivad kahjustatud saada ohu realiseerumisel. Tuleb määrata kindlaks, kas tegemist on ohuga (nn lihtoht), olulise või kõrgendatud ohuga KorS-i tähenduses:

tavaline oht	*oluline oht*	*kõrgendatud oht*

Oht on olukord, kus ilmnenud asjaoludele antava objektiivse hinnangu põhjal võib pidada piisavalt tõenäoliseks, et lähitulevikus leiab aset korrarikkumine (KorS § 5 lg 2).

Oluline oht on oht isiku tervisele, olulise väärtusega varalisele hüvele (st ületab enam kui kümnekordselt ühe kuu palga alammäära, s.o 2023. aastal 10x725 eurot), keskkonnale (KorS § 5 lg-d 3 ja 8 p 1) või Kors § 5 lõikes 4 (kõrgendatud oht) nimetamata kuriteo toimepanemise oht . .

Kõrgendatud oht on oht isiku elule, kehalisele puutumatusele (st seksuaalse enesemääramise õiguse raske rikkumine või raske tervisekahjustuse tekitamine), füüsilisele vabadusele, suure väärtusega varalisele hüvele, suure keskkonnakahju tekkimise oht või

[1] Vt nt RKHKo 3-17-1545/81, p 26.

karistusseadustiku 15. peatükis sätestatud I astme kuriteo või 22. peatükis sätestatud kuriteo toimepanemise oht (KorS § 5 lg 4).

Märkus: Kui tegemist on kaalukate õigushüvede kaitsmisega (nt elu), piisab sekkumisel vähem tõenäolisemast korrarikkumise võimalusest kui õigushüvede puhul, mis niivõrd kaalukad ei ole. Siinkohal omandavadki ohuhinnangu andmisel olulise rolli erineva raskusega ohukategooriad, s.o tavaline oht (KorS § 5 lg 1), oluline oht (KorS § 5 lg 3) ja kõrgendatud oht (KorS § 5 lg 4).

Näited:

(1) Kui olukorrana on kirjeldatud suurõnnetuse ohuga ettevõte (mille vahetus lähenduses viibivate inimeste hulk on muutuv), siis iseloomustab kaitstava õigushüve kaalukus seda, mis on õnnetuse tagajärg - kas ja mitu inimest võib õnnetuse ajal konkreetsel aastal sattuda ohtu või surra või mis on keskkonnamõju. Sellisel juhul on ohu tase sõltuvalt ohustatud õigushüvest (tervis või elu või keskkond) tavaline, oluline või kõrgendatud.

(2) Kui ohuolukorrana on kirjeldatud alkoholireklaami nõueteid rikkuva reklaami edastamist avalikkusele, siis tagajärje osas tuleb hinnata, kas (a) sellega rikutakse üksnes formaalseid reklaamile esitatavaid nõudeid; (b) sellega kahjustatakse kõlblust; (c) selle tulemusena rikutakse konkreetse inimese tervis või võime oma elu iseseisvalt korraldada või (d) selle tulemusena tekib kahju paljude inimeste tervisele ehk oht rahvatervisele.

(2) Realiseerumise tõenäosus: *väike, keskmine, suur*

Ohu realiseerumise tõenäosus iseloomustab, kui suure tõenäosusega kirjeldatud olukorras tekib oht või ohukahtlus. Ohu realiseerumise tõenäosuse hindamise skaalal on kolm astet:

väike tõenäosus	*keskmine tõenäosus*	*suur tõenäosus*

Ohu ennetamisel ei pea olema korrarikkumise toimumine tulevikus täielikult kindel, samuti ei pea korrarikkumine olema vahetult eelseisev. Ohukahtlus on olukord, kus ilmnenud asjaoludele antava objektiivse hinnangu põhjal ei saa tõenäosust, et korrarikkumine aset leiab, pidada piisavaks, kuid mille puhul on alust arvata, et korrarikkumine ei ole välistatud. Siin tuleb KorS § 5 lg 2 järgi lähtuda keskmise objektiivse hindaja perspektiivist. Piisavat tõenäosust saab sellekohaselt jaatada siis, kui korrarikkumise aset leidmisega tulevikus võib arvestada keskmine mõistlik isik.

Märkus: Praktikas peaks ohuennetusliku riikliku järelevalve teostamisel kehtima nn „mida-seda“ reegel: (a) mida kaalukam on õigushüve, seda leebemad nõudmised on sekkumisele tõenäosuse hindamisel. (b) Samuti kehtib ka vastupidi, mida suurem on tõenäosus, seda vähem kaalukas võib olla kaitstav õigushüve. Teisisõnu ohuennetuslik riiklik järelevalve on seda pakilisem, mida kõrgemad on nö panused.

Näited:

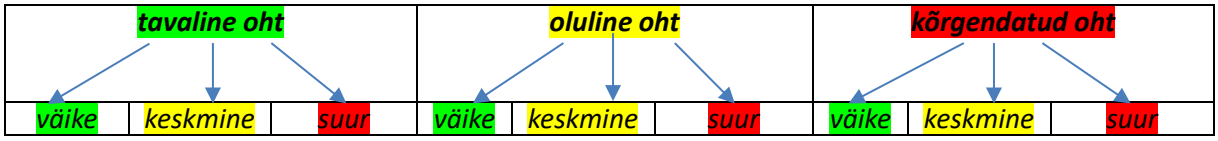
(1) Kui olukorrana on kirjeldatud suurõnnetuse ohuga ettevõte, kus õnnetuse võimalus on ettevõtja enda rakendatud ettevaatusabinõudest tulenevalt muutuv, siis iseloomustab tõenäosus seda, kas ja kui palju mõjutavad konkreetsed ettevaatusabinõud seda, et leiab aset õnnetus – selline tõenäosus on sõltuvalt asjaoludest väike, keskmine või suur. Olles rakendanud korralikult kõiki abinõusid, on suurõnnetuse tõenäosus väike.

(2) Kui ohuolukorrana on kirjeldatud alkoholireklaami nõueteid rikkuva reklaami edastamist avalikkusele, siis tõenäosuse osas tuleb hinnata, kas (a) tegu uue reegliga majandusekeskkonnas (mis toob kaasa vähese teadlikkuse), on rikutav nõue iseenesest selge või pigem vajab arutelu (sh ka grammatiline selgus), kas (b) TTJA on andnud nõude rikkumisel varasemalt välja juhise (mis toob kaasa suurema teadlikkuse) või on korraldatud koolitusi/seminare; (c) kas nõue puudutab suuremaid või väiksemaid ettevõtteid (viimastel on võimekust spetsialisti palkamiseks vähem) või (d) näitab senine kogemus teatud valdkonnas rikkumiste sagedust (tulenevalt hoopis mõnes muust asjaolust või motivatsioonist, maksunõuetest lähtuvalt vms).

Lähtudes eeltoodust on iga ohuolukord seotud:

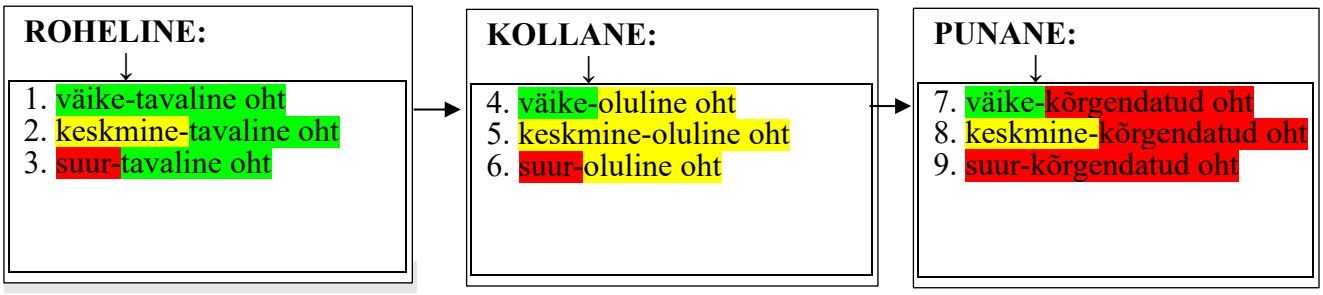
(1) esiteks prognoositava ohuga ning

(2) teiseks selle ohutüübi realiseerumise tõenäosusega järgmiselt:

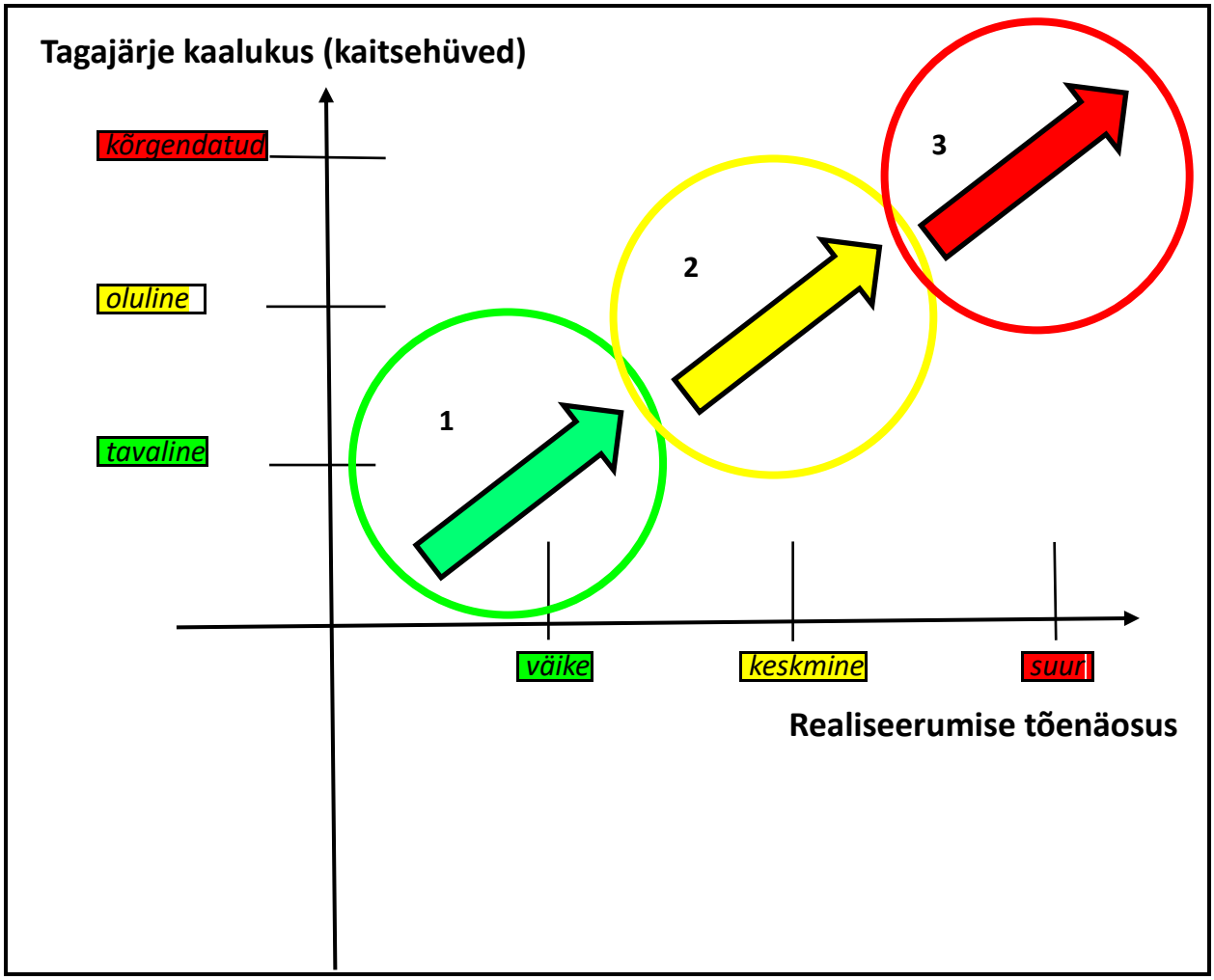
Nii moodustub ohuprognoosis iga ohuolukorra kohta **3x3=9 astet**, mis kirjeldavad kasvavalt prognoosi tõsidust (mida suurem number, seda tõsisem prognoos).

Nimetatud 9 astet on järgmised:

Kokkuvõtvalt on TTA ohuprognoosi 3-astmelise mudeli alusel sekkumisvajaduse kasv ohu kaalukuse ja ohu realiseerumise teljel järgmine:

Joonis. TTJA 3-tasemelise ohuprognoosi mudel

2.3. Kontrolli ulatuse piiritlemine: *TTJA kaalutlusruumi sisustamine*

Kontrolli ulatuse all piiritletakse vajadusel täpsemalt, millistel kaalutlustel peab TTJA vajalikuks sekkuda. Siin määratakse vajadusel ära (1) *keda*, (2) *mida* ja (3) *kuidas* täpsemalt kontrollitakse.

(1) Kontrolli ulatuse juures tuleks eelkõige ära määratleda kontrollitavate isikute ring (avaliku korra eest vastutavad isikud). Tähtis on teadvustada, milliste tunnuste alusel

tehakse kindlaks isik, kellel lasub vastavas ohuolukorras vastutus avaliku korra eest ehk kes on riikliku järelevalve menetluse subjektid (KorS § 15). Vastutus avaliku korra eest võib tekkida ka üksnes seeläbi, et isik omab või valdab asja, sh kinnisasja, ehitist, rajatist (KorS § 15 lg-d 4 ja 5). Korrakaitseõigusliku vastutuse subjektideks võivad olla:

- füüsilised isikud;
- eraõiguslikud juriidilised isikud (nt osaühingud ja aktsiaseltsid).

Märkus: Praktikas võib tõusetuda õiguslik küsimus, kas haldusekandjad saavad samuti korrakaitseõiguslikult vastutada, kui nendest peaks lähtuma oht avalikule korrale. Lühidalt kokku võetuna vastutavad ka haldusekandjad, kuid teine riigiasutus (sh TTJA) ei saa nende suhtes rakendada riikliku järelevalve meetmeid (vt KorS § 15).

Näited: Avalik-õiguslikud juriidilised isikud ja haldusorganid.

(2) Lisaks saab vajadusel täiendavalt ära määratleda kontrollitavate objektide (asjad, kinnisasjad, hooned, dokumendid, ohtlikud tooted, seadmed vms) või milliseid nõudeid kontrollitakse (kirjeldades või ka viitega konkreetsele normile). Eesmärk on kontrolli ulatust selgemalt piiritleda.

Näited:

(1) Kui ohuolukorrana on määratletud kasutusloa või -teate nõude rikkumine hoone või rajatise ehitamisel, siis kontrolli ulatuse all võib kirjeldada, milliseid nõudeid täpsemalt kontrollitakse.

(2) Kui ohuolukorrana on määratletud alkoholiseadusest tulenevate reeglite järgimine, võib kontrolli ulatuse juures täpsustada ning piiritleda, milliseid jaekaubanduse müügikohti kontroll hõlmab (kauplused, kioskid, tanklad).

(3) Kontrolli ulatuse juures võib ära nimetada, milliseid riikliku järelevalve meetmeid TTJA eelistatult rakendada kavatseb, sh kas reeglina toimub pigem vaid leebemate meetmete rakendamine, nt küsitlemine ja dokumentide nõudmine (KorS § 30), või rakendatakse ka teisi sekkuvamaid meetmeid, nt valdusesse sisenemist ja selle läbivaatust (KorS § 50 ja § 51).

2.4. Ohu ennetamise pädevus ja rakendatavad riikliku järelevalve meetmed

Selguse huvides võib ohuprognoosis nimetada õigusaktid ja vajadusel ka õigusnormid, millest tuleneb TTJA pädevus vastava ohuolukorra suhtes. Samuti nimetatakse dokumendis ära need erimeetmed, mida korrakaitseorgan saab ohuprognoosi ja KorS § 24 lg-e 1 alusel rakendada. Riikliku järelevalve erimeetmete volitused sõltuvad konkreetsest seadusest, mille alusel järelevalvet teostatakse.

Eriseadustest tulenevad täiendavad nn spetsiaalsed riikliku järelevalve meetmed (nt kontrolltehing) või riikliku järelevalve meetme eritingimused (nt lammutusettekirjutus). Sellised täiendavad erimeetmed on selguse huvides otstarbekas ära nimetada.

Haldussunni abinõusid eraldi nimetada vaja ei ole, sest need on kõikides olukordades alati olemas ning samad (asendustäitmine, sunniraha ja vahetu sund).

Märkus: KorS näeb ette ka ettekirjutuse tegemise ja selle täitmata jätmisel sunniraha võimaluse (§ 23 lg 4). Lisaks näeb samuti osa eriseadusi ette sunniraha määramise võimalusi. Seejuures tuleb tähele panna, mis on konkreetsel juhul ettekirjutuse tegemise ja sunniraha määramise alus, mh võimalik sunniraha suurus. Ohu ennetamiseks ei ole lubatud kohaldada vahetut sundi, välja arvatud juhul, kui see on vajalik olulise või kõrgendatud ohu ennetamiseks (KorS § 24 lg 6).

TTJA rakendatavad erimeetmed on ülevaatlikult ära toodud eraldi tabelina:

Tabel. TTJA rakendatavad erimeetmed

	ESS	MeeTS	EhS	KemS	LMS	TNVS	TKS	MõõteS	MaaPS	SeOS	RdtS
KorS § 26. Teavitamine	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

KorS § 28. Ettekirjutus ja haldussunnivahendi kohaldamine	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
KorS § 29. Ohu tõrjumine [--] korrakaitseorgani poolt	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
KorS § 30. Küsitlemine ja dokumentide nõudmine	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
KorS § 31. Kutse ja sundtoomine	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X
KorS § 32. Isikusamasuse tuvastamine	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X
KorS § 33. Isikusamasuse tuvastamine erilise tuvastusmeetmega											
KorS § 34. Isikuandmete töötlemine jälgimisseadmestiku [--]ga											
KorS § 35. Isikuandmete töötlemine [--] sideettevõtjalt											
KorS § 35^1. Hädaabinumbrile edastatud informatsiooni töötlemine											
KorS § 37. Isiku joobeseisundi kontrollimine ja tuvastamine											
KorS § 38. Alkoholijoobe kontrollimine ja tuvastamine kohapeal					X						
KorS § 39. Isiku toimetamine [--] tervishoiuteenuse osutaja juurde											
KorS § 40. Alkoholijoobe tuvastamine vereproovi uuringuga											
KorS § 41. [--] joovastava aine tarvitamise [--] tuvastamine											
KorS § 42. Joobeseisundis isiku kainenema toimetamine											
KorS § 43. Kainenema toimetatud isiku kinnipidamistingimused											
KorS § 44. Viibimiskeeld				X	X						
KorS § 45. Sõiduki peatamine				X					X		
KorS § 46. Isiku kinnipidamine											
KorS § 47. Turvakontroll					X						
KorS § 48. Isiku läbivaatus											
KorS § 49. Vallasasja läbivaatus	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X
KorS § 50. Valdusesse sisenemine	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X
KorS § 51. Valduse läbivaatus	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X
KorS § 52. Vallasasja hoiulevõtmine	X		X	X	X	X	X	X		X	X
KorS § 53. Hoiulevõetud vallasasja müümine või hävitamine	X		X	X	X	X	X	X		X	
EhS § 132 lg 3 lammutamisettekirjutus			X								
TNVS § 56^1 // TKS § 63. Kontrolltehingu tegemine					X	X	X				

TTJA sisemised riskid

Lisaks valdkondlikele ohuolukordadele tuleb ohuprognoosis arvestada ka TTJA sisemisi riske, mis mõjutavad ameti võimet tagada tõhus järelevalve ja ohtude ennetamine. Neid riske võetakse ohuprognoosi tegevusvaldkondade koostamisel arvesse, kuna nad kirjeldavad takistusi, mis võivad mõjutada sekkumisvajaduse õiget hindamist ja järelevalve kvaliteeti.

TTJA sisemised riskid jagunevad järgnevalt:

- Personaliriskid – töökoormuse kasv, võtmekompetentside nappus, tööjõu voolavus ja kriitiliste valdkondade spetsialistide värbamisraskused.

- Ressurss– järelevalveülesannete kasv võrreldes ressursside mahuga, tehniliste vahendite ja infosüsteemide piirangud.
- informatsioon – ebapiisav andmestik ja killustatud info, mis võib mõjutada riskipõhise järelevalve täpsust.
- Õigusliku raamistikuga seotud riskid – kiirelt muutuv regulatsioon ja õigusselguse puudumine.
- Maineirisk – avalikkuse ootused ja järelevalveotsuste mõistmine.
- Koostöö – vajadus teha koostööd teiste asutustega valdkondades, kus riskid on ühised.

Nende riskide teadvustamine ja vähendamine on osa TTJA aastasest planeerimisprotsessist ning mõjutab järelevalve fookuste seadmist igas valdkonnas.

TTJA tegevusvaldkonnad

1. Ehitise kaitsevööndi nõuete rikkumine: 8 – keskmine-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Liinide, kaablite, trasside ja teiste tehnosüsteemide kaitsevööndis tegutsemine (ehitus- ja kaevetööd, ehitise ehitamine trassi peale) võib tuua kaasa olukorra, kus liin, trass või muu kommunikatsioon lõhutakse. Sageli esineb juhtumeid, kus ehitustegevuse või muu tegevusega lõigatakse läbi elektri- või sidekaablid, kuid on ka juhtumeid, kus kanalisatsiooni ja vee kollektorid on läbi lõigatud või on hakatud püstitama kõrget ja rasket ehitist trassi peakollektori kohale. Näiteks peatas 2018. aastal Tehnilise Järelevalve Amet ühe ehitusobjekti tegevuse Tallinnas Kadriorus, kuna sellega ohustati Tallinna kesklinna peakollektorit, mis oleks võinud tuua kaasa kogu Tallinna kesklinna veevarustuse katkemise.

Kooskõlastamata või ohutusnõudeid eirates lõhutakse kaevetööde käigus gaasitoru, mis lisaks gaasivarustuse katkemisele võib tekitada ka plahvatusohu. Selle tagajärjel kaob piirkonnas vesi, elekter, gaas, side või katkeb muu üldhuviteenuse osutamine, samuti võib kaasneda oht looduskeskkonnale (nt ühiskanalisatsiooni läbilõikamisel satub reovesi pinnasesse). Suurtes linnades peakollektori kahjustamisel võib pikemaks ajaks tiheasustusega piirkondadest kaduda vesi ja/või küte, või tekkida oluline reostus kanalisatsiooni reoveest.

Enamus liine ja tehnosüsteeme on kantud Maa- ja Ruumiameti kaardile, kuid ehitustööde käigus ei selgitata välja trassi täpset asukohta. Samuti esineb vanemaid trasse, mille täpne asukoht ei ole teada ega kaardile märgitud. Riiklik järelevalve toimub valdavalt kaebuse põhiselt, kui trassi valdaja annab TTJA-le teada, et tema trassi on kahjustatud.

Ohutõrjeliselt relevantne on ka raudtee läheduses toimuv ehitustegevus ning ehitised, mis paiknevad raudtee kaitsevööndis. Sellega seoses liigub tavalisest rohkem inimesi raudtee vahetus läheduses, samuti võivad läbiviidavad ehitustööd ning ka selle tulemusena kerkivad ehitised ohustada raudtee infrastruktuuri või raudtee ja ümbruskonna nähtavust vedurijuhtidele. Eelkõige on oluline tagada, et veeremi valdaja oleks teadlik raudtee läheduses toimuvas ehitustegevusest ning sellega kaasnevast võimalikust liikumisest raudteel, samuti eritehnika liikumisest ning teistest võimalikest mõjutustest.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: ***kõrgendatud oht***

Tehnosüsteemi rikkumisega võib kaasneda üldhuviteenuse osutamise katkemine, lisaks võib kaasneda suur varaline kahju (nt gaasi või veetrassi remont) ning ka suur kahju keskkonnale (nt ühiskanalisatsiooni läbikaevamisel).

Prognoositav tagajärg on kõrgendatud oht, sest õnnetuse toimumise korral võivad tagajärjed olla väga suured (nt rongi ja inimese/auto kokkupõrge) ja ohustatud on inimese elu ja tervis. Näiteks 2021. aastal oli ebaseaduslikult rajatud raudteekaitsevööndisse kõrge vall, mis piiras rongide nähtavust ning samuti takistas vee ärajuhtimist raudteelt.

Realiseerumise tõenäosus: ***keskmine***

Ehitustegevus toimub peamiselt tiheasustusega aladel, kus on paigaldatud ka palju liine ja muid tehnosüsteeme. Tõenäosus, et mõni tehnosüsteem paikneb tegelikult teises kohas võrreldes kaardi andmetega, või ehitus-, kaeve- või muid töid tehakse loas määratust erinevalt, seda nii teadmatuse, raha kokkuhoiu kui ka hooletuse tõttu, on keskmine. Näiteks esineb raudtee-ehituste puhul kaablite läbilõikamisi, kuna eelmised raudtee-ehitused on teostatud niivõrd ammu, millest tulenevalt on need halvasti dokumenteeritud. TTJA on iga-aastaselt tuvastanud

1-2 raudtee kaitsevööndi rikkumist. Õnneks on rikkumised avastatud õigel ajahetkel, mistõttu ei ole nendest tulenevalt õnnetusi juhtunud.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse objekte, mille suhtes esitatakse kaebus, et on rikutud ehitise kaitsevööndi nõudeid. Juhtumite korral kontrollitakse asjasse puutuvate ehitustöid tegevate isikute tegevuse nõuetekohasust. Lisaks jälgitakse raudtee kaitsevööndi nõuete järgimist raudteeinfrastruktuuri järelevalve läbiviimisel.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab ehitusseadustik (EhS) ja raudteeseadus (RdtS).

Kontrollimisel kasutatakse kõiki riikliku järelevalve üldmeetmeid ning EhS § 131, § 132 ja RdtS §152 nimetatud riikliku järelevalve erimeetmeid (TTJA poolt rakendatavad erimeetmed on toodud sissejuhatavas osas olevas tabelis). Kaebuse saamisel hinnatakse esmalt, kas ja mis ulatuses tuleks tööd peatada. Erandlikel juhtudel, kui kontrollimise käigus tuvastatakse vahetu kõrgendatud oht (nt kaevetööde jätkamisel võib saada kahjustatud elutähtsa teenuse osutamine), siis keelatakse ehitus- ja kaevetööd ohu kõrvaldamiseni, lisaks võib taotleda politseilt/päästeametilt ametiabi korras viibimiskeelu kohaldamise otsustamist ja selle tagamist.

2. Ehitusvaldkonna ettevõtja ja pädeva isiku nõuete rikkumine: 2 – keskmine-tavaline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Ehitusvaldkonnas peavad EhS § 24 kohastel tegevusaladel toimetavad pädevad isikud omama kutsetunnistust ning vastavate tegevusalade ettevõtjad peavad enda majandustegevuse ning enda jaoks töötavad pädevad isikud registreerima majandustegevuse registris (MTR). MTR-is korrektse info kuvamine on oluline tellijatele õigete valikute ja otsuste tegemiseks ehitustööde läbiviija valimisel. Vale info põhjal tehtud otsused võivad ühelt poolt tuua kaasa olukorra, kus töid teostavad isikud, kes selleks vastavat pädevust tegelikult ei oma, võib mõjutada ehitise ohutust või püsivust, kuid mis võib kaasa tuua ka majandusliku kahju, mis seisneb tööde ümbertegemises või järgmise pädeva isiku palkamises.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *tavaline oht*

Ehitusvaldkonna ettevõtjatele ja pädevale isikule esitatud nõuete täitmise rikkumise tagajärjel võivad ehitustööde tellijad saada eksliku infot ehitusettevõtja ja tema heaks töötavate pädevate isikute kvalifikatsiooni kohta. Kaasneda võib eelkõige majanduslik kahju, kuid halvemal juhul võib tekkida mittevastavusi ehitise nõuetele vastavuses (sh ohutus).

Realiseerumise tõenäosus: *keskmine*

Käesoleval hetkel teostab MTR automaatkontrolli Eesti riiklikust kutseregistrist ning ei ole võimalik registreerida isikud, kes ei oma vastavat pädevust kutseregistri andmetel. Lisaks peavad pädevad isikud temaga tehtud registreeringud kinnitama. Sellisel moel on isik teadlik, et ta on kinnitatud selles konkreetses ettevõttes kui pädev isik. Üks isik saab olla tegev pädeva isikuna maksimaalselt kolmes ettevõttes.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse kaebusepõhiselt MTR-s tehtud kandeid ning ettevõtjate ning nende heaks töötavate isikute pädevusi.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab ehitusseadustik § 130.

TTJA poolt rakendatavad erimeetmed on toodud sissejuhatavas osas olevas tabelis. Kui kontrollimise käigus tuvastatakse nõuetele mittevastavus, siis tehakse ettekirjutus ning vajadusel tagatakse see sunniraha või asendustäitmise teel.

3. Avalike ehitiste ligipääsetavuse nõuete rikkumine: 5 – keskmine-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Eesti ratifitseeris ÜRO puuetega inimeste õiguse konventsiooni 2012. aastal. Sellega on Eesti riik võtnud endale kohustuse, mis eeldab seadusandlikke ja poliitilisi muudatusi, et anda puuetega inimestele võimalus iseseisvaks eluks ja täielikuks osalemiseks kõigis eluvaldkondades, tagades võrdsetel alustel juurdepääs füüsilisele keskkonnale, avalikele ehitistele ja teenustele. Sellest tulenevalt peavad uued ja oluliselt rekonstrueeritavad ehitised, kus pakutakse avalikkusele suunatud teenuseid, olema ligipääsetavad erinevatele sihtgruppidele. Alates 2019. aastast on selle valdkonna järelevalve TTJA pädevuses ja iga-aastaste vaatluste alusel võib järeldada, et puudusi esineb tihti. Ehitiste omanikud suhtuvad reeglina vajalikesse tähelepanekutesse positiivselt, kuid hoonete projekteerijate ja arhitektide teadmiste tase ligipääsetavuse valdkonnas vajab täiendamist.

Aastatel 2019-2025 valimisse võetud hoonete (kokku 163 hoonet) kontrollitulemused näitasid, et paljudel hoonetel esines suuremaid või väiksemaid puudusi. Aastatel 2019-2022 esines puudusi peaaegu kõigis kategooriates, sealhulgas hoone sissepääsud, liftid, hoonesisesed liikumisteed. Halb oli olukord treppide, panduste ja käsipuude nõuete täitmise osas. Mitterahuldav oli olukord invatualettide osas - igas kümnendas hoones invatualetid puudusid. Pärast aastal 2022 toimunud nõustamisi, on puuduste arv oluliselt vähenenud. Aastatel 2024-2025 toimunud kontrollid näitasid, et igas kontrollitud hoones oli invatualettruum ja lift, mis vastasid 95% ulatuses õigusaktidest tulenevatele nõuetele. Oluliselt on paranenud olukord treppide, käsipuude, panduste ja liikumisteede osas.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: ***oluline oht***

Esineb oluline oht tervisele. Kuigi enamiku puuduste korral otsest ohtu elule ja tervisele ei esine, tuleb nõuetele mittevastavaid treppe, panduseid ja käsipuid, markeerimata klaaspiirdeid, lubatust kõrgemaid uksepakkusid jne käsitleda kõrgendatud riski allikana, mis võivad põhjustada trauma või raske kehavigastusega lõppevaid õnnetusi inimestele, sh erinevat puuet omavatele isikutele (kukkumine trepil, ratastooli ümberminek jne). Lisaks esineb oht vaimsele tervisele, kuna liikumis-, nägemis- või kuulmispuudega inimesed ei saa tavapärasel kombel ühiskonnaelust osa võtta. Lisaks põhjustab mitteligipääsetav keskkond suuremaid kulutusi sotsiaalteenustele, kuna inimesed ei pääse iseseisvalt kodunt välja ja vajavad erinevate teenuste kättesaamiseks isiklikku abistajat.

Realiseerumise tõenäosus: ***keskmine***

Ohu realiseerumise tõenäosus on keskmine. Pärast aastal 2022 toimunud nõustamisi, on teadlikkus avalike hoonete ligipääsetavuse osas suurenenud ning järelevalve käigus tuvastatud puuduste arv oluliselt vähenenud.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse paikvaatlusega olulisuse määra alusel vastavalt osakonna aastasele tööplaanile. Tööplaani koostamisel võetakse arvesse objekti tajutavat mõju erinevatele sihtrühmadele, suurt avalikku huvi, valdkondlikku jaotust ja võimalikke riskitegureid.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab ehitusseadustik (EhS).

Kontrollimisel kasutatakse kõiki riikliku järelevalve üldmeetmeid ning EhS § 131 ja § 132 nimetatud riikliku järelevalve erimeetmeid (TTJA poolt rakendatavad erimeetmed on toodud sissejuhatavas osas olevas tabelis). Kui kontrollimise käigus tuvastatakse oht, mille kõrvaldamises ei jõuta omanikuga kokkuleppele, siis koostatakse ettekirjutus puuduste kõrvaldamiseks ning vajadusel tagatakse see sunniraha või asendustäitmise teel.

4. Ehitamine avalikus veekogus: 7 – väike-kõrgendatud

Ohuolukorra kirjeldus

Ohutõrjeliselt relevantne on ehitamine avalikus veekogus, kui sellega võidakse kahjustada veekogus olevaid teisi ehitisi (nt liine või trasse) või ohustada keskkonda ning mõjutada meresõiduohutust. Avalikus veekogus ehitamine toob kaasa vajaduse täpselt selgitada välja ehitamise ja kavandatud ehitise võimaliku mõju keskkonnale, veeliikluse toimimisele, muinsuskaitse pärandile ja veekogus paiknevatele liinidele, trassidele ja teistele tehnosüsteemidele.

Veekogusse ehitamisel ei pruugi selle mõju keskkonnale olla ilmne ning seetõttu on vajalik eraldi analüüsida selle mõju keskkonnale (nt kuidas ehitis mõjutab vee kvaliteeti või kalade rändeteid ning koelmualasid), aga ka keskkonna mõju ehitisele (nt jää liikumine ja rüsijää). Avalikus veekogus paikneb vee all ehitisi (torud, kaablid jms), mille täpne asukoht ning mille omanik ei pruugi olla teada ning mis võidakse teadmatusest ehitustegevuse käigus lõhkuda. Meres on palju objekte, mida ei teata ega ole kantud kaartidele, nt laevavrakke, aga ka muid vallasasju, mis on või peaksid olema kaitse all või on ohtlikud (nt meremiinid). On trasse, mis lähevad majandusvööndist läbi, aga ei kuulu Eesti riigi jurisdiktsiooni alla. Ohutuks ehitamiseks tuleb eelnevalt uurida avaliku veekogu põhja ning hüdrodünaamikat.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *kõrgendatud oht*

Teadmatusest või hooletusest valitud ebasobivad ehitusvõtted avalikus veekogus võivad tuua kaasa suure kahju keskkonnale, pöördumatult kahjustada mälestist või vrakki, mis tuleks võtta kaitse alla mälestisena, ning – arvestades, et igal aastal teeb merevägi kahjutuks mitukümmend meremiini – pole välistatud ka oht ehitajate elule ja tervisele, samuti suure varalise kahju oht. Lisaks on oht ehitustöödel kahjustada avaliku veekogu põhjas paiknevaid teisi tehnorajatisi, mis võivad mõjutada olulise teenuse (nt side, elektriühendus saarega) toimepidavust.

Realiseerumise tõenäosus: *väike*

Enamus avalikku veekogusse ehitamisega seotud ohtusid on teada ja neid saab võtta abstraktselt arvesse, kuid mõju keskkonnale, mälestistele (muinsuskaitsealustele objektidele), meremiinidele, riigikaitsele, veeliiklusele ja ehitamise ohutusele tuleb üksikjuhtudel kontrollida.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse avalike veekogudega seotud hoonestus-, ehitus- ja kasutuslubade menetluse käigus kõigi võimalike mõjudega arvestamist, vajadusel tehakse järelevalvet ehitustegevuse üle.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab ehitusseadustik.

Kontrollimisel kasutatakse kõiki riikliku järelevalve üldmeetmeid ning EhS § 131 ja § 132 nimetatud riikliku järelevalve erimeetmeid, sh majandustegevuse peatamine või keelamine

MSÜS § 36 ja § 43 alusel ja korras (TTJA poolt rakendatavad erimeetmed on toodud sissejuhatavas osas olevas tabelis). Erandlikel juhtudel, kui kontrollimise käigus tuvastatakse vahetu kõrgendatud oht (nt suur oht keskkonnale), siis keelatakse ehitustööde jätkamine ohu kõrvaldamiseni ning võib taotleda politseilt/päästeametilt ametiabi korras viibimiskeelu kohaldamise otsustamist ja selle tagamist.

5. Energiamärgiste kontrollimine: 5 – keskmine-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Tagamaks energiamärgiste olemasolu ja nende kvaliteeti Eesti ja Euroopa Liidu poolt seatud kliima-eesmärke täitmiseks, näeb Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi (EL) 2018/844, millega muudetakse direktiivi 2010/31/EL hoonete energiatõhususe kohta ja direktiivi 2012/27/EL energiatõhususe kohta, ette, et TTJA poolt aasta jooksul kontrollitud energiamärgiste hulk peab olema piisav, et kalendriaasta jooksul antud energiamärgiste nõuetele vastavuse hinnang põhineks esinduslikul valimil. Lisaks näeb regulatsioon ette, et energiamärgiste info tuleb kuvada kinnisvara müügi- ja üürikuulutustes ning energiamärgise infot tuleb kuvada avalikes hoonetes nähtaval kohal.

Eestis väljastatakse aastas keskmiselt 2000-4500 energiamärgist, ehk aastas tuleb esindusliku valimi saamiseks kontrollida 322-357 märgist. Arvutuse aluseks on Euroopa Komisjoni hinnang esinduslikule valimile.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline oht*

Suurima osa energia lõpptarbimisest moodustab energiatarbimine kodumajapidamistes osakaaluga 40%. Transpordi ja tööstuse sektor annavad mõlemad 21% energia lõpptarbimisest. Äri- ja avaliku teeninduse sektori lõpptarbimine moodustab 15% kogutarbimisest.[1] Energiamärgise puudumine või nende kehv kvaliteet ei aita kaasa Eesti ega Euroopa Liidu kliimaeesmärkide saavutamisele – tagajärg oluline oht (oht keskkonnale).

Realiseerumise tõenäosus: *keskmine*

Uutel hoonetel on tavapäraselt energiamärgis olemas (kohustuslik osa ehitusloa ja kasutusloa saamiseks, kontrollib mh. ka KOV), samas kvaliteet on kõikuv, kuna arvutusmetoodika on uute tehnoloogiliselt keerukate hoonete puhul keerulisem. Suurem probleem on olemasolevatel hoonetel energiamärgise olemasolu, samas kvaliteet on seal kõrgem, kuna arvutusmetoodika on lihtsam. Näiteks avastas TTJA aastatel 2016 kuni 2021 kohalike omavalitsuste avalike hoonete energiamärgiste kontrollimisel, et ca 100 hoonel puudus energiamärgis. 2023 ja 2024 kuvasid suuremad kinnisvaraportaalid (city24.ee, kv.ee) 78% juhtudest kinnisvarakuulutustes energiamärgise infot (sh. info „energiamärgis“ puudub, sest kõigil hoonetel ei ole kohustust energiamärgist omada (EhS § 62 lg 2)), seega rikkumise tõenäosus on keskmine**.**

Kontrolli ulatus

Järelevalve läbiviimisel lähtub TTJA eelkõige kaebustest, aga ka olukordadest, kus konkreetse spetsialisti või ettevõtte lõikes on avastatud samalaadsed puudused mitmes märgises. Samuti monitoorib TTJA energiamärgiste osakaalu müügi- ja üürikuulutustes. Kõige lihtsam on kontrollida energiamärgise olemasolu (on/ei ole), keerulisem on kvaliteedi ehk arvutuste õigsuse kontroll. Ka arvutuste kontrolli saab kaheks jagada: tarbimisandmetel põhinev arvutust on lihtsam kontrollida kui ehitusprojektil arvutusliku energiamärgise arvutuse õigsust (lähteandmete kontroll, st. õigusaktidest ja standarditest tulenevad väärtused, põhiväärtused projektist) – uut mudelarvutust või projekteerimist TTJA ei teosta, vajadusel tellitakse ekspertiis.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab ehitusseadustik.

Kontrollimisel kasutatakse kõiki riikliku järelevalve üldmeetmeid ning EhS § 131 ja § 132 nimetatud riikliku järelevalve erimeetmeid (TTJA poolt rakendatavad erimeetmed on toodud sissejuhatavas osas olevas tabelis). Vigaste energiamärgiste väljastamisel teeb TTJA koostööd energiaaudiitorite kutseandjaga.

6. Suurettevõtete energiaauditite kontrollimine: 5 – keskmine-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Suurettevõtete energiaauditikohustuse kehtestamises leppisid EL liikmesriigid kokku Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2018/2002 (nn. energiasäästu direktiivi) vastuvõtmisel, kuna nendes ettevõtetes võib energiasääst olla märkimisväärne. Auditi peamine positiivne tulem ettevõtte jaoks peaks olema võimalus leida üles kulutõhusad energiasäästu meetmed. Suurettevõtete energiatõhusus on oluline samm Eesti ja Euroopa Liidu seatud kliima-eesmärkide saavutamisel.

Kulutõhusus ettevõtte jaoks tähendab, et pärast auditit ja meetmete rakendamist kasvab ettevõtte energiatarbimise tõhusus ja parimal juhul saavutatakse ka märkimisväärne energiasääst, mis vähendab ettevõtte kulusid. Mõistlik energiakasutus aitab suurendada ettevõtte kasumlikkust ja energiasäästu teemaga regulaarselt tegelemine aitab viia säästlikku mõtteviisi ka teistesse ettevõtte protsessidesse. Kui energiaaudit vastavalt energiasäästu direktiivile ei koostata, on oht keskkonnale ja kliimaeesmärkide saavutamisele.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline oht*

Auditite eesmärk on juhtida ettevõtete tähelepanu võimalikele energiasäästumeetmetele, esialgne analüüs juba tehtud ja esitatud energiaauditite pealt näitab, et keskmine säästu potentsiaal on 7% ettevõtte kohta, on ka sektoreid, kus see on ka ligi 15%. Kokkuvõtvalt on tagajärg kliimaeesmärkide saavutamisel keskmine kuni suur, kuna siin kaasneb mastaabiefekt, seega esineb oluline oht.

Realiseerumise tõenäosus: *keskmine*

Tõenäosus, et energiaauditit ei ole, on keskmine (tuleviku suundumus pigem vähese poole) – nõude üle on järelevalvet tehtud alates aastast 2017. Suurettevõtted on üldjuhul teadlikud ning nende jaoks on ka kuvand oluline (seaduskuulekas, roheline ettevõtte, kliimaneutraalne ettevõte). 2024. aastal oli vastavate auditikohustuslike suurettevõtete arv ca 152. Aastal 2024 tuli audit esitada 22 ettevõttel, kellest esitamata jäi kahel. See ei välista, et teistel ettevõtetel võivad energiaauditid olemas olla.

Kontrolli ulatus

Ettevõtete hulk kõigub aastate jooksul, kuna ettevõtte kuulumine suurettevõtte kategooriasse sõltub nii ettevõtte suurusest, kui ka majandustulemustest. Hetkel on selliseid ettevõtteid aastate jooksul olnud 120 kuni 160. TTJA on võtnud eesmärgiks 4 aasta jooksul kontrollitakse üle kõigi suurettevõtete energiaauditid, so aastas u 20-30 ettevõtet. 2025.a. möödub 4 aastat neil ettevõtetel, kes on teinud energiaauditi 2021. aastal. Seega tekib neil kohustus auditit korrata. Riigi vaatest selgub, kas ja milliseid säästumeetmeid on ellu viidud.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab energiamajanduse korralduse seadus (EnKS).

Kuna ettevõtetel on kohustus kanda energiaauditid ja -aruanded TTJA infosüsteemi, väheneb tulevikus päringute hulk energiaauditite olemasolu kohta, vaid järele jääb energiaauditi kvaliteedi kontroll. Kontrollimisel kasutatakse kõiki riikliku järelevalve üldmeetmeid ja EnKS § 33 alusel KorS §-s 30 sätestatud erimeedet (küsitlemine ja dokumentide nõudmine). TTJA poolt rakendatavad erimeetmed on toodud sissejuhatavas osas olevas tabelis.

7. Laadimistaristu nõuetele mittevastavus: 1 – väike-tavaline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivist (EL) 2024/1275 hoonete energiatõhususe kohta tuleneb kohustus, et 1. jaanuarist 2025 peab rohkem kui 20 parkimiskohaga mitteeluhoonel olema paigaldatud vähemalt üks elektriautode laadimispunkt. Kohustus puudutab näiteks büroohooneid, kaubanduskeskusi jm asutusi. Lisaks tuleb ära teha hoone energiatõhusust oluliselt mõjutava tehnosüsteemi energiatõhususe hindamised. Aastal 2025 saab läbi viieaastane üleminekuaeg, mis oli mõeldud mitteeluhoonete varustamiseks elektriautode laadimistaristuga.

Lisaks tuleb rajada jalgrataste parkimiskohad, mis moodustavad vähemalt 15% mitteeluhoonete keskmisest kasutusvõimekusest või 10 % hoone üldisest kasutusvõimekusest, arvestades ka tavajalgratastest suuremate jalgrataste jaoks vajaliku ruumiga.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: ***tavaline oht***

Laadimistaristu olemasolu aitab kaasa energiatõhususe eesmärkide saavutamisele ja on seeläbi seotud keskkonnaohuga. Laadimistaristu puudumine ei põhjusta ohtu, mis on seotud ohuga inimeste elule ja tervisele, seetõttu on tegemist hinnanguliselt tavalise ohuga.

Realiseerumise tõenäosus: ***väike***

Tegemist on uue kohustusega ja järelevalvepraktikat veel kogunenud ei ole. Eeldame, et ettevõtjad on valdavalt seaduskuulekad ning seetõttu hindame laadimistaristu puudumise tõenäosust väikeseks.

Kontrolli ulatus

Ettevõtete hulk, kellele nõue rakendub, vajab väljaselgitamist. Suurettevõtteid on 120 kuni 160, kellele nimetatud kohustus kindlasti rakendub. Lähitulevikus tõuseb ettevõtete arv 800-ni, see katab ära enamiku ettevõtete omanduses olevad hooned.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab ehitusseadustik (EhS).

Kontrollimisel kasutatakse kõiki riikliku järelevalve üldmeetmeid ja EhS § 131 alusel KorS §-s 30 sätestatud erimeede (küsitlemine ja dokumentide nõudmine). TTJA rakendatavad erimeetmed on toodud sissejuhatavas osas olevas tabelis. Kui kontrollimise käigus tuvastatakse puudus, mille kõrvaldamises ei jõuta omanikuga kokkuleppele, siis koostatakse ettekirjutus puuduste kõrvaldamiseks ning vajadusel tagatakse see sunniraha määramisega.

8. Eesti inforuumi ohustamine: 9 – suur- kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Ebaseadusliku ja kahjuliku sisu levitamine inforuumis võib kaasa tuua ühiskonna lõhestumise, demokraatlike protsesside õõnestamise, isikute radikaliseerumise ning majandusliku kahju tarbijatele. Tarbijate kaitseks seatud läbipaistvusnõuete täitmata jätmine inforuumis vähendab

usaldust vahendusteenuste vastu ning tarbija võimalusi oma õiguste kaitseks.

Meediateenustes pole lubatud edastada saateid, mis õhutavad vihkamist, vägivalda või diskrimineerimist või kujutavad ohtu ühiskonna turvalisusele või riigi julgeolekule. Infoühiskonna teenustes on keelatud vihkamisele, vägivallale ja diskrimineerimisele kihutamine, sõja õhutamine ning sõjakuritegude õigustamine kui sellega kujutatakse ohtu riigi julgeolekule.

Väga suurtel digiplatvormidel, kel EL-s enam kui 45 miljonit igakuist aktiivset kasutajat, on kohustus hinnata platvormil realiseeruda võivaid süsteemseid riske, sh desinformatsiooni levik ja demokraatlike protsesside mõjutamine, ning võtta nende maandamiseks vajalikud meetmed, näiteks sisu eemaldada, selle nähtavust vähendada või lisada juurde viide ametliku info allikale.

Majandusliku kahju oht tarbijatele esineb läbi digiplatvormidel levitatavate pettuste, näiteks meelitatakse tarbijaid suurte soodustuste või kiire rikastumise võimalustega jagama nii krediitkaardi kui isikuandmeid.

Tarbija kasutatavate vahendusteenuste läbipaistvuse tagamiseks tuleb teenuseosutajal esitada teave kasutatavate algoritmide kohta, luua teenuses esinevast ebaseaduslikust sisust teavitamise ja kaebuste esitamise kontaktpunkt, kirjeldada ettevõttesisest kaebuste lahendamise mehhanismi, avaldada korra aastast läbipaistvusaruanne vahendusteenusest eemaldatu sisu ja kasutajatelt laekunud kaebuste kohta jms. Olukorra tuvastamiseks analüüsis TTJA 2025. aastal viie Eesti suurema vahendusteenuse osutaja tingimuste vastavust EL digiteenuste määruse (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2022/2065) nõuetele. Nähtus, et 55 analüüsitud nõudest tuvastati vastavus vaid 50% juhtudest.

Kaitsepolitseiamet nendib, et paremäärmuslikust ideoloogiast kantud terrorismi oht on demokraatlikes ühiskondades viimastel aastatel kasvanud. 2025. aastal mõisteti kohtus süüdi kolm alaealist terroristlikusse ühendusse kuulumise pärast. Enim puutuvad inimesed äärmusliku propagandaga kokku internetis, seepärast on alates 2022. aastast terroristliku sisu levitamine veebis keelatud ja veebimajutusteenuse pakkujatel kohustus võtta meetmed, et sisu avaldamist ja levikut takistada (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/784, TCO määrus). TTJA on kaardistanud enam kui 160 Eesti veebimajutusteenuse pakkujat, kellest vaid kaks täitsid kõiki terroristliku sisu leviku takistamiseks ette nähtud nõudeid. Lisaks kohustati 2025. aastal üht Eesti veebimajutusteenuse osutajat terroristlikku sisu eemaldama.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *kõrgendatud oht*

Prognoositav tagajärg on kõrgendatud oht, sest terrorikuritegu ja üleskutse selle toimepanemisele on karistusseadustiku 15. peatükis sätestatud I astme kuriteod. Kuigi tarbija kaitseks seatud läbipaistvusnõuete ja digiplatvormidel levivate pettuste ohtu võiks hinnata oluliseks, siis inforuumi ohuolukorra määratlemisel tuleb lähtuda kõrgemaist valdkonnas realiseeruda võivast ohu tasemest.

Realiseerumise tõenäosus: *suur*

TTJA piiras 2022. aastal seitsme telekanali ja 15 domeeninime kättesaadavust Eestis, kuna need õhutasid vaenu ja kujutasid ohtu riigijulgeolekule. EL on alates 2022. aastast sanktsioneerinud 32 Venemaa meediateenust ning lisaks kohaldanud finantssanktsioone paljudele meediateenuse osutajatele lähtuvalt nende rollist Ukraina vastu suunatud sõjas, sh informatsioonilise mõjutustegevus. Eestis on 23.10.2025 seisuga lähtuvalt EL-s kehtestatud sanktsioonidest piiratud 75 telekanali, 320 veebilehe ja 78 ühiku digiplatvormi sisu kättesaadavust.

Liikmesriikides ja Moldovas lähiaastatel toimunud demokraatlike esinduskogude valimistest on enamus (nt Slovakkia parlamendivalimised 2023, Poola parlamendivalimised 2023, Euroopa Parlamendi valimised 2024, Moldova presidendivalimised 2024, Rumeenia

parlamendivalimised 2024, Saksamaa parlamendivalimised 2025, Poola presidendivalimised 2025, Tšehhi parlamendivalimised 2025) osaks saanud kolmandast riigist lähtuvale informatsioonilisele mõjutustegevusele, mille abil on püütud ühiskonda lõhestada ja valimiste tulemust suunata mõjutajale soodsas suunas. Rumeenia 2024. aasta parlamendivalimiste näitel päädis see lausa valimistulemuste tühistamisega. Kuigi Eestis ei valita presidenti otse rahva poolt, ei saa siiski ka nende valimiste puhul välistada võimalikku kolmanda riigi informatsioonilist mõjutustegevust.

Internetis levivate pettuste ohvriks langeb igal aastal aina rohkem inimesi, samuti suurenevad väljapetetud summad. Politsei- ja Piirivalveameti andmeil kaotasid Eesti inimesed pettuste tagajärjel mullu ligi kaheksa miljonit eurot ehk iga päev keskmiselt 22 000 eurot. Suurima osa sellest moodustasid investeerimispettused (4,8 miljonit eurot) ja pangapettused (2,3 miljonit eurot). TTJA tuvastas 2025. aastal Facebookis ligi 1000 pettuste kasutamise juhtumit, 2024. aastal oli tuvastatud juhtumite arv 64.

TTJA analüüsis 2025. aastal viie Eesti suurema vahendusteenuse osutaja tingimuste vastavust EL digiteenuste määruse (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2022/2065) nõuetele. Nähtus, et 55 analüüsitud nõudest tuvastati vastavus vaid 50% juhtudest.

Terroristliku veebisisu puhul nähtub TTJA 2025. aastal teostatud analüüsist, et pea kõigil Eesti veebimajutusteenuse pakkujatel esineb ennetusmeetmete rikkumisi. Ühe Eesti teenusepakkuja puhul on kerge suhtumine ennetusmeetmetesse toonud kaasa olukorra, kus teenusepakkujal on tulnud Saksamaa Föderaalpolitsei korraldusel terroristlik sisu oma veebikeskkonnast eemaldada.

Kontrolli ulatus

Ebaseadusliku ja kahjuliku sisu levitamise takistamiseks on võimalik kontrollida kõiki Eestis kättesaadavaid vahendus- ja meediateenuseid. Kontrollitakse Eestis enim kasutatavaid sotsiaalmeediaplatvorme tuvastamaks pettuseid või kolmandast riigist nähtuvat mõjutustegevust. Kontrollitakse kaebusepõhiselt kolmandast riigist pärinevaid meediateenuseid tuvastamaks, kas need õhutavad vihkamist, vägivalda, diskrimineerimist või kujutavad ohtu ühiskonna turvalisusele või riigi julgeolekule.

Tarbijatele vahendusteenuste läbipaistvuse tagamiseks on võimalik kontrollida kõiki Eesti vahendusteenuse pakkujaid, kontrollitakse kuni 15 suurima kasutajate arvuga vahendusteenuse pakkuja tegevuse vastavust EL digiteenuste määruse läbipaistvusnõuetele.

Terroristliku veebisisu leviku ennetamiseks on võimalik kontrollida kõiki Eesti veebimajutusteenuse pakkujaid. Kontrollitakse 50 suurima kasutajate arvuga veebimajutusteenuse pakkuja vastavust TCO määruse nõuetele.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestavad infoühiskonna teenuse seaduse (InfoTS) § 12 lg-d 3, 4, 6, § 13^1 ning meediateenuste seaduse (MeeTS) §-d 19 ja 51.

Kontrollimisel kasutatakse ohuolukorra tõrjumiseks mõõdupäraseid riikliku järelevalve meetmeid. InfoTS-i alusel järelevalve teostamiseks võib kohaldada riikliku järelevalve üldmeetmeid ja KorS §-des 30, 31, 32, 49, 50, 51 ja 52 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid. MeeTS alusel järelevalve teostamiseks võib kohaldada riikliku järelevalve üldmeetmeid ja KorS §-des 30, 32, 50 ja 51 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid.

Kahjuliku, kuid mitte ebaseadusliku, sisu, näiteks ühiskonna lõhestamisele suunatud informatsiooniline mõjutustegevus, sõltuvust tekitav teenuse disain, tuvastamisel vahendusteenustest piirdub TTJA pädevus Euroopa Komisjoni teavitamisega. Väga suurtel digiplatvormidel süsteemsete riskide maandamise tõhusust on vastavalt EL digiteenuste määruse art 56 lg-le 2 pädevus kontrollida vaid Euroopa Komisjonil.

9. Rahvusvaheliste sanktsioonide rikkumine teenuste valdkonnas: 5 – keskmine-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Ohutõrjeliselt relevantne on olukord, kus isikud rikuvad Euroopa Liidu määrusest (EL) nr 833/2014, määrusest (EL) nr 765/2006 või määrusest (EL) nr 692/2014 tulenevaid arvepidamis-, audiitor-, raamatupidamis-, maksunõustamis-, ärinõustamis-, juhtimiskonsultatsiooni-, suhtekorraldus-, arhitekti-, inseneri-, õigusabi-, turismi-, meedia-, infoühiskonna- ja reklaamiteenuste, turu-uuringute, avaliku arvamuse küsitluste teenuste, tehnilise katsetamise, analüüsimise teenuste või infotehnoloogiaalase nõustamisteenustega seotud piiranguid.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: ***oluline oht***

Prognoositav tagajärg on oluline oht, sest rahvusvahelise sanktsiooni rikkumine on karistusseadustiku § 93[1] kohaselt kuritegu.

Realiseerumise tõenäosus: ***keskmine***

Ohu realiseerumise tõenäosus on keskmine. 30.10.2025 seisuga on TTJA algatanud 19 teenuse sanktsiooni järelevalvemenetlust. Enamasti on tegemist meedia, juhtimiskonsultatsiooni ja IT-nõustamisteenustega. Menetluste käigus on piiratud näiteks enam kui 60 sanktsioneeritud meediateenuse kättesaadavust.

Teenuse, välja arvatud finantsteenuse, sanktsioonide täitmise üle Eestis puudus enne 17.06.2024 järelevalve teostamise korraldus. Sellest tulenevalt ei ole veel kogunenud pikka ja järjepidevat järelevalvepraktikat. Samas nähtub Rahapesu Andmebüroo (RAB) 2024. aasta aastaraamatust, et ainuüksi finantssanktsiooni rikkumise kohta esitati RAB-ile 593 teadet. Sellest võib järeldada, et rahvusvaheliste sanktsioonide rikkumisi toimub ka teistes teenuse valdkondades.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse TTJA koostatava riskiprofiili alusel kolme suurima riskiga teenuste valdkonda ning lisaks meedia- ja turismiteenuste valdkonna sanktsioonide täitmist. Lisaks plaanilisele järelevalvele teostatakse järelevalvet TTJA-le laekuvate vihjete alusel.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab rahvusvahelise sanktsiooni seaduse (RSanS) § 11 lg 3 p 6, § 30 lg 6. Järelevalve teostamiseks võib kohaldada riikliku järelevalve üldmeetmeid ja KorS §-des 30, 31, 32, 49, 50, 51 ja 52 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid. Rikkumise kõrvaldamiseks võib teha ettevõtjale ettekirjutuse KorS § 28 alusel. Ettekirjutuse täitmine on võimalik tagada RSanS § 33 lõikes 4 ette nähtud sunniraha kohaldamisega.

10. Välisinvesteeringu loakohustuse ja loa tingimuste rikkumine: 7 – väike-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Välismaiste otseinvesteeringute taustauuringute raamistik on loodud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusega (EL) 2019/452, mis on riigisisesesse õigusesse üle võetud välisinvesteeringu usaldusväärsuse hindamise seadusega (VUHS). Välisinvesteeringuga, mis viiakse lõpuni järgimata välisinvesteeringute usaldusväärsuse hindamiseks kehtestatud

nõudeid, võib tekkida oht Eesti ja muu Euroopa Liidu liikmesriigi julgeolekule ning avalikule korrale.

Võimaliku ohu teke põhineb ohuhinnangul, mille alusel on tõenäoline majanduse kaudu Eesti suveräänsusesse sekkumine. Välisinvesteeringute usaldusväärsuse hindamine on üks mittesõjalistest ennetavatest ja heidutavatest vahenditest, mille kaudu on võimalik ära hoida, tõkestada ja maandada majandusjulgeoleku riske. Võttes arvesse Euroopa Liidu liikmesriikide turgude, omavahel ühendatud tarneahelate ja liikmesriikide ühiste taristute tihedat lõimitust, võib välisinvesteering kujutada endast ohtu julgeolekule või avalikule korrale ka väljaspool seda liikmesriiki, kuhu investeering tehakse. Seetõttu on strateegiliste majandusharude sõltumatuse tagamiseks ja ohu ennetamiseks vajalik selgitada välja investeeringute tegelik päritolu ja võimalikud kaudsed eesmärgid.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *kõrgendatud oht*

Prognoositav tagajärg võib kaasa tuua erinevaid ohtusid kuni kõrgendatud ohuni. Kõrgendatud oht kaasneb välisinvestori poolt välisinvesteeringu loa kohustuse täitmata jätmisega, millest tingituna jääb tuvastamata ja realiseerub oht Eesti või muu Euroopa Liidu liikmesriigi julgeolekule ning avalikule korrale. 2025. aastal tuvastas TTJA ühe juhtumi, kus välisinvesteering oli lõpule viidud välisinvesteeringu luba taotlemata.

Realiseerumise tõenäosus: *väike*

Realiseerumise tõenäosus on väike. Tartu Ülikooli uuringu („Välisinvesteeringute taustauuringu mõjude hindamine“, Tartu Ülikool, lõpparuanne 2021) kohaselt on Eesti atraktiivsus välisinvesteeringute sihtriigina üsna kõrge, seejuures senisest suurem otseinvesteeringute kasv Eestisse on toimunud aastatel 2019-2021. Eesti Panga otseinvesteeringute statistika alusel on alates 2022. aastast olnud otseinvesteeringute tõus eelnevalt välja toodud perioodiga võrreldes madalam ja 2024. aastal isegi vähenenud. Languse põhjuseks võib olla Eesti geopoliitiline asukoht ja Venemaa agressioon Ukraina suhtes, mis on kahandanud ajutiselt Eesti majanduskeskkonna atraktiivsust välisinvestoritele.

Kolmandatest riikidest (st riikidest, kes ei ole Euroopa Liidu liikmesriigid) tehtud välismaiste otseinvesteeringute osakaal kõikidest otseinvesteeringutest Eestis aastatel 2010-2024 on kokkuvõttes kasvanud ja moodustab kõikidest otseinvesteeringutest pea veerandi. Vastavalt Eesti julgeolekupoliitika alustele (koostanud Vabariigi Valitsus ja heaks kiitnud 22.02.2023 Riigikogu) on praeguse julgeolekukeskkonna üheks suuremaks strateegiliseks väljakutseks intensiivistunud vastasseis erinevate majanduslike süsteemide vahel, mis survestab meie väärtusruumi ning suurendab ideoloogilist vastukaalu sellele. Autoritaarsete režiimide agressiivsus on kasvanud ja nad koonduvad üha enam vastutegevuseks demokraatlikule väärtusruumile. Majanduslike meetmete kasutamine mõjuvõimu suurendamiseks kahjustab tarneahelate turvalisust ja seab ohtu riigi toimimise seisukohalt oluliste teenuste toimepidevuse.

2025. aasta esimese kümne kuuga viis TTJA läbi 13 järelevalvemenetlust, mille käigus tuvastati üks juhtum, kus välisinvesteering oli lõpule viidud välisinvesteeringu luba taotlemata.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse välisinvesteeringuid VUHS § 4 lõikes 1 tegevusvaldkondade abil määratletud sihtettevõtjatesse, kellesse investeeringute tegemisel on kehtestatud välisinvesteeringu loa kohustus hindamaks mõju julgeolekule ja avalikule korrale. Sihtettevõtjateks on ennekõike strateegilistes majandusvaldkondades tegutsevad ettevõtjad (kokku umbes 330 ettevõtjat), kelle majandustegevus on seotud julgeoleku tagamiseks või avaliku korra säilitamiseks oluliste sisenditega, mille katkemisel, häirel, kadumisel või hävimisel oleks Eestile märkimisväärne mõju. Lisaks loakohustuse täitmisele kontrollitakse ka välja antud lubade puhul nende

kõrvaltingimuste täitmist.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevus tuleneb VUHS-st. Järelevalve teostamiseks võib kohaldada KorS-st tulenevaid üldmeetmeid ning §-des 30–32 ja 49–51 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid. Vajadusel tehakse ettekirjutus VUHS § 23 alusel ja ettekirjutuse täitmata jätmise korral määratakse sunniraha ülemmääraga 100 000 eurot. Ettekirjutusega võib kohustada välisinvestorit, sihtettevõtjat ja välisinvesteeringu muud osalist osalust või sihtettevõtja osa võõrandama, tehingut tagasi täitma või tegema muid toiminguid välisinvesteeringueelse olukorra taastamiseks.

11. Digiligipääsetavuse nõuete rikkumine: 2 – keskmine-tavaline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Kohustus avalikule sektorile tagada enda veebilehtedele ja mobiilirakendustele juurdepääs tuleneb Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivist (EL) 2016/2102 (avaliku sektori asutuste veebisaitide ja mobiilirakenduste juurdepääsetavuse direktiiv) ja Komisjoni rakendusotsusest (EL) 2018/1524, mis on riigisisesesse õigusesse üle võetud avaliku teabe seadusega (AvTS) ning selle alusel antud ettevõtlus- ja infotehnoloogiaministri 28.02.2019 määrusega nr 20 „Veebilehe ja mobiilirakenduse ligipääsetavuse nõuded ning ligipääsetavust kirjeldava teabe avaldamise kord.“ Komisjoni rakendusotsuse nr 2018/1524 lisa 1 sätestab miinimumnõuded veebilehtede ja mobiilirakenduste iga-aastasele seirele.

Ohutõrjeliselt relevantne on olukord, kus avaliku sektori asutuse veebilehe külastaja või mobiilirakenduse kasutaja ei saa oma erivajaduse tõttu avalikule teabele ja teenustele ligi, sest avaliku sektori asutus on jätnud täitmata digiligipääsetavuse nõuded.

Alates 28.06.2025 laienevad ligipääsetavuse tagamise nõuded ka erasektori mitmetele teenustele nagu e-kaubandus, elektrooniline side, e-raamat ja selle kasutamiseks vajalik eriotstarbeline tarkvara, finantsteenus, sõitjateveoteenuse osad ja audiovisuaalmedia teenusele ligipääsu andev teenus. Nõuded nende yeenuste ligipääsetavusele tulenevad toodete ja teenuste ligipääsetavuse seadusest (LPS). Ligipääsmatud teenused piiravad erivajadusega inimeste iseseisvust ja suurendavad ebavõrdsust. Ettevõtjate teadlikkus uutest nõuetest on hetkel madal, mistõttu on oodata puudustega toodete suurt osakaalu.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: ***tavaline oht***

Prognoositav tagajärg on tavaline oht. Sotsiaalkindlustusameti andmetel elab 30.06.2025 seisuga Eestis kokku 104 049 puudega inimest. Halveneb erivajadustega inimeste, samuti eakate võime iseseisvalt igapäevatoimingutega hakkama saada ja aktiivselt ühiskonnaelus osaleda. Kui avalik sektori ja ettevõtjad ei täida ligipääsetavuse nõudeid, siis ei pääse märkimisväärne osa ühiskonnast ligi avalikule teabele ja pakutavatele e-teenustele nagu näiteks e-poed, finantsteenused, sideteenused jt.

Realiseerumise tõenäosus: ***keskmine***

Ohu realiseerumise tõenäosus on keskmine. Peamiselt esineb olukordi, kus digiligipääsetavuse nõuded on täidetud osaliselt, kuid samas võib ühe nõude täitmata jätmine tuua kaasa olukorra, et kogu veebileht või rakendus ja pakutav avalik teenus on ligipääsmatu, nt broneerimissüsteem, mis ekraanilugejale ei anna teavet parajasti kasutajal fookuses oleva kuupäeva kohta.

Varasemad asutuste pöördumised, aastatele 2021-2024 läbi viidud avaliku sektori veebilehtede ja mobiilirakenduste seire näitavad, et esineb puudusi digiligipääsetavuse nõuete täitmisel. 2024. aasta seire kohaselt oli avaliku sektori veebilehtede keskmine ligipääsetavuse skoor

automaatseire põhjal 78 punkti 100-st. Põhjalikus seires tuvastatud mittevastavuste osakaal avaliku sektori veebilehtedel on 12,44%.

Erasektori teenustele kohalduvad ligipääsetavusnõuded jõustusid alles 28.06.2025 ja seega on järelevalvepraktika on alles kujunemas. Samas näitavad TTJA-le laekunud pöördumised, et ettevõtjate teadlikkus uutest kohustustest on madal, mistõttu on tõenäoline, et esineb ligipääsetavusnõuetele mittevastavaid teenuseid.

Kontrolli ulatus

Avaliku sektori veebilehtede ja rakenduste puhul kontrollitakse Komisjoni rakendusotsuse nr 2018/1524 lisa 1 valemi alusel arvutatud hulka teabevaldajaid AvTS § 5 tähenduses, välja arvatud AvTS § 32 lõikes 6 toodud erisused, mille kohaselt ligipääsetavuse nõudeid ei kohaldata teabevaldajaga võrdsustatud isikutele, meediateenust osutavale teabevaldajale ning koolidele ja koolieelsetele lasteasutustele. Viimaste puhul on siiski kohustus ligipääsetavaks muuta üldinfo, sh vastuvõtuinfo, asukoht ja kontaktandmed.

Erasektori puhul kontrollitakse ligipääsetavuse nõuete täitmist nende teenuste puhul, mille kasutajate hulk on suurim ja mille mõju erivajadustega isiku toimetulekule on suurim. Täpne kontrolli valmib koostöös erivajadustega isikute esindajatega.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab avaliku teabe seadus ning toodete ja teenuste ligipääsetavuse seadus.

Järelevalve teostamiseks avaliku sektori veebilehtede ja rakenduste ligipääsetavuse üle võib kohaldada riikliku järelevalve üldmeetmeid ja KorS §-des 30, 32, 49, 50 ja 51 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid. TTJA ettekirjutuse täitmisele kohalduvad AvTS § 53^4 nõuded.

Järelevalve teostamiseks erasektori teenuste ligipääsetavuse üle võib kohaldada riikliku järelevalve üldmeetmeid ja KorS §-des 30, 31, 32, 49, 50, 51 ja 52 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid. LPS § 19 kohaselt võib ettekirjutuse täitmata jätmise korral määrata isikule sunniraha kuni 10 000 eurot.

12. Tarbijalt varjatud lisatasude võtmine: 5 - keskmine-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Kauba või teenuse tarbijale pakkumine ja müük ning muul viisil turustamine peab toimuma head kaubandustava arvestades ning tarbija suhtes ausalt. Kauba või teenuse pakkumine peab olema kavandatud ja teostatud nii, et tarbijale oleks selge pakkumise äriline eesmärk. Kauplemisvõtet peetakse eksitavaks, kui esitatakse ebaõiget teavet või kui faktiliselt õige teabe esitusviis petab või tõenäoliselt petab keskmist tarbijat ja kummalgi juhul teeb või tõenäoliselt teeb keskmine tarbija selle mõjul tehinguotsuse, mida ta muul juhul ei oleks teinud. Teave on ebaõige, kui see sisaldab valeandmeid ühe või mitme alljärgneva asjaolu kohta: kauba või teenuse olemasolu või olemus; kauba või teenuse peamised omadused; hind või hinna arvutamise alused või konkreetse hinnaeelise olemasolu.

Tarbijatele tuleb kuvada korrektset teavet hinna ja hinnaeelise saamise kohta. Ametile laekub vihjeid hinnaerinevuse kohta müügisaalis ja kassas. Samuti laekub ametile vihjeid, et hinda tilgutatakse - see on praktika, kus toote või teenuse esialgset hinda kuvatakse madalamana, kuid ostuprotsessi käigus lisatakse sellele kohustuslikke tasusid (nt broneerimistasud, teenustasud, platvormitasud, pakenditasud), mis lõpphinda märkimisväärselt kergitavad. Tarbija avastab need tasud sageli alles ostu lõppjärgus, mis võib tekitada pettumuse ja ebaõigluse tunde, kuid selleks ajaks võib tarbija ostuotsus olla tehtud.

Kauplejal ei ole lubatud mõjutada tarbija majanduskäitumist omistades toodetele väiteid, mis

ei vasta tegelikkusele. Kaupleja peab suutma oma väiteid ka tõendada. Vastasel juhul loetakse kauplemisvõttega seotud väited ebatäpseteks (TKS § 16^1 lg 2).

Kuigi olukord on alates 2022. aastast paranenud, tunnevad tarbijad endiselt kõrgete elamiskulude survet, näitab Euroopa Komisjoni 2025. aasta tarbijatingimuste ülevaade (2025 Consumer Conditions Scoreboard). Näiteks avaldas enam kui kolmandik tarbijatest muret oma võime pärast maksta arveid ja lubada endale igapäevaseid esmatarbekaupu.

Majanduslik ebakindlus ja ostujõu vähenemine teevad tarbijad hinnamuutuste suhtes väga tundlikuks. Tarbijad otsivad pidevalt parimaid pakkumisi ja on teevad sageli ostuotsuse odavaima hinna pakkuja kasuks. Seejuures aga kui ostu lõppjärgus selgub, et lisanduvad veel mitmed tasud, millest tarbijat ei teavitatud, on küsitav, kas tegelikult ka kokkuvõttes hind odavam on

Kaupu ja teenused kasutavad, ostavad ja tarbivad kõik ehk kogu Eesti elanikkond on mõjutatud kaupade ja teenuste hinnast ning seejuures ka sellest, kuidas hinda kuvatakse ning kui palju lisandub varjatud tasusid, pidades silmas varjatud tasudena sellised lisanduvaid tasusid, millest tarbijat koheselt ei teavitata. Seega on nõuete rikkumisel mõju laiaulatuslik.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline oht*

Eksitava kauplemisvõtte kasutamise tagajärjel saab kaupleja ebaausa konkurentsieelise, kui moonutatakse tarbija majanduskäitumist esitades eksitavat infot kauba peamiste müügitingimuste - hinna ja tarneaja kohta. Puuduliku lepingueelse teabe ja asjakohase klienditeeninduse tagamata jätmise tõttu võib tarbija saada ulatuslikku kahju ja tegu on olulise ohuga. Eelnev hõlmab nii jaemüüki kui ka e-poode..

Tarbija õigustele ja majandushuvidele avaldub oht, kui ostule lisanduvad tasud, millest ei ole selgelt ja korrektselt tarbijat teavitatud. Tarbijad ei pruugi olla teadlikud oma õigustest ja seega ei osata oma õiguste eest seista, mistõttu saadakse rahalist kahju. Ühtlasi saadakse rahalist kahju, kui kaupleja ei tarni kaupa ja tarbija lepingust taganemise korral ei tee kaupleja tagasimakseid. Kokkuvõtvalt avaldab eelnev negatiivset mõju kogu turule.

Aastal 2025 jõudis TTJA-ni mitmeid tarbijapöördumisi, mis viitasid varjatud tasude võtmisele kaupleja poolt. Osa rikkumiste puhul, nt tarneajaga hilinemine, ei pruugi tarbija otsest kahju saada; osal juhtudest on kahju väike. Suure majandusliku kahjuga tagajärjega rikkumiste hulk on pigem madalam, samas väikeses summas varjatud tasu võtmine suurelt hulgalt tarbijatelt omab suurt mõju, sest puudutatud tarbijate ring on suur, kuigi tekkinud kahju iga tarbija jaoks eraldi ei ole suur.. Kokkuvõtvalt tuleb ohu taset hinnata tavaliseks.

Realiseerumise tõenäosus: *keskmine*

Ebaausate kauplemisvõtete kasutamise kohta esitatakse sageli vihjeid ning on mitmeid vihjeid varjatud tasude võtmise kohta. Samas on ka palju seaduskuulekaid ettevõtteid. Suure majandusliku kahjuga tagajärjega rikkumiste hulk on väga väike, st tõenäosus on madal, samas väikese kahjuga rikkumiste hulk võib olla suur. Kokkuvõtvalt tuleb tõenäosust hinnata keskmiseks.

Kaupade ja teenuste tarbijaskond on väga suur, kuid ka pakkujate hulk turul on suur. Nõuete rikkumisel võib mõju olla laiaulatuslik, kuid realiseerumise tõenäosust hindame keskmiseks, sest suure turumõjuga ettevõtjad käituvad pigem õiguspäraselt ja rikkumisi tuleb ette teatud momentides. Tarbijate pöördumised ja kaebused näitavad, et esineb ebaausate kauplemisvõtete kasutamist ja tasusid, mida tarbijad ei märka. See puudutab ka kampaaniapakkumisi, kus tõstetakse esile tarbijat meelitavad tingimused ja muud tingimused jäetakse tahaplaanile.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse suuremaid ettevõtjaid, kes oma kaupade ja teenuste pakkumiseks kasutavad rakendusi või muid vahendusteenuseid (vastavas ohuolukorras avaliku korra eest vastutav isik). Seejuures kontrollitakse kasutatavaid tüüptingimusi ning tarbijale teabe andmist (kohustuslik lepingueelne teave, lõpphinna kuvamine, tüüptingimustele viitamine ja kättesaadavaks tegemine, kaupleja kontaktandmed, tootele omistatavaid väiteid) ja kauplemisvõtteid ning kauplemisvõtetega seotud väiteid.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab tarbijakaitseseadus (TKS).

Ettekirjutus tehakse vastavalt TKS §-le 64 ja 65. TTJA võib rakendada KorS §-des 30−32 ja 49−53 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid korrakaitseseaduses sätestatud alusel (TKS § 62 lg 1). TTJA võib nõuda, et kaupleja tõendaks tema kauplemisvõttega seotud faktiliste väidete täpsust ja kui kaupleja ei täida eelnevat nõuet, võib TTJA lugeda väited ebatäpseks (TKS § 16^1). TTJA-l on õigus nõuda kolmandatelt isikutelt asjakohase teabe, dokumentide ja andmete esitamist, kui see on vajalik õigusaktidest tulenevate nõuete täitmise tagamisel korrarikkumise väljaselgitamiseks, kaupleja esitatud teabe kontrollimiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks (TKS § 62^1 lg 1). Samuti võib TTJA nõuda veebiliidesele juurdepääsu piiramist (TKS § 62^2). TKS §-s 63 on sätestatud erimeetmena kontrolltehing.

13. Tarbijate õiguste ja huvide rikkumine kaupade müümisel ja teenuste osutamisel e-kaubanduses: 5 – keskmine-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Viimastel aastatel on kaupade müük ja teenuste osutamine üha enam liikunud e-kanalitesse, mis on oluliselt laiendanud tarbijate ostuvõimalusi, kuid samas suurendanud ka ebaausate kauplemisvõtete riski. Kauba või teenuse tarbijale pakkumine ja müük ning muul viisil turustamine peab toimuma head kaubandustava arvestades ning tarbija suhtes ausalt. Kauba või teenuse pakkumine peab olema kavandatud ja teostatud nii, et tarbijale oleks selge pakkumise äriline eesmärk. Kauplemisvõtet peetakse eksitavaks, kui esitatakse ebaõiget teavet või kui faktiliselt õige teabe esitusviis petab või tõenäoliselt petab keskmist tarbijat ja kummalgi juhul teeb või tõenäoliselt teeb keskmine tarbija selle mõjul tehinguotsuse, mida ta muul juhul ei oleks teinud. Teave on ebaõige, kui see sisaldab valeandmeid ühe või mitme alljärgneva asjaolu kohta: kauba või teenuse olemasolu või olemus; kauba või teenuse peamised omadused; hind või hinna arvutamise alused või konkreetse hinnaeelise olemasolu.

Eestis tegutseb hinnanguliselt üle 9500 e-kaupluse, millest ligikaudu pooled tegelevad igapäevaselt aktiivse müügiga. Eesti e-kaubanduse kogukäive oli 2024. aastal ligikaudu 5,2 miljardit eurot ning prognooside kohaselt kasvab see igal aastal 15–20 %. Eesti E-kaubanduse Liit on väljastanud turvalise ostukoha märgist 210 e-kauplusele, mis moodustab ligikaudu 2% kõigist e-poodidest. See tähendab, et üle 98 % turuosalistest ei ole märgist taotlenud või neile ei ole seda väljastatud. Märgise puudumine ei tähenda siiski automaatselt, et e-pood oleks ebausaldusväärne. Küll on aga TTJA varasematel aastatel läbiviidud kontrollide põhjal tuvastanud, et tarbijakaitse nõuetele ligikaudu 50% kontrollitud ja turvalise ostukoha märgist mitteomavatest e-poodidest tarbijakaitse nõudeid rikub.

E-kaupluse loomine on tehniliselt lihtne, mistõttu tuleb turule pidevalt uusi kauplejaid. Sotsiaalmeedia populaarsuse kasv on toonud kaasa olukorra, kus paljud isikud pakuvad kaupu ja teenuseid otse sotsiaalmeediaplatvormidel. Samuti on platvormid ise arendanud kauplemisvõimalusi, võimaldades kasutajatel osta ja müüa kaupu ja teenuseid keskkonnast lahkumata.

Lisaks on laienenud müügiplatvormide ja turuplatside (marketplace'ide) kasutamine, kus kaupu müüvad nii professionaalsed kauplejad kui ka tarbijad ise. Sellega võivad kaasneda juhtumid,

kus kauplejad esinevad tarbijatena, jättes tarbijad ilma seadusest tulenevatest tarbijaõigustest. Samuti võib sellise arengu tulemusel suureneda kolmandatest riikidest pärit ja võltsitud kaupade müük.

Samuti on viimastel aastatel märgatavalt suurenenud kolmandatest riikidest Euroopa Liitu tarnitavate kaupade hulk. Ka Eestisse jõudvate kaupade mahud on viimase aasta jooksul mitmekordistunud, mis mõjutab oluliselt turu toimimist ja konkurentsiolukorda. Muutunud on ka see, et mitmed suuremad Eesti kauplejad on laienenud teistesse liikmesriikidesse. Kui nendes riikides tekivad probleemid tarbijatega, on sageli TTJA ülesanne järelevalvemenetlus algatada ja see läbi viia, mis võib tähendada ameti jaoks olulist töömahu kasvu.

TTJA varasemad kontrollid ja tarbijate pöördumised näitavad, et paljud e-kauplejad ei ole teadlikud kehtivatest nõuetest. Levinud on juhtumid, kus kaup jääb lubatud ajaks tarnimata või ei tarnita üldse. Tarneaeg on tarbijate jaoks oluline tehinguotsuse tegemise kriteerium ning selle rikkumine võib oluliselt mõjutada tarbija majanduskäitumist ja tekitada eksitava ettekujutuse kaupleja usaldusväärsusest.

Nii TTJA-le esitatud tarbijate kaebused ja pöördumised kui ka järelevalvetulemused näitavad, et müüjad ei tee vahet seadusest tuleneval pretensiooni esitamise õigusel ja tootja või müüja poolt antud vabatahtlikul müügigarantiil ning eksitavad seetõttu ka tarbijat. Kui tarbijale antakse ebaõiget teavet või jäetakse sellekohane teave üldse andmata, võib tarbija saada majanduslikku kahju, kuna ei pöördu kaubal ilmnenud puuduse ilmnemisel õigeaegselt kaebusega kaupleja poole (nõudes asja tasuta parandamist, asendamist).

Kauplejal ei ole lubatud mõjutada tarbija majanduskäitumist omistades toodetele, teenusele või müügitingimustele väiteid, mis ei vasta tegelikkusele. Kaupleja peab suutma oma väiteid ka tõendada. Vastasel juhul loetakse kauplemisvõttega seotud väited ebatäpseteks (TKS § 16^1 lg 2).

Kaupleja peab andma tarbijale enne lepingu sõlmimist seaduses ette nähtud lepingueelse teabe, ühtlasi viitama lepingus selgelt tüüptingimustele ja tegema tüüptingimused nõutud viisil kättesaadavaks. Kuna üha rohkem sõlmitakse lepinguid sidevahendite abil, siis on oluline ka pärast lepingu sõlmimist kauplejapoolne lepingu sõlmimise kinnituse andmine. Lisaks peab kaupleja järgima muid tüüptingimustele kohalduvaid nõudeid, sh ei tohi kaupleja tarbijalepingutes kasutatavad tüüptingimused olla tarbijaid ebamõistlikult kahjustavad. E-kaubanduses võib tarbijateks pidada kogu Eesti elanikkonda. Seega nõuete rikkumisel on selle mõju laiaulatuslik.

Lisaks eelnevale on oluline, et kaupleja tagab asjakohase klienditeeninduse olemasolu tarbija kaebuste lahendamiseks ja tarbijale teabe andmiseks. Tarbijavaidluste komisjonile laekunud kaebustest nähtub, et paljudele tarbija kaebustele ei vastata ja paljud kauplejad ei lahenda neid.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline oht*

Eksitava kauplemisvõtte kasutamise tagajärjel saab kaupleja ebaausa konkurentsieelise, kui moonutatakse tarbija majanduskäitumist esitades eksitavat infot kauba peamiste omaduste ja tarneaja kohta. Puuduliku lepingueelse teabe ja asjakohase klienditeeninduse tagamata jätmise tõttu võib tarbija saada ulatuslikku kahju ja tegu on olulise ohuga. Eelnev hõlmab nii jaemüüki kui ka e-poode. Ebaausa konkurentsieelise võib saada ka olukorras, kus kaupleja omistab kaupadele keskkonnalaseid väiteid, mis ei ole tõendatavad ega vasta tõele; samuti kui lubatakse tarneaegu, millest ei peeta kinni.

Tarbija õigustele ja majandushuvidele avaldub oht, kui e-poe müügitingimused ei vasta nõuetele (nt jäetakse andmata teave õiguskaitsevahendite kohta, kitsendatakse tarbija kahjuks taganemisõigust vms). Tarbijad ei pruugi olla teadlikud oma õigustest ja seega ei osata oma

õiguste eest seista, mistõttu saadakse rahalist kahju. Ühtlasi saadakse rahalist kahju, kui kaupleja ei tarni kaupa ja tarbija lepingust taganemise korral ei tee kaupleja tagasimakseid. Kokkuvõtvalt avaldab eelnev negatiivset mõju kogu turule.

Ebaausate kauplemisvõtete kasutamine kujutab jätkuvalt olulist ohtu tarbijate majandushuvidele, eriti kallimate toodete ja teenuste puhul. Sellistes tehingutes võivad tarbijate rahalised kahjud olla märkimisväärsed, samas kui väiksema kahjuga rikkumiste arv on jätkuvalt suur. Eesti Konjunktuuriinstituudi 2025. aasta tarbijabaromeetri andmetel oli tarbijate kindlustunde indikaator -36 punkti, mis jääb tunduvalt alla pikaajalise keskmise. Enamik peresid hindab oma majanduslikku olukorda halvenenuks ning ostujõud on vähenenud. Sellises olukorras avaldab ka väiksem kahju tarbijale suuremat mõju. Kokkuvõtvalt on ohu tase tavaline, kuid tarbijate majandusliku haavatavuse tõttu tuleb riskide hindamisel olla tähelepanelik.

Realiseerumise tõenäosus: *keskmine*

Palju on kaebusi ja tarbijavaidluste komisjoni (TVK) menetlusi e-poodide kohta, ka järelevalveprojektid kinnitavad rikkumiste suurt hulka. Ebaausate kauplemisvõtete kasutamise kohta esitatakse ka sageli vihjeid. Samas on ka palju seaduskuulekaid ettevõtteid. Suure majandusliku kahjuga tagajärjega rikkumiste hulk on väga väike, st tõenäosus on madal, samas väikese kahjuga rikkumiste hulk on suur. Kokkuvõtvalt tuleb tõenäosust hinnata keskmiseks.

Olgugi, et tarbijaskond suurtel ettevõtetel on tavaliselt kümnetes või sadades tuhandetes ja nõude rikkumisel võib mõju olla laiaulatuslik, siis realiseerumise tõenäosust hindame keskmiseks, sest suured ettevõtjad käituvad pigem õiguspäraselt ja rikkumisi tuleb ette teatud momentides. Tarbijate pöördumised ja kaebused näitavad, et esineb ebaausate kauplemisvõtete kasutamist, tüüptingimuste regulatsiooni nõuete rikkumisi ja teabe ebapiisavat andmist. See puudutab ka kampaaniapakkumisi, kus tõstetakse esile tarbijat meelitavad tingimused ja muud tingimused jäetakse tahaplaanile.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse e-kaubanduse ettevõtteid lähtudes vihjetest (vastavas ohuolukorras avaliku korra eest vastutav isik). Kontrollitakse kasutatavaid tüüptingimusi ning tarbijale teabe andmist (kohustuslik lepingueelne teave, tüüptingimustele viitamine ja kättesaadavaks tegemine, kaupleja kontaktandmed, e-poe müügitingimused, tootele omistatavaid väiteid) ja kauplemisvõtteid ning kauplemisvõtetega seotud väiteid.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab tarbijakaitseseadus (TKS).

Ettekirjutus tehakse vastavalt TKS §-le 64 ja 65. TTJA võib rakendada KorS §-des 30−32 ja 49−53 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid korrakaitseseaduses sätestatud alusel (TKS § 62 lg 1). TTJA võib nõuda, et kaupleja tõendaks tema kauplemisvõttega seotud faktiliste väidete täpsust ja kui kaupleja ei täida eelnevat nõuet, võib TTJA lugeda väited ebatäpseks (TKS § 16^1). TTJA-l on õigus nõuda kolmandatelt isikutelt asjakohase teabe, dokumentide ja andmete esitamist, kui see on vajalik tarbijate huve kaitsva liidu õigusaktidest tulenevate nõuete täitmise tagamisel korrarikkumise väljaselgitamiseks vajalike asjaolude kindlakstegemiseks, kaupleja esitatud teabe kontrollimiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks (TKS § 62^1 lg 1). Lisaks on õigus saada elektroonilise side ettevõtjalt üldkasutatava elektroonilise side võrgus kasutatavate identifitseerimistunnustega seotud lõppkasutaja tuvastamiseks vajalikke andmeid (TKS § 62^1 lg 2). Samuti võib TTJA nõuda veebiliidesele juurdepääsu piiramist (TKS § 62^2). TKS §-s 63 on sätestatud erimeetmena kontrolltehing.

14. Tarbijast krediidivõtja õiguste rikkumine: 6 – suur-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

TTJA-s on registreeritud nii tarbijate kui ka krediidiandjate edastatud vihjeid erinevate krediidiandjate kohta, kes laenupakkumiste tegemisel kasutavad agressiivseid võtteid. Vihjete kohaselt edastatakse tarbijatele igapäevaselt ahvatlevaid pakkumisi n-ö tavalisest soodsamatel tingimustel laenu võtmiseks (nt lepingutasu 0 eurot) või krediidilimiidi suurendamiseks. Samuti edastatakse laenupakkumisi ka enne erinevate sündmuste saabumist (jaanipäev, jõulud, sünnipäev jne), milles kutsutakse tarbijaid üles võtma laenu tähtpäevade tähistamiseks. Tarbijate majanduslikku toimetulekut on tugevalt mõjutanud ka energiakriis ja üleüldine hinnatõus, mistõttu ollakse altimad toimetulekuks ning ootamatute väljaminekute tarbeks läbimõtlematult laenu võtma.

Tarbijatele edastatakse laenupakkumisi, milles kasutatakse ära tarbijate rasket majanduslikku olukorda (näiteks „võta laenu elektriarvete tasumiseks, et Sa ei peaks küünlavalgel istuma“).

TTJA on suhelnud ka Eesti Võlanõustajate Liiduga, kes on kinnitanud, et erinevad krediidiandjad edastavad tarbijatele agressiivseid laenupakkumisi, samuti esitavad iseteeninduspordaalides laenu võtma õhutavaid sõnumeid, kallutades tarbijaid läbimõtlematule laenuvõtmisele.

Rahandusministeeriumi tellitud krediidituru uuringute tulemustest nähtub samuti, et agressiivsed laenupakkumised on Eestis suureks probleemiks, kuivõrd tarbijad teevad läbimõtlematuid ning kaalutlemata laenuotsuseid, millel on ka negatiivne mõju tarbijate majanduslikule seisule. Samuti nähtub krediidituru uuringust, et mõnel juhul on tarbijate jaoks otsus laen võtta impulsiivne ja otsuse tegemist mõjutab laenu kättesaamise kiirus ning taotlemise mugavus. Aruandes tõid intervjueeritud tarbijad kiirlaenude ja järelmaksude puhul välja, et nõustamisprotsess nende laenude taotlemise puhul kas puudus või oli väga lühike.

Eelnevast tulenevalt on põhjust arvata, et krediidiandjad, kes jätavad tarbijale mulje, et tegemist on lihtsa võimalusega finantsprobleemide lahendamiseks, ei pruugi nii põhjalikult analüüsida tarbija krediidivõimelisust.

Tarbijale tuleb anda enne finantsteenuse lepingu sõlmimist kohustuslikku lepingueelset teavet. Lepingueelse teabe esitamise kohustus kehtib krediidiandjatele ka tarbijakrediidilepingu sõlmimise eel. Tarbijale tuleb anda võimalus võrrelda erinevaid pakkumisi, et ta saaks kõiki asjaolusid arvesse võttes teha otsuse sõlmida tarbijakrediidileping. Krediidituru uuringu raporti kohaselt hindasid tarbijad, et eluasemelaenu, õppelaenu ja autoliisingu puhul anti neile lepingueelselt piisavalt infot. Kiirlaenu ja järelmaksu puhul leidsid tarbijad, et lepingueelne teavitamisprotsess oli pigem puudulik.

Agressiivsete SMS-ide või e-kirjadega survestatakse inimesi võtma laenu või kui laenuleping on juba sõlmitud, siis pakutakse tarbijatele võimalust oma krediidilimiiti suurendada. Kuna laenamine on kiire ja lihtne, siis võib tarbija võtta mitmelt erinevalt krediidiandjalt laenu, mistõttu ollakse mitmetele krediidiandjatele kokku võlgu juba märkimisväärselt suure summa. Võlanõustajate sõnul ei ole mitmetelt krediidiandjatelt tarbijakrediiti võtnud tarbijatel sageli ülevaadet oma laenukohustustest. Selliselt võib tarbija pankrotistuda. Eelnev mõjutab ka tarbija suhteid ja edasist toimetulekut. Lisaks on välja toodud juhtumeid, kus kiirlaenupakkujad on saatnud laenupakkumisi inimestele, kellel on juba tekkinud makseraskused.

TTJA on täheldanud, et krediidiandjad kasutavad selliseid kauplemisvõtteid, kus tarbijale saadetakse koheseks sõlmimiseks valmis tarbijakrediidileping sel viisil, et initsiatiiv lepingu sõlmimiseks ei tule krediidivõtjalt, vaid krediidiandjalt. Olukorras, kus krediidiandja edastab tarbijale krediidilepingu ilma tarbija tegeliku soovita võtta finantskohustus, ei ole krediidiandja tegevus kooskõlas hea usu põhimõttega. Selliseks kauplemisvõtteks on näiteks loosimäng, milles osalemise kriteeriumiks on laenutaotluse esitamine. Kuigi laenu taotlemise eesmärgiks

ei olnud mitte krediidi taotlemine vaid loosis osalemine, saadetakse siiski peale taotluse esitamist tarbijale personaalne tarbijakrediidileping. TTJA-sse on laekunud ka vihjed, mille kohaselt on tarbija valinud veebipoes maksmiseks „osta kohe, maksa hiljem“ makseviis, millega intressi ega muid lisatasusid ei kaasne, kuid enne makse kinnitamist on leping muudetud hoopis tarbijakrediidilepinguks.

Selline krediidivõtja mõjutamine omab ebaausa kauplemisvõtte tunnuseid, sest see tõenäoliselt kallutab tarbijat tegema läbimõtlemata ja kaalutlemata laenuotsuseid. Selliselt sõlmitud laenulepingute puhul on oht, et ei analüüsita tarbija krediidivõimelisust nõuetekohaselt ja piisava põhjalikkusega.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline oht*

Prognoositav tagajärg on oluline oht tarbija majandushuvidele, mis tekib eriti olukorras, kui tarbimislaene võetakse mitmetelt krediidiandjatelt.

Aastal 2021 tehtud krediidituru uuringu kohaselt sõlmitakse laenulepinguid ka suhtlusgruppide (nt Facebook) vahendusel. Tegemist on laenudega eraisikult eraisikule. Keskmiselt tehakse nendesse gruppidesse ühe kuu jooksul 10-15 laenupakkumise postitust ja hinnanguliselt kolmandik kuni pool laenuvõtjatest jäävad pakkujatele nn püsikliendiks. Seega on küsitab, kas laenu pakkuja on endiselt eraisik, kes tohib laenu anda ilma tegevusloata. Esineb oht, et antakse laene, millele peaksid kohalduma tarbijaõigused. Küsitav intress on keskmiselt 30-60%. Kuna laenu saab kergematel alustel ja nõudlus on suur, suureneb ka makseraskustesse jäävate tarbijate hulk.

Finantsinspektsiooni statistika kohaselt on Eestis väljastatud tarbijakrediidi tähtajaks tasumata ja üle 90 päeva viivituses olevate pangavälise krediidi jääk teinud aastatel 2022-2023 28,7-protsendilise hüppe[1]. Samasugune seis joonistub välja ka Eesti Panga statistikast, kus nii üle 90 päeva viivises olevate tasumata tarbimislaenude osakaal on aasta-aastalt suurenenud ning laenude kogujääk on viimase paari aastaga teinud suure kasvu, ulatudes 2024 II kvartalis 169 miljoni euroni, mis on samal tasemel koroonaeelse ajaga[2].

Realiseerumise tõenäosus: *suur*

Ametile vihjetena edastatud kuvatõmmistest nähtub, et tarbijatele saadetakse igapäevaselt SMS-e ja e-kirju erinevate laenupakkumistega. Krediidituru uuringust nähtub, et tarbijate nõudluse rahuldamiseks saada kiiresti laenu ei juhita tähelepanu lepingueelsele teabele ega anta piisavaid selgitusi ning ei pruugita analüüsida tarbijate krediidivõimelisust piisavalt põhjalikult. Samuti nähtub uuringust, et tarbijad ei teadvusta järelmaksude võtmisel, et tegemist on finantskohustusega. Ühtlasi võib energiakriis ja üleüldine hinnatõus mõjutada tarbijaid ootamatute väljaminekute katteks laenu võtma.

Kontrolli ulatus

Kuivõrd otseposti puhul on tegemist teabega, mis ei ole suunatud avalikkusele, siis teostatakse agressiivse kauplemisvõtte kasutamise tuvastamiseks kontrolle vastavalt tarbijate või Eesti Võlanõustajate Liidu poolt edastatud vihjetele.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab tarbijakaitseseadus (TKS).

Ettekirjutus tehakse vastavalt TKS §-le 64.

Riikliku järelevalve erimeetmeid rakendatakse korrakaitseseaduses sätestatud alusel ja korras

[1] https://statistika.fi.ee/fistar/#/et/p/4270/r/4410/4139

[2] https://statistika.eestipank.ee/#/et/p/650/r/2670/2459

vastavalt TKS § 62 lõikele 1.

15. Tubakaseaduse ja alkoholiseaduse nõuete rikkumine: 6 – suur-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Alates 2014. aastast on Eestis ellu viidud terviklikke riiklikke strateegiaid, et vähendada alkoholi- ja tubakatarbimist, mis on riigis ennetatava suremuse peamised riskitegurid.[3]Tubakatoodete puhul avaldub oluline oht, kui tubakatoote, tubakatoote tarvitamiseks mõeldud toote, tubakatootega sarnaselt kasutatava toote või selle osiste müümisel rikub kaupleja tubakatoote ja tubakatootega seonduva toote jaemüügi ja märgistuse nõudeid ning müügiedenduse keeldu ja spondeerimispiirangut.

2023. aastal Sotsiaalministeeriumi tellitud tubaka- ja nikotiinitoodete tarvitamise uuringust selgus, et e-sigaret on noorte (sh alaealiste) jaoks üha sagedamini esimene proovitav nikotiinitoode ning noored eelistavad tavalistele sigarettidele magusa maitsega e-sigarette. 67% noortest lähtub tootevalikul maitsest ja 69% noortest eelistab magusa maitsega tooteid. Uuringu läbiviijad tõstsid esile, et noored, kellest enamik eelistab magusa maitsega tooteid, usuvad, et nende tarvitamist vähendaks maitsestatud toodete puudumine. See on ka põhjus, miks maitsestatud e-sigareti müük on keelatud ega peaks muutuma lubatuks ka tulevikus. OECD 2023. aasta uuringu kohaselt on Eesti OECD 38 riigist esikohal nii e-sigarettide tarbimises kui tarvitamise kasvus[4]. Eestis on ESPAD 2024. aasta uuringute[5] kohaselt on noorte seas e-sigarettide varajane tarvitamine Euroopa kõrgeim. 33 % Eesti õpilastest on proovinud e-sigaretti juba 13-aastaselt või varem, mis on Euroopa kõrgeim näitaja (võrreldes keskmise 16 %-ga). Tavaliste sigarettide puhul on Eesti samuti Euroopa kõrgemate näitajate seas. 22 % õpilastest on suitsetanud sigarette 13-aastaselt või varem.

Tubakatooted, elektroonilised sigaretid ja tubakakuumutamise seadmed on täna Eestis laialdaselt müügikohtades müügil ning tarbijale lihtsasti ja mugavalt kättesaadavad. Tubakaseaduse (TubS) § 22 lg 3^1 kohaselt on tubakatoote või tubakatootega seonduva toote jaekaubanduse müügikohas kõnealuse toote nähtav väljapanek ja selle kaubamärgi esitlemine keelatud. Laekunud vihjetest ja järelevalvest nähtub, et kauplejad üritavad nimetatud keelust hoolimata tubakatooteid ja tubakatootega seonduvaid tooteid tarbijate jaoks võimalikult nähtaval hoida (nähtavus nii müügikohas kui ka väljaspool müügikohta2025 aasta järelevalveprojekti käigus kontrollitud müügikohtades on läbivalt probleemiks tubakatoodete ja tubakatoodetega seonduvate toodete nähtav väljapanek. Viieteistkümnest (15) kontrollitud müügikohast tuvastas TTJA kümme (10) tubakatoote või tubakatootega seonduva toote nähtava väljapaneku keelu rikkumist. Täiendavalt on järelevalve tulemusel selgunud, et tubakatoodete ja tubakatootega seonduvate toodetega kauplejad ei järgi oma tegevuses alati ka TubS-is sätestatud müügiedenduse keeldu (§ 26). TTJA tuvastas müügiedenduse keelu rikkumist järelevalveprojekti käigus viiel (5) korral.

Tubakatooteid ja tubakatootega seonduvaid tooteid ei ole lubatud Eestis ega Eestisse müüa kaugmüügi teel, nt e-poe kaudu. Kaugmüügi keelu rikkumine muudab need tooted lihtsasti kättesaadavaks muuhulgas alaealistele, kellel on keelatud tooteid omandada, omada ja vallata (TubS § 28 lg 1) ning kellele neid ei tohi ka müüa ega pakkuda (TubS § 28 lõiked 1 ja 2). Kuna

[3] State of Health in the EU, Eesti: Riigi terviseprofiil 2023, Euroopa Komisjon, lk 22. Kättesaadav: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/et/publications/reports/2023/12/estonia-country-health-profile-2023_89043bfe/cee4e9bd-et.pdf

[4] Health at a Glance 2023, OECD Indicators, lk 86-87. Kättesaadav veebilehel https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/health-at-a-glance-2023_7a7afb35-en (5.12.2024)

[5] ESPAD Group (2025), ESPAD Report 2024: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, EUDA Joint Publications, Publications Office of the European Union, Luxembourg. Kättesaadav: ESPAD Report 2024. Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs

e-poe avamine on lihtne, siis on ohu realiseerumise tõenäosus, et tooteid keelatud viisil müüakse, suur.

Alkoholi müümisega alustamine on lihtne, müük ei eelda luba vaid üksnes andmete esitamist majandustegevuse registrile, mida saab teha tasuta. Teatamiskohustusega kaasneb ka kohustus hoida ettevõtjal oma andmed ajakohasena ja andmeid muuta, kui need muutuvad (MSÜS § 30 lõiked 5-8).

E-kaubanduse arenedes võimaldavad kauplejad alkohoolsete jookide kättetoimetamist ka kulleri ja pakiautomaadi vahendusel. Kulleri poolt alkoholi üleandmisel on oluline tuvastada isikut tõendava dokumendi alusel alkoholi vastuvõtja vanus, kuna alkoholi ei või üle anda alaealisele (AS § 47 lõiked 1 ja 2). Ka pakiautomaatide puhul tuleb jälgida, et kauplejad kasutaksid üksnes vanuse tuvastamist võimaldavaid pakiautomaate, et vältida alkohoolsete jookide jõudmist alaealisteni.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline oht*

Tubakatoodete ja tubakatoodetega seonduvate toodete tarvitamisel on oht tarbija, sh alaealise, tervisele[6] ja pikaajalisel tarbimisel võib avaldada ka ohtu elule[7] .

Alkoholi tarvitamisega kaasnevad negatiivsed mõjud inimese tervisele ning liigtarvitamisel avaldab see ka ohtu inimese elule. Kokkuvõttes on tegu olulise ohuga.

Realiseerumise tõenäosus: *suur*

Alkoholiga seonduvalt on murekohaks alkoholi müügikohtade rohkus, alkoholi nähtav väljapanek ja nähtavus müügikohast väljapoole, mistõttu on alkohol inimestele aina kergemini kättesaadav. Alkoholi müügiks ei ole vaja taotleda luba ega täita muid keerulisi formaalseid nõudeid, esitama peab vaid andmed registrile ja seda saab teha tasuta. See tähendab, et alkoholi müümisega alustamine on lihtne ja puudub ettevõtja nõuetest teadlikkuse eelnev kontroll. Alkoholi kerge ja kasvava kättesaadavuse tõttu on ohu realiseerumise tõenäosus suur.

Eesti Konjunktuuriinstituudi uuringust[8] tuleb välja, et 85% uuringule vastanust jõuaks oma elukohast lähimasse alkoholi müügikohta 10 minutiga. Sama uuringu andmetel oli 2024. aasta mai alguse seisuga alkoholimüügiteavituste arv jae-, hulgikaubanduse ja toitlustamise tegevusaladel 9614, kusjuures kehtivate teavituste arv on alates 2020. aastast järjepidevalt suurenenud ja möödunud aasta jooksul kasvas see näitaja 2,6%. See tähendab, et ainuüksi ühe aastaga lisandus 240 teavitust uue alkoholimüügi koha kohta.

Tubakatoodete ja tubakatootega seonduvate toodete tähistamiseks kasutatavate kaubamärkide nähtavus avalikus ruumis ning kauplejate tegevus nende toodete müügi edendamiseks suurendab tubakatoodete ja tubakatootega seonduvate toodete tarvitajate hulka. Arvestades seda, et TTJA tuvastas 2025. a järelevalve käigus avalikel üritustel ja müügikohtades tubakatoodete ja eelkõige tubakatootega seonduvate toodete aktiivse ja sagedase müügi, ning asjaolu, et seejuures tuvastati pea kõigil kontrollitud üritustel müügiedenduse või tavalistes müügikohtades ka väljapaneku nõuete rikkumisi, on tõenäosus nõuete mittejärgimise

[6] Tubakatoodete mõju tervisele ja välimusele. Tervise Arengu Instituut. Kättesaadav internetis: https://www.tubakainfo.ee/miks-suitsetamisest-loobuda/suitsetamise-moju-tervisele/ (06.11.2024).

[7] Health at a Glance 2023. OECD, lk 86. Kättesaadav internetis: Regular use of vaping products, 2016 and 2021 (or nearest year) | Health at a Glance 2023 : OECD Indicators / OECD iLibrary . (06.11.2024).

[8] Eesti Konjunktuuriinstituut "Eesti alkoholiturg, alkoholi tarbimine ja alkoholipoliitika 2023. aastal", lk 25-30. Kättesaadav veebilehel chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.sm.ee/sites/default/files/documents/2024-08/Eesti%20alkoholiturg%2C%20alkoholi%20tarbimine%20ja%20alkoholipoliitika%202023.%20aastal.pdf (5.12.2024

realiseerumiseks suur.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse ettevõtjaid, kes tegelevad tubakatoote või tubakatootega seonduva toote jaemüügiga nii jaekaupluses kui ka ajutises müügikohas avalikel üritustel ja ka e-poe vahendusel.

Alkoholi puhul hõlmab kontroll kõiki ettevõtjaid, kes omavad jaekaubanduse müügikohti – nt kauplused, kioskid, tanklad (vastavas ohuolukorras avaliku korra eest vastutav isik) ja kauplejaid, kes pakuvad kaugmüüki ja alkoholi kohaleveoteenust.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse kirjeldatud ohuolukorra lahendamisel sätestavad tubakaseadus ja alkoholiseadus.

TubS § 33 lg 1 kohaselt võib korrakaitseorgan TubSis sätestatud riikliku järelevalve teostamiseks kohaldada lisaks korrakaitse üldmeetmetele ka korrakaitseseaduse §-des 30, 31, 32, 44, 49, 50, 51 ja 52 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid KorS-is sätestatud alusel ja korras.

AS § 49^1 lg 1 kohaselt võib korrakaitseorgan AS-is sätestatud riiklikku järelevalve teostamiseks kohaldada lisaks korrakaitse üldmeetmetele ka korrakaitseseaduse §-des 30, 31, 32, 49, 50, 51 ja 52 sätestatud riiklikku järelevalve erimeetmeid KorS-is sätestatud alusel ja korras. Lisaks on õigus kontrollida nõuete järgimist kontrolltehinguga AS § 52^1 lõike 2 alusel.

16. Tubakatoote reklaami keelu rikkumine: 6 – suur-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Ohuhinnangu seisukohast on relevantne risk, et kaupleja reklaamib tubakatooteid, tubakatoote tarvitamiseks mõeldud tooteid, tubakatootega sarnaselt kasutatavaid tooteid või nende osiseid. Kõigi eelnimetatute reklaam on reklaamiseadusest tulenevalt keelatud.

Reklaamivaldkonna 2024. aasta kokkuvõte näitab, et menetleti 9 tubakakäitlejat. Nelja käitleja puhul oli rikkumine tuvastatud ja menetlus algatatud 2023. aastal, mis jätkus 2024. aastal ning viie käitleja puhul algatati menetlus 2024. aastal.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline oht*

Prognoositav tagajärg on oluline oht. Tubakatoote reklaamimisel seisneb oluline oht tarbija tervisele. Sotsiaalmeedias jõuab reklaam väga paljude isikuteni, sh alaealisteni, kelle tervist ning käitumisharjumusi reklaam tulevikus mõjutab. Tervise Arengu Instituudi avaldatud uuringust "Tubaka- ja nikotiinitoodete tarvitamine Eestis" nähtub, et mida noorem vanuserühm, seda suurem osa neist on suitsetanud e-sigaretti enne tavasigaretti. Samuti nähtub, et e-sigarettide ja huuletubaka tarbimine on kooliõpilaste seas laialt levinud. Oluline on teada, et mida nooremana inimene alustab, seda suurema tõenäosusega on ta ka tulevikus nikotiinist sõltuvuses. Eesti koolilaste sotsiaalmeedia kasutuse 2022. aasta uuringust nähtub, et enamusel alla 13-aastastel on vähemalt ühes sotsiaalmeediakanalis konto. Samuti nähtus uuringust, et 28% vastanutest on sotsiaalmeedias avaldatud reklaami põhjal mõne toote või teenuse soetanud.

Tubakatarvitamist peetakse suurimaks surmade põhjustajaks ja igal aastal sureb maailmas tubakatarvitamise tagajärjel 8 miljoni inimest.. Statistika põhjal on Eestis tubaka tarvitamisega seotud ennetavatest surmadest enam levinud südame isheemiatõved, millesse suri 2022. a. 478 meest ja 115 naist.

Realiseerumise tõenäosus: *suur*

Aastate 2023-2024 järelevalvetoimingutest nähtuvalt on realiseerumise tõenäosus suur.

2023. aasta tubakakäitlejate sotsiaalmeedia kontode vaatluse põhjal saab järeldada, et tubakareklaami rikkumised on laialt levinud, vaatamata sellele, et erinevalt piirangutega reklaami valdkonnast, on tubakareklaami regulatsioon lihtne – igasugune tubakareklaam on keelatud.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse tubakakäitlejate sotsiaalmeedia kontosi, peaasjalikult Instagrami ja Facebooki platvormidel (vastavas ohuolukorras avaliku korra eest vastutav isik).

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab reklaamiseadus.

RekS § 31 kohaselt võib korrakaitseorgan kohaldada KorS-i §-des 30 (küsitlemine ja dokumentide nõudmine) ja 50 (valdusesse sisenemine) sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid KorS-is sätestatud alusel ja korras. RekS alusel vastutavad reklaami korrektsuse eest nii tellija, teostaja kui ka avaldaja.

17. Finantsteenuse (sh tarbijakrediidi) reklaami nõuete rikkumine: 6 – suur-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Esineb oht, et finantsteenuse pakkujad ei järgi finantsteenuse või tarbijakrediidi reklaami avalikustamisel reklaamiseaduses kehtestatud nõudeid.

2023. aastal algatas TTJA 22 järelevalvemenetlust finantsteenuse reklaami nõuete rikkumise tõttu. Peamiselt oli probleemiks tarbijakrediidi reklaamis lubamatu teabe esitamine. Esines puudusi ka tüüpnäite ja kohustusliku hoiatusteksti esitamisel (näiteks Google otsingutulemuste vaates kuvatava reklaami puhul), s.t see kas puudus üldse või oli ebaproportsionaalselt väikses kirjas võrreldes muu olulise teabega.

Ka 2024. aastal viis TTJA läbi finantsteenuse järelevalveprojekti, milles keskenduti peamiselt Google Adsidena avalikustatud finantsteenuse (sh tarbijakrediit) reklaamidele, kuid vaadati reklaame ka muudes kanalites. Aprillis ja mais vaadeldi 171 reklaami, millest enamik oli tarbijakrediidi reklaamid. 171-st vaadatud reklaamist 112 puhul oli rikutud seaduse nõudeid, mis on 65,5% kontrollitud reklaamidest. Põhilised rikkumised tulenesid asjaolust, et ettevõtjad ei olnud Google Adsi pidanud reklaamiks, mistõttu sisaldasid reklaamid eelkõige ostukutseid, mitte seaduses kehtestatud kohustuslikke elemente. Projekti raames tuvastatud rikkumiste tulemusena viis TTJA läbi järelevalvemenetlusi 22 ettevõtte suhtes, neist ühele ettevõttele tehti ettekirjutus ja kolmele ettevõttele määrati ka sunniraha.

TTJA viis 2024. aastal lisaks eelpool mainitud projektile läbi ka pistelise finantsteenuse osutajate kontrolli aasta lõpus. Selle käigus vaadati üle Meta ja Google Ads platvormidel avalikustatud reklaamid ja lisaks TTJA-le reklaamide kohta laekunud vihjed. Projektis tuvastatud rikkumiste tulemusel viis TTJA läbi järelevalvemenetlused 7 finantsteenuse osutaja reklaamide suhtes, naist kahele ettevõtjale tehti ettekirjutus ja ühele ettevõtjale määrati sunniraha

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline oht*

Finantsteenuse ja tarbijakrediidi reklaaminõuete eiramisel seisneb oluline oht selles, et selle realiseerumisega kaasneb oluline varaline kahju tarbijale.

Finantsinspektsiooni finantsteenuse turu ülevaatest nähtub, et 2023. aasta I pooles tõusis märkimisväärselt tagatiseta väikelaenude jääk: 31.12.2022 oli jääk 506 miljonit eurot, 30.06.2023 juba 534 miljonit eurot. Keskmine tarbimislaenude jääk oli 2023. aasa I poole seisuga ligikaudu 2274 eurot, elamukinnisvaraga seotud laenu jääk 22 195 eurot ja sõidukiliisingu keskmine jääk 12 035 eurot.

Finantsteenuste, eriti tarbijakrediidi reklaami tehakse palju, mistõttu jõuab reklaam suure hulga tarbijateni. Vastutustundetu ning ebapiisavat hoiatusteavet sisaldav finantsteenuse reklaam loob tarbijale mulje finantsteenusest kui lihtsast viisist rahaliste murede lahendamiseks. Tarbija võib langetada laenuotsuse kergekäeliselt tajumata sellega kaasnevaid kohustusi, mis võivad viia makseraskustesse sattumiseni. 2022. aastal avaldatud krediidituru uuringu lõpparuandest selgub, et kiirlaenude ja järelmaksude puhul nõustamisprotsess kas puudus või oli väga lühike. Seega ei järgne reklaamis kõlavatele vastutustundetutele sõnumitele laenu võtmise protsessis ka põhjalikku nõustamist, mis kergekäelisi laenuotsuseid vähendada aitaks. Laenamine on tõusutrendis, iseäranis just tarbimislaenud. Krediidituru uuringust nähtub, et viimase kuue aasta jooksul on tarbimislaenude laenujääk kasvanud umbes 8% aastas, absoluutväärtustes on tarbimislaenude laenujääk kasvanud perioodil 2015– 2020 415 miljonilt eurolt 615 miljoni euroni. Samuti on tõusutrendis füüsilisest isikutest võlgnike arv 2020. aastal 65 804, 2021. aastal 73 623, kelle osas täitemenetlus algatatud. Inkassoettevõtete andmetel on võlglaste arv veelgi suurem, ligi kolmandiku võrra. Vastutustundetu laenamise ja võlgadesse sattumise tagajärjel võivad tekkida ka vaimse tervise probleemid.

Realiseerumise tõenäosus: *suur*

Aastate 2023 ja 2024 järelevalvetoimingutest nähtuvalt on realiseerumise tõenäosus suur.

Vaatamata 2022. aastal finantsteenuste reklaami praktilise juhendi väljatöötamisele koostöös sektoriga, videojuhendi ja *one-pager*i avaldamisele jätkusid 2023. aastal finantsteenuse reklaami nõuete rikkumised, mida kinnitab 22 algatatud järelevalvemenetlust. Peamiselt toimuvad rikkumised rikutakse tarbijakrediidi reklaamide puhul nõudeid, kus sätestatud reklaamis lubatud teabe ammendav loetelu.

Ka 2024. aastal läbiviidud Google Adsi ja ka pistelise kontrolli järelevalveprojektid kinnitasid, et rikkumised on endiselt jätkuvad . Google Ads finantsteenuse reklaami järelevalve projekti tulemuseks oli 22 ettevõtte suhtes järelevalvemenetluse algatamine/jätkamine. Neist ühele tehti ettekirjutus ja kolmele ettevõttele määrati sunniraha. Pistelise kontrolli projektis tuvastatud rikkumiste tulemusel viis TTJA läbi järelevalvemenetlused 7 finantsteenuse osutaja reklaamide suhtes, kellest kahele ettevõtjale tehti ettekirjutus ja ühele ettevõtjale määrati sunniraha. Seega viis TTJA 2024 aastal läbi 29 ettevõtte suhtes järelevalvemenetluse, kellest 3 said ettekirjutuse ja 3 puhul määrati ka sunniraha, sest ettekirjutus jäeti tähtajaks täitmata.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse finantsteenuse osutajaid, kes avalikustavad finantsteenuse (sh tarbijakrediidi) reklaame tele- ja raadioprogrammis. Lisaks televisioonis ja raadios avalikustatud reklaamidele kontrollitakse ka finantsteenuseosutajate, kelle reklaamid tuvastati teles või raadios, teistel reklaamikanalitel avalikustatud reklaame.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab reklaamiseadus.

RekS § 31 kohaselt võib korrakaitseorgan kohaldada KorS-i §-des 30 (küsitlemine ja dokumentide nõudmine) ja 50 (valdusesse sisenemine) sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid KorS-is sätestatud alusel ja korras. RekS alusel vastutavad reklaami korrektsuse eest nii tellija, teostaja kui ka avaldaja.

18. Hasartmängu reklaami nõuete rikkumine: 6 – suur-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Esineb oht, et hasartmängukorraldajad kui ka nende nimel reklaami tegevad isikud (nt mõjuisikud) ei järgi hasartmängu reklaami avalikustamisel reklaamiseaduses kehtestatud nõudeid.

2023. aastal algatas TTJA 19 ning 2024. aastal lisaks 7 järelevalvemenetlust hasartmängu reklaami nõuete rikkumise tõttu. Peamiselt oli probleemiks hoiatava teksti esitamata jätmine või esitamine loetamatul viisil, üleskutsed hasartmängu mängima või mängukohta külastama, õnnemängu reklaami kuvaine keelatud kohtades.

2025. aasta märtsis täiendas TTJA hasartmängu reklaami juhendit. Seejärel teavitati turgu juhendi olulisematest muudatustest ning viidi läbi hasartmängu reklaami järelevalveprojekt.

Projekti käigus vaadeldi hasartmängu reklaame kaubamärkide lõikes. Rikkumises reklaame tuvastati Metas spondeeritud reklaamidena ja ka orgaaniliste postitustena, YouTubes ja välireklaamikandjatel. Kokku vaadeldi 230 hasartmängu reklaami, millest 126 (55%) reklaami olid reklaamiseadusega kooskõlas ning 104 (45%) reklaami reklaamiseadusega vastuolus. Ainult ühe ettevõtja kõik vaadeldud hasartmängu reklaamid olid õiguspärased, 10 ettevõtjat said ärakuulamise ning 1 ettevõtja sai ettekirjutuse.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: ***oluline oht***

Uuringu “Eesti elanike kokkupuuted hasartmängudega 2023” aruandest nähtub, et 65% elanikes vanusevahemikus 15-74 aastat on kokku puutunud hasartmängudega. Vanusevahemikus 15-20 aastat on hasartmänge mänginud 59% noortest. Internetis mängijatest 24% ja väljaspool internetti mängijatest 17% on iganädalased mängijad. Hasartmängusõltlaste riskirühma kuulub 11% elanikest ja 24% viimase kahe aasta jooksul mänginud elanikest. Riskirühma kuuluvaid inimesi on enam 15-20aastaste noorte ja madalamat sissetulekut saavate elanike seas. Hasartmängu riskirühmas on erinevate probleemidega kokkupuude suurem kui mängijate seas keskmiselt: kõige enam kogetakse suuremate summade panustamist, kui need, mille kaotamist endale lubada saab (56%), tagasipöördumist mõnel järgneval päeval, et proovida kaotatud raha tagasi võita (43%), ning süütunnet mängimise või selle tagajärgede osas (40%). Üle saja tuhande riskirühma kuulujaga on Eesti Euroopas hasartmänguprobleemidega riikide seas esikohal (Silver Sternfeld, ERR, 18.06.2024).

Hasartmängu reklaami on vähemalt ühes reklaamikanalis märganud 76% elanikest: kõige sagedamini internetis või sotsiaalmeedias, televisioonis või tänavareklaamina. Mida noorema inimesega on tegu, seda suurema tõenäosusega on ta reklaami märganud. Võrreldes kahe aasta tagusega on inimesed hasartmängu reklaami märganud veidi enam (+7%).

Hasartmängu mängimiseks või mängukoha külastamiseks üleskutseid või ebapiisavat hoiatusteavet sisaldav hasartmängureklaam loob tarbijale mulje hasartmängust kui lihtsast viisist raha teenimiseks. Tarbija võib langetada panustamise otsuse kergekäeliselt tajumata sellega kaasnevaid kohustusi, mis võivad viia makseraskustesse sattumiseni. Hasartmängusõltuvuse tagajärjel võivad tekkida ka vaimse tervise probleemid või viia enesetapuni.

Realiseerumise tõenäosus: ***suur***

Aastatel 2023-2025 järelevalvetoimingutest nähtuvalt on realiseerimise tõenäosus suur.

Vaatamata 2025. aastal hasartmängu reklaami juhendi uuendamisele, mis tõi kaasa olulisi seisukohtade muudatusi (sh leebemad seaduse tõlgendused), sellele eelnenud turuosalistega aruteludele, ülevaatliku meelespea väljatöötamisele, individuaalsetele nõustamistele jätkusid

hasartmängu reklaami nõuete rikkumised ka 2025. aastal, mida kinnitab 2025 aastal läbiviidud hasartmängu reklaami projekt, mille käigus algatati või jätkati järelevalvemenetlus 11 hasartmängukorraldaja osas, kellest 10 said ärakuulamise ja üks ettekirjutuse.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse hasartmängu korraldajate poolt ja nende nimel avalikustatud hasartmängu reklaame erinevatel reklaamikanalitel.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab reklaamiseadus.

RekS § 31 kohaselt võib korrakaitseorgan kohaldada KorS-i §-des 30 (küsitlemine ja dokumentide nõudmine) ja 50 (valdusesse sisenemine) sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid KorS-is sätestatud alusel ja korras. RekS alusel vastutavad reklaami korrektsuse eest nii tellija, teostaja kui ka avaldaja

19. Alkoholi reklaami nõuete rikkumine: 6 – suur-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Esineb oht, et alkoholi käitlejad kui ka nende nimel reklaami tegevad isikud (nt mõjuisikud) ei järgi alkoholi reklaami avalikustamisel reklaamiseaduses kehtestatud nõudeid.

TTJA viis 2024 aastal läbi alkoholi reklaami analüüsi, mille fookuses oli alkoholi reklaam trükistes, st ajakirjades ja ajalehtedes. Reklaamide hindamisel keskenduti alkoholi reklaamis lubatud teabele ning kohustusliku hoiatava teksti nõuetele. Kokku tuvastati 39 alkoholi reklaami (36 erinevat kujundust) 19 erinevast trükisest. 39 reklaamist 25 reklaamis esines rikkumine (so 64%).

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: ***oluline oht***

Alkoholi tarvitamine on seotud teadaolevalt enam kui 200 erineva haigusseisundiga ning on vigastuste ja enneaegsete surmade sagedaseks põhjuseks . Eestis sureb alkoholi tarvitamisest põhjustatud haigustesse ligikaudu 500 inimest aastas – ja alkoholisuremus on viimasel paaril aastal oluliselt kasvanud. Kui veel 2018. a Eestis registreeriti alla 500 surmajuhu (495), siis 2022. aastal juba 753 surma.

14–18-aastastest noortest 72% on proovinud elu jooksul alkoholi ning 43% on end vähemalt korra purju joonud. Alkoholi tarvitanud noored proovisid alkoholi esimest korda keskmiselt 12-aastaselt ning jõid purju keskmiselt 14-aastaselt. Õpilased, kes on tarvitanud alkoholi, on oluliselt sagedamini tarvitanud tubaka- ja nikotiinitooteid, aga ka narkootilisi aineid, millest sagedasemad on kanep ja stimulandid (ecstasy, amfetamiin, kokaiin). . Alkoholireklaami mõju lastele ja noortele on otsene: see suurendab alkoholi tarbimise tõenäosust ja alkoholi tarvitamisega alustatakse varem . Alkoholiraklaam avaldab mõju ka juba alkoholi liigtarvitavatele inimestele – see sihtrühm on neile oluliselt vastuvõtlikum . Mida suuremas koguses inimene alkoholi tarbib, seda rohkem märkab ta ka alkoholiga seotud stiimuleid, mis omakorda suurendavad himu ja soovi tarbida . Alkoholiga seotud stiimulitega kokkupuude suurendab tagasilanguse riski nende sõltuvushäirega inimeste seas, kes on alkoholi joomisest juba loobunud .

Alkoholireklaam ei mõjuta üksnes haavatavaid sihtgruppe, vaid ka täisealisi. 2016. aastal avaldatud meta-analüüsi põhjal suurenes alkoholireklaami nägemise järel alkoholi tarvitamine meestel ca 1,6 ja naistel ca 1 alkoholiühiku võrra . Tervisele ohutut alkoholitarvitamist ei ole olemas. Uuemad teadustulemused on näidanud, et vähki haigestumise risk hakkab kasvama juba esimesest alkohoolsest joogist. See tähendab, et alkoholi tarbimise tase, mis minimeerib

kahju tervisenäitajate lõikes, on null standardset alkohoolset jooki nädalas. See 2018. aastal teadusartiklina avaldatud murranguline uuring rahvatervishoius muudab oluliselt alkoholi "mõõduka" tarvitamise senist käsitlust. Ka mõõdukas alkoholitarvitamine on seotud vähi riskiga: 13.3% kõigist alkoholiga seotud vähijuhtudest Euroopa Liidus on seotud madalal tasemel* alkoholitarvitamisega .

Alkohol on seotud seitsme erineva vähiga . Vähendades alkoholitarvitamist populatsioonis, on võimalik ennetada vähki haigestumist.[9]

Realiseerumise tõenäosus: *suur*

Arvestades 2024. aastal läbiviidud järelevalveprojekti tulemust (64% tuvastatud reklaamidest rikkumises) on rikkumiste realiseerumise võimalus suur. **Kontrolli ulatus**

Kontrollitakse alkoholi käitlejate ja nende nimel avalikustatud reklaame sotsiaalmeediakanalites Facebook, Instagram ja TikTok.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab reklaamiseadus.

RekS § 31 kohaselt võib korrakaitseorgan kohaldada KorS-i §-des 30 (küsitlemine ja dokumentide nõudmine) ja 50 (valdusesse sisenemine) sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid KorS-is sätestatud alusel ja korras. RekS alusel vastutavad reklaami korrektsuse eest nii tellija, teostaja kui ka avaldaja.

20. Reisiettevõtja tegutseb (piisava) tagatiseta: 6 – suur-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Ohutõrjeliselt relevantne on olukord, kus pakettreiside ja seotud reisikorraldusteenuste pakkumine ja müümine toimub turismiseadusega ette nähtud nõudeid täitmata – majandustegevuse registrile majandustegevusteadet esitamata ning nõuetekohast tagatist seadmata ja selle tõendamiseks tagatise dokumenti esitamata.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga (EL) 2015/2302 (pakettreiside ja seotud reisikorraldusteenuste direktiiv) on reisijatele ette nähtud kaitse reisikorraldaja ning seotud reisikorraldusteenuste lepingute sõlmimist hõlbustava ettevõtja maksejõuetuse eest.

Pakettreiside ja seotud reisikorraldusteenuste direktiiv on Eesti riigisisesesse õigusesse üle võetud turismiseadusega, mis näeb ette, et reisikorraldaja ja seotud reisikorraldusteenuste lepingute sõlmimist hõlbustav ettevõtja on kohustatud esitama majandustegevuse registrile majandustegevusteate ning seadma tagatise ja esitama tagatise dokumendi TTJA-le.

Tagatis peab olema seatud järgmiste kohustuste täitmise tagamiseks: 1) et kõik reisijad reisi lähtekohta või teise kokkulepitud kohta tuua ja majutada, eeldusel, et pakettreis või seotud reisikorraldusteenused sisaldavad reisijavedu ning seotud reisikorraldusteenuste puhul on seotud reisikorraldusteenuste lepingute sõlmimist hõlbustav ettevõtja vastutav reisijaveo eest; 2) et pakettreisi või seotud reisikorraldusteenuste ära jäämisel tagastada kõikidele reisijatele nende poolt või nimel tasutud reisitasud, pakettreiside puhul ka lunastamata kinkekaardid.

Kui reisiettevõtjal ei ole tagatist või selle suurus on ebapiisav, on reisijate õiguste ja huvide kõrgetasemeline kaitse tagamata ning reisiettevõtja maksejõuetuse korral ei ole tagatisega võimalik eeltoodud kohustusi täita.

Ohuolukorra hinnang

[9] Alkoholireklaami keelamiseks on kaalukaid teadusel põhinevaid argumente | Tervise Arengu Instituut

Tagajärje kaalukus: ***oluline oht***

Prognoositav tagajärg on oluline oht, sest selle realiseerumisega võib kaasneda olulise väärtusega rahaline kahju reisijale.

Ametile on esitatud vihjeid ja pöördumisi, mille kohaselt tagatise kohustust omavad isikud on jätnud tagatise kohustuse täielikult täitmata. Ühtlasi on amet järelevalvemenetluste käigus tuvastanud, et reisiettevõtjate tagatis ei ole alati piisav. Varasemates tagatise kasutamise menetlustes (reisiettevõtja maksejõuetused) on selgunud reisiettevõtjate tagatiste ebapiisavus, mille tulemusena on reisijatele kaasnenud rahaline kahju.

Realiseerumise tõenäosus: ***suur***

Amet on 2023. ja 2024. aastal kontrollinud 81 reisiettevõtja tagatise piisavust ning tuvastanud, et 37 reisiettevõtja tagatis oli ebapiisav. Amet alustas 2025. aasta esimesel poolaastal 43 järelevalvemenetlust põhjusel, et pakuti müügiks pakettreise ilma, et oleks selleks ette nähtud nõudeid täidetud. Seega on realiseerumise tõenäosus suur.

Kontrolli ulatus

Pisteliselt kontrollitakse pakettreisi või seotud reisikorraldusteenuste tunnustele vastavate reisiteenuste pakkujaid (selles ohuolukorras avaliku korra eest vastutav isik). Kontrollide läbiviimisel võetakse alusel varasemad vihjed ja pöördumised ning järelevalvemenetlused.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

Riikliku järelevalve üldmeetmena planeeritakse ja tehakse ennetus- ja teavitustööd eesmärgiga tõsta ettevõtjate ja reisijate teadlikkust ning seeläbi suurendada ja tõhustada reisijate õiguste kaitset.

Riikliku järelevalve erimeetmena planeeritakse ja teostatakse järelevalvemenetlusi. Riikliku järelevalve erimeetmeid rakendatakse korrakaitseseaduses sätestatud alusel ja korras vastavalt turismiseaduse (TurS) §-le 30[1].

Täiendav erimeede on kontrolltehing vastavalt TKS §-le 63.

21. Reiside, reisiteenuste ja muude teenuste pakkumisel ning müümisel rikutakse üldisi tarbija õigusi: 2 – keskmine-tavaline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Ohutõrjeliselt relevantne on olukord, kus pakettreisi ja seotud reisikorraldusteenuste direktiivist ning lennu-, laeva ja bussireisija õigusi käsitlevatest määrustest tulenevaid õigusi on rikutud. Selleks, et reisijad saaksid pakettreiside ja seotud reisikorraldusteenuste kohta rohkem teavet, on reisiettevõtjad kohustatud esitama standardteabe infolehe ning võlaõigusseaduse § 867 lõikes 2 sätestatud teabe.

Pakettreiside ja seotud reisikorraldusteenuste direktiivi (EL) 2015/2302 põhjendustes on selgitatud, et võimaldada reisijatele suuremat selgust ja teadlike valikute tegemist erinevate pakutavate reisiteenuste liikide kohta, peaksid ettevõtjad olema kohustatud selgelt ja nähtavalt välja tooma enne, kui reisija on andnud maksmise kohta nõusoleku, kas nad pakuvad pakettreisi või seotud reisikorraldusteenust, ning teavitaksid asjaomasest kaitse tasemest.

Lennundusseaduse, kaubandusliku meresõidu seaduse ja ühistranspordiseadusega on ette nähtud, et amet tagab Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 261/2004 (mis käsitleb lennureisija õiguseid), Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 1107/2006 (mis käsitleb puudega ja liikumispuudega lennureisija õiguseid), Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1177/2010 (mis käsitleb laevareisija õiguseid) ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 181/2011 (mis käsitleb bussireisija õiguseid) rakendamise.

Viidatud määrustega on teenusepakkujatele ette nähtud kohustused, mida reisijatele tagada.

Vedajatel (lennu-, laeva- ja bussiettevõtjatel) on kohustus tagada reisijatele nende määrustest tulenevate õiguste kaitse, sh väljumise pikaajalise hilinemise või tühistamise korral anda teavet, pakkuda hoolitsust ja abi (sh puudega ja piiratud liikumisvõimega isikutele), tühistamise korral tagastada piletiraha või muuta reisiteekonda määruses sätestatud tingimustel ja korras.

Terminalidel (lennujaamad, sadamad, bussijaamad) on mh teabe andmise kohustus (näiteks teabe andmise kohustus reisi tühistamise või hilinemise korral), transpordile juurdepääsu tagamise kohustus ja abi andmise kohustus (näiteks abi andmine puudega ja piiratud liikumisvõimega isikutele).

Ohutõrjeliselt relevantne on olukord, kus reiside, reisiteenuste ja muude teenuste pakkumisel ning müümisel rikutakse üldisi tarbija õigusi.

Kaupleja ja tootja on kohustatud andma tarbijale enne kauba omandamist või teenuse kasutamist teavet kauba või teenuse omaduste ja kasutamistingimuste ning kauba omandamiseks või teenuse kasutamiseks sõlmitava lepingu kohta ulatuses ja korras, mis vastab võlaõigusseaduses või muus seaduses sätestatud lepingueelse teabe andmise kohustusele ja tarbijakaitseseaduses nimetatud tingimustele. Ebamõistlikult kahjustavad tüüptingimused on tühised. Ebaausa kauplemisvõtte kasutamine on keelatud.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *tavaline oht*

Prognoositav tagajärg on tavaline oht (lihtoht), sest selle realiseerumisega võib kaasneda rahaline kahju tarbijale.

Realiseerumise tõenäosus: *keskmine*

Varasematest menetlustest on selgunud, et reisiettevõtjad ei ole lepingueelset teavet nõuetekohaselt esitanud. Varasematest kaebustest on selgunud, et vedajad ei ole määrusega ette nähtud kohustusi nõuetekohaselt täitnud. Lisaks on ametile esitatud pöördumisi, mille kohaselt on reisiettevõtjad ja muud teenusepakkujad rikkunud eeltoodud üldisi tarbija õigusi.

Seega võib realiseerumise tõenäosust pidada keskmiseks.

Kontrolli ulatus

Pisteliselt kontrollitakse kõiki reisiettevõtjaid, terminale ja vedajaid ning reiside, reisiteenuste ja muude teenuste pakkujaid ning müüjaid (selles ohuolukorras avaliku korra eest vastutav isik). Kontrollide läbiviimisel võetakse aluseks varasemad menetlused ning reisijate kaebused.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab tarbijakaitseseadus (TKS), lennundusseadus (LennS), kaubandusliku meresõidu seadus (KMSS) ja ühistranspordiseadus (ÜTS).

Riikliku järelevalve üldmeetmena planeeritakse ja tehakse ennetus- ja teavitustööd eesmärgiga tõsta ettevõtjate ja reisijate teadlikkust ning seeläbi suurendada ja tõhustada reisijate õiguste kaitset.

Riikliku järelevalve erimeetmena planeeritakse ja teostatakse järelevalvemenetlusi. Riikliku järelevalve erimeetmeid rakendatakse korrakaitseseaduses sätestatud alusel ja korras vastavalt TKS § 62 lõikele 1, LennS § 60^2 lõikele 1 ja ÜTS § 81 lõikele 3.

Täiendav erimeede on kontrolltehing vastavalt TKS §-le 63.

22. Tarbijaõiguste rikkumine side- ja üldhuviteenuse pakkumisel (side, elekter jms): 2 – keskmine-tavaline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Ohutõrjeliselt võib esineda on olukord, kus leiab aset mõni järgnevast: ebaaus kauplemisvõte, lepingueelse teabe ebakorrektne andmine, tüüptingimustele viitamata jätmine või tüüptingimuste ebaseaduslikkus.

Ametisse varasematel perioodidel laekunud tarbijate pöördumistest ja kaebustest nähtub, et lepingueelset teavet antakse puudulikult. Tarbijad ei ole sageli teadlikud, millised lepingutingimused neile täpselt kohalduvad.

Kauba või teenuse tarbijale pakkumine ja müük ning muul viisil turustamine peab toimuma head kaubandustava arvestades ning tarbija suhtes ausalt. Teave on ebaõige, kui see sisaldab puudulikke andmeid ühe või mitme alljärgneva asjaolu kohta: kauba või teenuse olemasolu või olemus; kauba või teenuse peamised omadused; hind või hinna arvutamise alused või konkreetse hinnaeelise olemasolu.

VÕS § 42 lg 1 kohaselt on tüüptingimus tühine, kui see lepingu olemust, sisu, sõlmimise viisi, lepingupoolte huvisid ja teisi olulisi asjaolusid arvestades kahjustab teist lepingupoolt ebamõistlikult, eelkõige siis, kui tüüptingimusega on lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste tasakaalu teise lepingupoole kahjuks oluliselt rikutud.

Võttes arvesse näiteks side ja elektrituru iseloomustavaid näitajaid, nende turgude arengu kiirust ja muudatusi ning senist praktikat, on oht, et ettevõtjad kasutavad, muudavad või kehtestavad tüüptingimusi, mis võivad olla tarbijaid ebamõistlikult kahjustavad. Elektroonilise side ja üldhuviteenuste valdkonnas tegutsevad suured ettevõtjad, sh märkimisväärse turujõuga ettevõtjad, kellel on ka väga suur kliendibaas. Elektroonilise side ja üldhuviteenuste tarbijateks võib pidada pea kogu Eesti elanikkonda, sõltumata vanusest. Side- ja üldhuviteenus on sageli ka elutähtis teenus. Seega on tarbijaõiguste rikkumise mõju laiaulatuslik ning oht kahjustada tarbija vara ja majandushuve kõrge.

Ohuolukorra hinnang

Realiseerumise tõenäosus: ***keskmine***

Tarbijate pöördumiste jooksva menetluse käigus ilmevad olukorrad, kus tarbijale on teenuse teatud tingimused tulnud üllatuslikuna. Sageli puudutab see kampaaniapakkumisi, kus tõstetakse esile tarbijat meelitavad tingimused ja muud tingimused jäetakse tahaplaanile.

Tagajärje kaalukus: ***oluline oht***

Tekkida võib rahaline kahju tarbijale, oht tarbija vara ja majandushuvide kahjustamiseks. Side- ja üldhuviteenuste tarbijaskond on ettevõttel tavaliselt kümnetes või sadades tuhandetes, seega hindame kaalukuse taset „oluliseks“. Kauplemisvõtted üldpildis on pigem ausad, kuid teatud momendid ei pruugi olla ja need on suure mõju ning avalikkuse tähelepanu pälvivad. Tõenditeks on tarbijate pöördumised või avalikkuse tähelepanu.

Kontrolli ulatus

Sideettevõtjate ja üldhuviteenuse osutajate tegevus ja tarbijatega sõlmitavate lepingute tüüptingimused. Kontrollitakse kõiki side- ja üldhuviteenuse pakkujaid (vastavas ohuolukorras avaliku korra eest vastutav isik). Seejuures kontrollitakse veebilehtede või muude tõendite alusel ettevõtjate poolt tarbijatele antavat lepingueelset teavet ja lepingu lisaks olevaid tüüptingimusi.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab tarbijakaitseseadus (TKS).

TKS § 64 lg 1 kohaselt võib tarbijate kollektiivseid huve kahjustava tegevuse lõpetamiseks ja sellisest tegevusest hoidumiseks TTJA peadirektor või tema volitatud ametiisik teha ettekirjutuse või TTJA võib pöörduda Eesti Vabariigi nimel hagiga maakohtusse. TKS § 65 lõike 1 kohaselt võib TTJA peadirektor või tema volitatud ametiisik teha ettekirjutuse ja nõuda kauplejalt, kes on rikkunud VÕS §-des 14^1, 48, 54 ning 62^1 ja 62^2 sätestatud teavitamiskohustusi, rikkumise lõpetamist ja edasisest rikkumisest hoidumist. ESS § 133 lg 1 alusel teostab ESS-i täitmise üle riiklikku järelevalvet TTJA ESS-is ja TKS-is sätestatud pädevuse piires. TTJA võib rakendada KorS §-des 30−32 ja 49−53 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid KorS-is sätestatud alusel ja korras (TKS § 62 lg 1). TTJA-l on õigus nõuda teavet kolmandalt isikult (TKS § 62^1) ja veebiliidesele juurdepääsu piiramist (TKS § 62^2). TKS § 63 on sätestatud kontrolltehingu pädevus.

23. Raudtee ohutu ületamise rajatiste nõuetele mittevastavus: 9 – suur-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Raudteeületuskohtade nõuetele mittevastavus kujutab endast olukorda, kus jalakäijate või sõidukite raudtee ületamine toimub kas:

- isetekkelises raudteeületuskohas,
- või küll ettenähtud kohas, kuid raudteeületuskoha kategooriale mitte vastava ohutusvarustusega (nt fooride, tõkkepuude, helisignaalide või nähtavuse puudumine).

Selline olukord suurendab riski kokkupõrkeks rongiga, eriti tiheda liiklusega või halva nähtavusega piirkondades. Süstemaatilisele raudteeülesõidu- ja ülekäigukohtade järelevalvele vaatamata leiab iga-aastaselt aset ligi 10 registreeritud juhtumit kuus (sh tõkkepuude maha sõidud, ohtlikud olukorrad) ja realiseerub kokkupõrke või otsasõiduna 2–5 õnnetusjuhtumit aastas. Kõige suuremaks väljakutseks on liiklejate tähelepanematus raudtee ületamisel, mida soodustab nutiseadmete ja kõrvaklappide kasutamine ning kiirustamine. Lisaks on ohtlikud isetekkelised raudteeülekäigukohad, kus inimesed oma teekonna lühendamiseks „lõikavad“ distantsi üle raudtee. Veel tuleb eraldi tähelepanu pöörata raudtee läheduses olevate elamupiirkondade arendamisele, kus jalakäijate ja kergliiklejate osakaal kasvab, mis suurendab vajadust turvaliste ülekäigurajatiste järele, et inimeste liikumistee üle raudtee oleks ohutult tagatud.

Toetavad faktid

Eestis:

- Aastatel 2022–2024 toimus raudteeületuskohtadel liiklejatega 27 õnnetusjuhtumit;
- 2024 aasta registreeriti isetekkelistel ülekäigukohtades 2 juhtumit.

Välisriigid:

- ILCAD (The International Level Crossing Awareness Day) kampaania raames on rõhutatud, et 98% raudteeõnnetustest on põhjustatud liiklejate eksimusest;
- UIC (International Union of Railways)andmetel hukkub EL-is igal aastal ~300 inimest raudteeületuskohtadel;

Siseriiklik info

- TTJA kontrollib rajatiste vastavust majandus- ja taristuministri määruse „Raudtee tehnokasutuseeskiri“ Lisa 4 „Raudteeülesõidukoha ja -ülekäigukoha ehitamise,

korrashoiu ja kasutamise juhend“ (edaspidi TKE L4) nõuetele (nt fooride toimimine, nähtavus, renni laius).

Õiguslikud viited

Raudteeseadus § 43 lg 1 – raudtee ületamine on lubatud ainult ettenähtud kohtades.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *kõrgendatud oht*

- Oht isiku elule ja kehalisele puutumatusele (nt surmaga lõppenud kokkupõrked);.
- Oht avalikule korrale ja liiklusohutusele.

Realiseerumise tõenäosus: *suur*

- Eestis: igakuiselt registreeritud ~10 juhtumit, aastas 2–5 kokkupõrget sõidukitega/otsasõitu inimestele;
- Välisriikides: EL-is ~300 surmajuhtumit aastas, 98% juhtudest põhjustatud liiklejate eksimusest.

Trend:

- Nutiseadmete ja kõrvaklappide kasutamine suurendab tähelepanematust;
- Sõiduvahendite (N: pisimopeed, jalgratas) kasutamine ülekäigukohtadel;
- Ebasobiva kiiruse valik raudteeülesõidukohtadel, ei võimalda ohu korral sõidukil peatuda.
- Linnastumine ja elamupiirkondade laienemine raudtee lähedusse suurendab ebaseaduslikke raudtee ületusi;
- Inimesed võivad juhuslikult sattuda raudteele või ületada raudteed selleks mitte ettenähtud kohas;

Kontrolli ulatuse piiritlemine

Keda/mida kontrollitakse:

- Raudteeületuskohtade omanikud/valdajad
- Rajatised: raudteeülesõidud ja -ülekäigukohad, piirdeaiad;
- Tooted: ohutusmärgistus, helisignaalid, automaatikaseadmed.

Kontrollitavad nõuded:

- Vastavus TKE L4 tehnilistele nõuetele;
- Märgistuse ja nähtavuse standardid;
- Fooride ja tõkkepuude toimivus;
- Rajatiste hooldus ja dokumentatsioon;

Kontrolli maht sõltub riskipiirkonnast, liiklustihedusest ja varasemate juhtumite esinemisest.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

Õigusaktid:

- Korrakaitseseadus § 24 – ohuennetuslik järelevalve;
- Raudteeseadus;

- Ehitusseadustik

Rakendatavad meetmed:

- Avalikkuse teavitamine s.h ennetustegevused.
- Ettekirjutused rajatiste korrastamiseks.
- Järelevalvemenetlused ja kohapealsed kontrollid.
- Koostöö Politsei-ja Piirivalveamet, Päästeameti, Transpordiameti ja kohalike omavalitsustega.

24. Raudtee infrastruktuuri nõuetele mittevastavus: 8 – keskmine-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Raudtee valdaja kohustus on hoida oma raudtee korras ning nõuetele vastavana. Raudteeinfrastruktuuri korrashoid on olulise tähtsusega, kuna infrastruktuuri veast tuleneva õnnetuse juhtumisel võivad olla väga suured tagajärjed – reisirongi rööbastelt maha sõitmisel võivad paljud inimesed saada surma või raskeid kehavigastusi, kaubaveorongi puhul võib sellise õnnetuse tagajärjeks olla väga suur keskkonnareostus (kui kaubarongiga veetakse nt kütust, kemikaale vms).

Eriti aktuaalseks muutub infrastruktuuri nõuetele vastavus seoses kavandatava rongide liikumiskiiruse tõusuga Eesti raudteedel 160 km/h-ni, mis eeldab rajatiste, kontaktvõrkude ja liiklusjuhtimissüsteemide vastavust kõrgematele tehnilistele ja ohutusnõuetele. Kiirem rongiliiklus tähendab väiksemat reageerimisaega ja suuremat koormust taristule, mistõttu suureneb ka infrastruktuuririkke tagajärgede raskus.

Raudtee infrastruktuur hõlmab rööbasteid, sildu, kontaktvõrku, liiklusjuhtimissüsteeme, turvanguseadmeid ja muid rajatisi, mis peavad vastama tehnilistele ja koostalitlusvõime nõuetele. Nõuetele mittevastavus võib tähendada:

- amortiseerunud või hooldamata rajatisi;
- puudulikku dokumentatsiooni või sertifitseerimist;
- koostalitlusnõuete rikkumist;
- ohutusvarustuse puudumist või riket.

Selline olukord võib põhjustada:

- rongide rööbastelt mahasõite;
- liikluskatkestusi;
- ohtu reisijate, töötajate ja kolmandate isikute elule ja tervisele;
- põhjustada rongide hilinemisi, mis mõjutavad reisijate igapäeva tegevusi ja usaldust.

Toetavad faktid

- 2024. aastal registreeriti 7 raudteeohutust mõjutavat vahejuhtumit, kus infrastruktuuri rike oleks võinud põhjustada liiklushäireid või ohuolukordi.

Õiguslikud viited

- Raudteeseadus § 38, § 41, § 83–84 – infrastruktuuri nõuded ja võrgustiku teadaanne;
- Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv (EL) 2016/797 Euroopa Liidu raudteesüsteemi koostalitluse kohta;
- Ehitusseadustik § 8
- Korrakaitseseadus § 5 lg 2–4 – ohu ja kõrgendatud ohu määratlus.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *kõrgendatud oht*

- Oht isiku elule ja tervisele (nt rööpamurrust tingitud rongi mahasõit rööbastelt);
- Oht suure väärtusega varale ja keskkonnale (nt ohtlike veoste lekked).

Realiseerumise tõenäosus: *keskmine*

- Infrastruktuuri rajatiste eluiga ja hoolduse ebapiisavus, varuosade kättesaadavus;

Trend:

- Kasvavad kiirused ja tihedam liiklus suurendavad infrastruktuuri koormust;
- Eesti raudteetaristu omanikud valmistuvad kiiruse tõstmiseks kuni 160 km/h, mis eeldab ulatuslikke investeeringuid kontaktvõrkude, platvormide, liiklusjuhtimissüsteemide ja ohutusvarustuse uuendamisse;
- Kiiruse tõstmine toob kaasa vajaduse täpsemate riskihinnangute ja järelevalvemeetmete rakendamiseks, et tagada rajatiste koostalitlusvõime ja ohutus uutes tingimustes;

Kontrolli ulatuse piiritlemine

Keda kontrollitakse:

- Isikud ja ettevõtjad: raudteeinfrastruktuuri omanikud ja valdajad (nt AS Eesti Raudtee, Edelaraudtee AS);
- Rajatised: rööbastee, sillad, kontaktvõrk, liiklusjuhtimissüsteemid, turvanguseadmed;
- Tooted: ehitustooted, elektriseadmed, signaalimisseadmed.

Kontrollitavad nõuded:

- Vastavus Komisjoni rakendusmäärustele, mis käsitlevad erinevate allsüsteemide (INF, CCS, ENE) koostalitluse tehnilist kirjeldust;
- Tehniline korrashoid, dokumentatsioon, hooldusgraafikud;
- Võrgustiku teadaande nõuete täitmine (Raudteeseadus § 83–84).

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

Õigusaktid:

- Raudteeseadus § 38, § 83–84 – infrastruktuuri nõuded ja võrgustiku teadaanne;
- Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv (EL) 2016/797 Euroopa Liidu raudteesüsteemi koostalitluse kohta.

Rakendatavad meetmed:

- Ettekirjutused puuduste kõrvaldamiseks;
- Avalikkuse teavitamine.
- Koostöö teiste asutustega (KLM, MKM, Päästeamet, kohalik omavalitsus).
- Järelevalveplaanide koostamine riskihinnangu alusel;

25. Raudteeveeremi nõuetele mittevastavus: 5 – keskmine-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Raudteeveeremi tehniline mittevastavus kehtivatele ohutus-, hooldus- ja muudele nõuetele. Probleem seisneb selles, et veeremi rike (nt pidurdusprobleemid) võib põhjustada tõsiseid õnnetusi.

Vedurijuhtide tegevus ja veeremi seisukord on kriitilise tähtsusega – vead võivad põhjustada:

- Liiklejatele otsasõite, sõidukitega kokkupõrkeid või rongi rööbastelt mahasõite;
- inimohvreid või raskeid vigastusi;
- keskkonnareostust (nt kütuse või kemikaalide lekked);
- veeremi süttimist.

Eestis liikuv veerem peab olema vastavushinnatud ja kantud veeremi registrisse; tehnohoolduse ja remondi ettevõtetel peab olema hoolduse eest vastutava üksuse sertifikaat.

Raudteeveoettevõtjad ja veeremi omanikud/valdajad peavad tagama veeremi vastavuse kehtivatele ohutus-, hooldus- ja tehn nõuetele.

Toetavad faktid:

- Eestis ei ole seni registreeritud suuri õnnetusi veeremi rikke tõttu, Hotbox-seadmed fikseerivad igakuiselt mitmeid pidurite ülekuumenemisi;
- Hooldamata veeremite puhul on täheldatud keskkonnaohtu (nt õlilekked);
- EVS-EN 15955-2:2025 sätestab ohutusnõuded raudteeveeremile ja hooldusmasinatele.

Õiguslikud viited:

- Viidatud on raudteeseadusele, mis sätestab TTJA pädevuse;
- Veerem peab olema vastavushinnatud ja kantud registrisse;
- tehnohoolduse ja remondi ettevõtetel peab olema hoolduse eest vastutava üksuse sertifikaat.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline oht*

- Hooldamata veeremite puhul on keskkonnaoht suur, eriti õlilekete ja tehniliste vigade tõttu;
- Potentsiaalsed tagajärjed: inimohvrid, vigastused, keskkonnakahjud.

Realiseerumise tõenäosus: *keskmine*

- Eestis ei ole seni juhtunud suuri õnnetusi, kuid pidurite ülekuumenemisi esineb regulaarselt;
- Hotbox-seadmed aitavad riske tuvastada, kuid vananev veerem suurendab ohtu;
- Vananev veerem võib suurendada riski, kuid samas tehnoloogiline areng aitab seda vähendada.

<u>Kontrolli ulatuse piiritlemine</u>

TTJA saab kontrollida:

- Vastavushinnatud veeremit regulaarselt vastavalt tööplaanile või konkreetsete juhtumite alusel.

Keda kontrollitakse:

- Raudteeveoettevõtjad;
- Veeremi omanikud ja valdajad;
- Tehnohoolduse ja remondipunktid;
- Veeremi ehitusega tegelevad ettevõtte

Milliseid nõudeid kontrollitakse:

- Veeremi vastavus ohutus- ja hooldusnõuetele;
- Vastavushindamist ja registrisse kandmine;
- Hoolduse eest vastutava üksuse olemasolu veeremil.

TTJA pädevus ja järelevalve meetmed

Õigusaktid

- TTJA tegutseb vastavalt raudteeseadusele;

Kui tuvastatakse oht:

- Tehakse ettekirjutus puuduste kõrvaldamiseks;
- Veeremi kasutuskeeld kuni puuduste kõrvaldamiseni;
- Vajadusel rakendatakse sunniraha või asendustäitmist.

26. Raudteeohutuse ja -liikluse juhtimise eest vastutavate töötajate pädevusnõuete rikkumine: 8 – keskmine-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Raudteeohutuse ja -liikluse juhtimise eest vastutavate töötajate eksimused (nt vale käsu andmine, signaalide eiramine, tööeeskirjade rikkumine) kujutavad endast ohtu inimeste elule, tervisele ja keskkonnale. Sellised eksimused võivad viia rongide kokkupõrkeni, rööbastelt mahasõiduni või süsteemide juhitamatuseni. Ohuolukord puudutab töötajaid, kelle tegevus mõjutab otseselt raudteeohutust – sealhulgas vedurijuhid, jaamakorraldajad, rongikoostajad, signalistid jt.

Konkreetne probleem: Raudteetöötajad (nt rongikoostajad, jaamakorraldajad, vedurijuhid jt) võivad eksida juhendite või eeskirjade vastu kas inimlikult või hooletusest. Sellised eksimused ohustavad raudteeohutust ja võivad mõjutada ka kolmandaid osapooli. Eksimused võivad olla seotud ka väsimuse, terviseprobleemide või ebapiisava väljaõppega, mis on suur riskitegur raudteetöötajate seas. Raudteeohutuse tagamine sõltub inimfaktorist, mis moodustab märkimisväärse osa raudteeõnnetuste põhjustest.

Toetavad faktid:

- 2024. a oli kokku 11 vahejuhtumit, mis olid põhjustatud raudteeohutuse- või -liikluse juhtimise eest vastutava töötaja tegevusest.
- Vale tegevus võib põhjustada kokkupõrkeid, rööbastelt mahasõite, süsteemide juhitamatusi.
- Kontrollmehhanismid (nt elektritsentralisatsiooni kontrollerid, turvanguseadmed) aitavad küll ennetada, kuid ei välista eksimusi.

Õiguslikud viited:

- Raudteeseadus sätestab TTJA pädevuse;
- EL määrus 2019/773 käsitleb liikluskorralduse allsüsteemi koostalitluse tehnilist kirjeldust, sh töötajate pädevusenõuded ja tervisekontrolli sagedust;
- Majandus- ja taristuministri 26.11.2020 määrus nr 79 „Raudteetöötaja tervisenõuded ja tervisekontrolli kord“, mis sätestab nõuded nägemisele, kuulmisele, psühholoogilisele sobivusele ja tervisekontrollile;

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: ***Kõrgendatud oht***

- Rongide kokkupõrked võivad põhjustada inimese surma, raskeid kehavigastusi, keskkonnareostuse ohtu;
- Eksimused võivad põhjustada liiklusgraafiku häireid, mis mõjutavad kogu raudteevõrgustiku toimimist.

Realiseerumise tõenäosus: ***Keskmine***

- Kontrollmehhanismid toimivad, kuid eksimusi esineb (nt suulised valed käsud raadio teel);
- TTJA menetluste arv viitab korduvatele rikkumistele.

Kontrolli ulatuse piiritlemine

Keda kontrollitakse:

- Raudteetöötajad (nt rongikoostajad, jaamakorraldajad);
- Raudteeveeremi juhid (vedurijuhid, eriveeremi juhid);
- Koolituskeskused, kus toimub raudteeveeremijuhtide väljaõpe.

Milliseid nõudeid kontrollitakse:

- Töötajate tervisetõendite -ja kutsetunnistuste olemasolu ja kehtivust;
- Kutseeksamite läbiviimine, osalemine vaatlejatena;
- Koolituskeskuste vastavus nõuetele, õppekava vastavus standardile, õppekeskkonna sobivus.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

Õigusaktid:

- Raudteeseadus annab TTJA-le pädevuse sekkuda.

Rakendatavad meetmed:

- Peatatakse töötajate tegevus kui puuduvad pädevusnõuded, seni kuni puudused kõrvaldatud;
- Sunniraha või asendustäitmine vajadusel;
- Tööinspektsiooniga koostöö, kui TTJA-l puudub vastav pädevus.

Tööinspektsioon kaasatakse eelkõige juhtudel, kui TTJA-l tekib kahtlus, et raudteetöötajate töö- ja puhkeaja korraldus ei vasta kehtestatud nõuetele, mis võib mõjutada töötajate ohutust ja töövõimekust.

Arvestades raudteeohutuse ja -liikluse juhtimise eest vastutavate töötajate rolli kriitilisust, on TTJA ülesandeks tagada, et kõik töötajad vastaksid kehtivatele pädevus-, tervise- ja koolitusnõuetele. Regulaarne järelevalve, kutseeksamite kvaliteedikontroll, tervisekontrolli dokumentatsiooni hindamine ning koostöö koolituskeskuste ja tööinspektsiooniga on võtmetähtsusega ohu ennetamisel

27. Raudteeohutust ohustavad pädevusnõuete rikkumised teetöölistelt ja alltöövõtjatelt: 9 – suur-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Raudtee-ettevõtjad kasutavad alltöövõtjaid ehituse, hoolduse ja tehniliste tööde teostamiseks. Sageli puudub ettevõtjal (tellijal) täielik ülevaade alltöövõtjate töötajate pädevusest, mis võib viia ohutusnõuete rikkumiseni.

Raudteel teetöid teostavad töötajad, sealhulgas pöörmepuhastajad talvisel perioodil, on korduvalt põhjustanud ohtlikke olukordi, mis viitavad puudulikule koolitusele ja ohutusalasele juhendamisele. Sageli on tegemist alltöövõtjate töötajatega, kelle pädevus ei pruugi olla piisavalt kontrollitud. Alltöövõtjate töötajate pädevus peab vastama samadele nõuetele nagu põhiteenuse osutajate töötajatel.

Toetavad faktid:

- Aastatel 2021–2024 registreeriti 22 juhtumit, kus raudteel töötavad töölised tekitasid ohtliku olukorra. Neist 13 talvist juhtumit olid seotud pöörmepuhastajate tegevusega, mis tekitas ohtliku olukorra rongiliiklusele.
- 2025. aasta I poolaastal on registreeritud 9 juhtumit, mis viitab kasvavale trendile.

Õiguslikud viited:

- Raudteeseadus § 35 lg 4 ja § 44 lg 8 – ohutusjuhtimise süsteemi rakendamine ja aruandlus;
- Majandus- ja taristuministri 03.12.2020 määrus nr 83 „Ohutusjuhtimise süsteem, ohutusnäitajad, raudteeinfrastruktuuri, -liikluse korralduse ja -ohutuse nõuetele vastavuse kontrollimine, nende aruandlus, vormid ning tähtajad ja raudteeohutust mõjutavatest juhtumitest teavitamine1“– ohutusjuhtimise süsteemi nõuded, sh alltöövõtjate kaasamine
- Komisjoni rakendusmäärus 402/2013, riskihindamise ühise ohutusmeetodi kohta.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *kõrgendatud oht*

- Teel töötavate tööliste eksimused võivad põhjustada rongiõnnetusi ja liikluskatkestusi.
- Talvised pöörmepuhastustööd toimuvad tihti piiratud nähtavuse ja lühikese reageerimisajaga, mis suurendab riski.
- Võimalik tagajärg: inimeste elu ja tervis, rongiliikluse seiskumine, rongiliikluse ohutus, varaline kahju

Realiseerumise tõenäosus: *suur*

- Juhtumite arv on selgelt kasvutrendis: 22 juhtumit nelja aasta jooksul ja 9 juhtumit poole aastaga.
- Talviste tööde spetsiifika (pöörmepuhastus) nõuab suuremat tähelepanu ja koolitust, mida sageli ei rakendata süstemaatiliselt.
- Trend: Tööjõu paindlikkuse kasv, alltöövõtjate osakaalu suurenemine, hooajaliste töötajate kasutamine → risk suureneb.

Kontrolli ulatuse piiritlemine

TTJA saab kontrollida:

- Raudtee-ettevõtjaid, kes kaasavad alltöövõtjaid;
- Töötajaid (s.h teetöölised), kes täidavad ohutuskriitilisi ülesandeid;
- Rajatisi ja tööpiirkondi, kus teetööd toimuvad.

Kontrollitavad nõuded:

- Koolituse ja juhendamise dokumentatsioon (sh ettevõttel on dokumenteeritud protseduur alltöövõtjate kaasamiseks)
- Pädevustõendite olemasolu ja kehtivus;
- Alltöövõtja töötajate kontrollimine koolituse ja juhendamise osas;
- Ohutusjuhtimise süsteemi rakendamine, sh riskianalüüsid ja töökorraldus
- Talviste tööde erijuhised ja selle koordineerimine liikluskorraldusega

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

Õiguslik alus:

- Raudteeseadus § 49 lg 7 – TTJA pädevus ohutusjuhtimise süsteemi kontrollimisel

- Majandus- ja taristuministri 03.12.2020 määrus nr 83 „Ohutusjuhtimise süsteem, ohutusnäitajad, raudteeinfrastruktuuri, -liikluse korralduse ja -ohutuse nõuetele vastavuse kontrollimine, nende aruandlus, vormid ning tähtajad ja raudteeohutust mõjutavatest juhtumitest teavitamine[1]“ – ohutusjuhtimise süsteemi nõuded

Rakendatavad meetmed:

- Dokumentide kontroll (pädevustõendid, koolituskavad, riskianalüüsid);
- Sihtkontrollid talvisel perioodil ja tööpiirkondades;
- Ettekirjutused ja hoiatused rikkumiste korral.

28. Raadiosageduste kasutamise nõuete rikkumine: 9 – suur-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Raadiosageduste kasutamise reeglite eiramisel võivad tekkida raadiohäired. Ka tahtlikul raadiohäirete tekitamisel võivad olla väga tõsised tagajärjed olenevalt sellest, milliseid sidesüsteeme tulemusena mõjutatakse. Ohuolukorra ilmnemine võib takistada sideseadmete ja -süsteemide, sealhulgas navigatsiooniseadmete tööd või mingil teisel viisil katkestada, takistada või oluliselt moonutada muud seaduslikult toimivat raadiosidet või meediateenuse osutamist. Elektroonilise side seaduse (ESS) § 23 kohaselt on raadiohäirete tekitamine keelatud.

Eesti õhuruum on mõjutatud juba 2023. a GNSS häiretest. Euroopa lennujaamade ning kriitilise taristu kohal nähakse alates 2025. a lõpust aina sagedamini lendamas tundmatuid droone. Riigid, sh. Eesti soovivad järsult tõsta droonitõrjevõimekust, mille üheks osaks on ka droonide side piiramine. Side piiramisega kaasneb oht tahtmatuteks kõrvalmõjudeks. Teine ohuallikas on kui kasutatakse TTJA poolt kasutamiseks mitte lubatud sagedusi ning sellega tekitatakse häireid teistele seaduslikult töötavatele sidesüsteemidele. Rikkumist toime pannes üldjuhul ei teata, millise riski tasemega sidesüsteemile probleemi tekitatakse. Nt kasutatakse internetist soetatud raadiosaatjaid, ei peeta kinni riigi piiri äärsetest kasutustingimustest, aga ka jäetakse sagedusload pikendamata. Esineb juhtumeid, kus raadiohäiret põhjustav allikas asub väljaspool Eesti territooriumi, sellisel juhul tehakse naaberriigile rahvusvaheline teavitus häireallika likvideerimiseks. Alati ei garanteeri see kiiret reageerimist ja kasutusele tuleb võtta muud meetmed häire mõju vähendamiseks. Aastas laekub TTJA-le kuni 300 raadiohäireteadet.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *kõrgendatud oht*

Sagedusloa nõuete rikkumine, loata raadiosageduse kasutamine, raadioside õiguslikel alustel piiramine või raadiohäirete tekitamine võib kaasa tuua erinevaid ohte, sh nii kõrgendatud, olulise kui ka tavalise ohu. Kõrgendatud oht kaasneb häiretega sidesüsteemides, mille teenuse katkemisel võib tekkida oht inimelule või mõjutada riigi julgeolekut. Sellised sidesüsteemid puudutavad lennunavigatsiooni, lennuohutust, merepäästet, hädaabi numbrit 112, operatiivteenistusi, riigikaitset ja sisejulgeolekut.

Oluline oht kaasneb häiretega sidesüsteemides, mille teenuse katkemisega kaasneb oht inimese tervisele, majanduslik kahju riigi- või erasektoris. Siia kategooriasse kuuluvad raudtee, lennu- ja meretransport, mobiilside kui elutähtis teenus, ringhääling (raadio, TV) ning muud era ja avalikud sidevõrgud.

Tavalise ohuga on tegu, kui aset leiavad rikkumised, millega ei kaasne mõju teistele sidevõrkudele või teenuse katkemine sidevõrgus, millega ei kaasne otsest majanduslikku kahju. Siia kategooriasse kuuluvad vabalt kasutavad raadiosagedused, mida käsitletakse lähitoimeseadmetena (WiFi, *Bluetooth* kaugjuhtimispuldid jne).

Kuna kokkuvõttes võivad häired sidesüsteemides põhjustada Eesti ühiskonnas suuri negatiivseid ja ebasoodsaid tagajärgi, siis tuleb tagajärje kaalukuse skaalal hinnata ohtu tervikuna kõrgendatuks.

Realiseerumise tõenäosus: *suur*

Ohu realiseerumise tõenäosus on suur. Esineb nii tahtlikke kui ka tahtmatuid rikkumisi. Enamik on tahtlikud rikkumised. Raadiohäireteateid laekub TTJA-le aastas kuni 300. Sagedusloa tingimuste rikkumisi avastatakse plaanilise järelevalve ja kaebuste kaudu.

Kontrolli ulatus

Kontrollitavate isikute ringi kuulub potentsiaalselt iga isik. Tõhustada on vaja koostööd julgeolekuasutustega ning Kaitseväega, et raadioside piiramine toimuks kontrollitult. Rikkumiste ja nendega kaasnevate ohtude tuvastamiseks ja vältimiseks kasutatakse üle Eesti paiknevaid statsionaarseid või mobiilseid monitooringujaamasid, millega kontrollitakse raadiosageduste kasutajate sagedusloa olemasolu ning tingimuste järgimist või raadiohäirete allikaid. Teiseks ja kõige enam kasutatakse intsidendi- või kaebusepõhist järelevalvet. Seejuures sõltub reageerimiskiirus ohu tasemest.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab elektroonilise side seadus ja rahvusvaheline raadioside eeskiri.

TTJA võib riikliku järelevalve teostamiseks kohaldada korrakaitseseaduse §-des 30, 31, 32, 49, 50, 51, 52 ja 53 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid korrakaitseseaduses sätestatud alusel ja korras.

29. Numeratsiooni kasutamise tingimuste rikkumine: 4 – väike-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Numeratsiooni kasutamise tingimused on sätestatud elektroonilise side seaduses ja ettevõtlus- ja infotehnoloogiaministri 21.05.2018 määruses nr 25 „Eesti numeratsiooniplaan“ (ENP). Numeratsiooni kasutamisel tekivad peamiselt ohuolukorrad järgmiste all toodud ESS-i ja ENP nõuete rikkumiste realiseerumisel.

Numbrite loata või numbri broneerimise andmekogus (NBA) broneerimiseta kasutamise korral ei ole võimalik tuvastada numbri kasutajat, mis võib soodustada kelmusi või kuritegusid telefonikõnede kaudu (investeerimispettus, identiteedivargused jne).

Praktika on näidanud, et numbrite valitavuse nõude tagamata jätmine, numbrite efektiivselt kasutusele võtmata jätmine või teisele sideettevõtjale kasutamiseks edasi andmine viitab riskile, et numbrid on kasutusel mõne (võimalik, et mittelegaalse) teenuse pakkumiseks hoopis muus riigis ja ei ole Eestist tahtlikult muudetud valitavaks.

Teenusnumbri vahendusel eritariifse teenuse hinnast teavitamata jätmine rikub tarbija õigusi saada teavet teenuse hinnast ja võib tekitada talle suurt majanduslikku kahju, kuna kõneminutite hinnad võivad ulatuda kümnete eurodeni.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline oht*

Prognoositav tagajärg on oluline oht. Numeratsiooni kasutamise tingimuste rikkumisest ei tulene ohtu keskkonnale ja isikute tervisele või elule, peamiseks tagajärjeks võib olla oht olulise väärtusega varalisele hüvele või süüteo toimepanemise oht.

Realiseerumise tõenäosus: *väike*

Ohu realiseerumise tõenäosus on väike. Numeratsiooni kasutajad on enamuses seaduskuulekad, teadlikud numeratsiooni kasutamise tingimustest ning kasutavad numeratsiooni sihipäraselt. Kaebuseid numeratsiooni kasutamise tingimuste rikkumise kohta on laekunud vähe. Siiski ei saa alahinnata ohtu, et kas teadmatusest või teadlikult, näiteks materiaalse kasu saamise eesmärgil rikutakse numeratsiooni kasutamise tingimusi. Numeratsiooni kasutamise nõuete rikkumisi avastab TTJA ka rutiinse järelevalve käigus.

Kontrolli ulatus

Oht realiseerub, kui rikutakse ESS § 29, § 32, § 38 või Eesti numeratsiooniplaani nõudeid. Vastava rikkumise ohust tulenevalt kontrollitakse, kas isikul on õigus numeratsiooni kasutada, kas isikul on kehtiv numbriluba, kas kasutatavad numbrid on broneeritud NBA-s, kas broneeritud numbrid on valitavad, kas numbreid kasutatakse ettenähtud numeratsiooniväljas, lubatud otstarbel ja pikkuses ning lubatud teenuse osutamiseks, kas numbrid võetakse efektiivselt kasutusele 6 kuu jooksul pärast numbriloa saamist ning numbreid ei anta edasi teisele sideettevõtjale kasutamiseks. Teenusnumbri vahendusel eritariifse teenuse osutamisel kontrollitakse hinnateavituse olemasolu kõne alguses.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab elektroonilise side seadus.

Ohu või rikkumise korral võidakse peatada numbriloaga antud numeratsiooni kasutamine (ESS § 37 lg 1) või numbriluba kehtetuks tunnistada (§ 37 lg 3). KorS § 28 lg 1 ja 2 alusel tehtud ettekirjutuse täitmata jätmisel võib kohaldada sunniraha. Võimalik on karistada ka väärteo korras – numeratsiooni numbriloa või broneeringuta kasutamise eest (rahatrahviga kuni 300 trahviühikut, juriidilise isiku korral kuni 3200 eurot – ESS § 162); numeratsiooni kasutamise tingimuste rikkumise eest (rahatrahviga kuni 100 trahviühikut, juriidilise isiku korral kuni 3200 eurot – ESS § 163).

30. Elutähtsa teenuse osutajale kehtestatud nõuete rikkumine: 8 – keskmine-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Sideteenus on ühiskonnas pea sama olulise tähtsusega elutähtis teenus kui elektrivarustuse toimimine. Elutähtsa teenuse osutaja peab täitma õigusaktidest tulenevaid nõudeid, mis aitavad tagada teenuste toimepidevust. Eelkõige koostama teenuste riskianalüüsi, toimepidevuse plaani ning täitma teenuse toimepidevusele kehtestatud nõudeid, mis on toodud ettevõtlus- ja infotehnoloogiaministri 19.02.2021 määruses nr 8 „Elutähtsa telefoni- , mobiiltelefoni- ja andmesideteenuse kirjeldus ja toimepidevuse nõuded“. Kui need nõuded jäetakse täitmata, siis suureneb elutähtsa sideteenuse katkestuse risk.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *kõrgendatud oht*

Prognoositav tagajärg on kõrgendatud oht. Sideteenus on üks tähtsamaid elutähtsaid teenuseid ning selle katkemine mõjutab oluliselt ühiskonna toimimist. Ohtu võib sattuda inimeste elu ja tervis. Samuti võib tekkida suur majanduslik kahju sideteenustest sõltuvate muude teenuste osutajatel. Varasemaid juhtumeid, nt Jõgeva või Võru piirkonna elektrikatkestus ja sellest tingitud häired sideteenuste kättesaadavuses on laialt meedias käsitletud.

Realiseerumise tõenäosus: *keskmine*

Suure mõjuga toimepidevuse häire esinemise tõenäosus on tõusnud. Väikeseid toimepidevuse häireid esineb tihti. Üldjuhul mõjutab sideteenuste toimepidevust kõige enam elektrivarustuse toimimine. Ilmastikunähtuste, peamiselt tormi või üleujutuse, esinemisel katkeb elekter ja kui

sideettevõte ei ole sidevõrgu seadmetele paigaldanud õigusaktides nõutud varutoidet, katkeb vastavas piirkonnas side. Torme esineb aastas mitmeid kordi. Seoses energiakriisiga võib olla olukordi, kus elektri tootmisvõimsusi Eestis ei jätku ja on vaja hakata tarbimist piirama. Seetõttu on oluline, et sel ajal saaks sideteenused võimalikult hästi töötada varutoite abil. Samuti võib esineda kriitilise sidetaristu tahtlikku kahjustamist.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse elutähtsat teenust osutava sideettevõtte poolt nõuete täitmist nii ennetavalt kui ka peale intsidenti. Kontrollitakse, kas sideettevõte omab oma kriitilisest taristust ülevaadet ja on võtnud tarvitusele vastavalt ohtudele piisavad kaitse- või riskide maandamismeetmed. Teostatakse järelevalvet vajadusel ka sideettevõtte juures koha peal. Ekstreemsete ilmastikunähtuste ajal jälgitakse olukorda sideteenuste toimepidevuses ning antakse olukorrapilti riigile.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab hädaolukorra seadus (HOS).

HOS § 46 alusel võib rakendada KorS §-des 30–32, 49 ja 50–53 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmed.

31. Märkimisväärse turujõuga ettevõte ei täida talle kehtestatud kohustusi: 1 – väike-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Turul tegutseb märkimisväärse turujõuga sideettevõtja (MTE). Kontrollides olulist vahendit, võib ta oma tegevusega mõjutada sideturgude konkurentsiolukorda halvemuse suunas, mis võib vähendada mh lõppkasutaja juurdepääsu sideteenustele taskukohase hinnaga. Märkimisväärse turujõuga ettevõtja turu mõjuvõimu reguleerimiseks viiakse sideturgudel läbi turuanalüüsid ja tuvastatud probleemide lahendamiseks sätestatakse märkimisväärse turujõuga ettevõtjale kohustusi. Sarnane olukord võib tekkida, kui riigi toega sidevõrke rajanud ettevõte ei täida talle toetusmeetme määrusest tulenevaid kohustusi

Õhutõrjelaselt relevantne on olukord, kus märkimisväärse turujõuga ettevõte rikub tema võrku kasutada sooviva sideettevõte suhtes juurdepääsu andmise kohustusi, läbipaistvus- või hinnakohustusi. Ka muu võrguteenuseid pakkuv ettevõte, kes kontrollib juurdepääsu lõppkasutajale, võib takistada läbivühenduvust. Ilmestava näitena võib tuua olukorra, kus riigi toega sidevõrke rajanud ettevõte ei täida talle toetusmeetme määrusest tulenevaid ja ülalnimetatud kohustusi.

Kuna konkurents on sideturgudel tihe, siis esineb olukordasid, kus võrku kasutada sooviv ettevõte leiab, et märkimisväärse turujõuga ettevõte ei täida täiel määral talle pandud kohustusi ja takistab konkurentide juurdepääsu. Oht selliseks olukorraks on pidevalt taustal eksisteeriv.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: ***tavaline oht***

Turul tegutsevad ettevõtted ei saa vabalt konkureerida. Juurdepääsu teenuse mitte osutamisel ei saa lõppkasutaja valida temale kõige sobivamat teenuse osutajat. Seega ei pruugi lõppkasutajad saada sideteenuseid tarbida kas üldse, võimalikult soodsa hinnaga või parima teenuse kvaliteediga.

Realiseerumise tõenäosus: ***väike***

Sellise ohu realiseerimine on väike. Juurdepääsu kohustust omav sideettevõtja ei osuta talle kohustusega pandud teenuseid või keeldub teenuse osutamisest. Aastas esineb ligikaudu 100 teenuse osutamise keeldumist, üldjuhul on need põhjendatud.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse märkimisväärse turujõuga sideettevõtjaks (MTE) määratud ettevõtjale kehtestatud kohustuste rakendamist ja täitmist. MTE teavitab regulaarselt TTJA-d juurdepääsukohustuste täitmise seisust (sh keeldumised), mida TTJA analüüsib. Juurdepääsu soovival ettevõtjal on võimalus ka TTJA-le esitada kaebus ESS § 68 alusel. Kontrolli teostamise aluseks võib olla ka kaebus.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab elektroonilise side seadus või toetusmeetmete määrused.

TTJA lahendab vaidluseid ESS § 149 alusel. TTJA võib ESS-s sätestatud riikliku järelevalve teostamiseks kohaldada KorS §-des 30, 31, 32, 49, 50, 51, 52 ja 53 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid korrakaitseseaduses sätestatud alusel ja korras. TTJA on osaliselt ESSs sätestatud väärtegude kohtuväline menetleja (ESS § 188 lg 3).

32. Lastele suunatud toodete nõuetele mittevastavus: 9 – suur-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Lastele suunatud toodete ohutus on Eesti ja Euroopa Liidu tooteohutuse poliitika üks prioriteetsemaid valdkondi. Ohuolukord seisneb selles, et turul on jätkuvalt märkimisväärne hulk lastele suunatud tooteid (nt mänguasjad, rõivad ja lastehooldusvahendid), mis ei vasta kehtestatud ohutus- ja märgistusnõuetele. Sellised tooted võivad seada ohtu laste tervise ja ohutuse, põhjustades füüsilisi vigastusi, lämbumist või kokkupuudet ohtlike kemikaalidega. Lapsed on kõige haavatavam ja tundlikum sihtrühm, kes vajab erilist tähelepanu ja kaitset igapäevaelus kasutatavate toodete puhul. Lastele suunatud tooted peavad olema ohutud nende ettenähtud kasutuse juures ning vastama kõigile kehtestatud märgistus- ja ohutusnõuetele. Lastele suunatud tooted ei tohi sisaldada elemente ega aineid, sh kemikaale, mis võivad ohustada lapse või teiste isikute tervist ja ohutust, ning nende märgistus peab olema nõuetele vastav ja mitteeksitav, tagades toote sihipärase ja ohutu kasutamise vastavalt selle ettenähtud või eeldatavale otstarbele.

Mänguasjade ohutuse tagamisel on oluline roll tootel oleval infol ja hoiatustel, et lapsevanem saaks tuvastada võimalikke ohte ja neid vältida ning valida lapsele eakohase mänguasja. Eestis müüdavad mänguasjad peavad omama korrektset eestikeelset märgistust, sealhulgas hoiatusi, tagamaks kasutajale vajaliku teabe kättesaadavuse. Ameti järelevalve näitab, et mänguasjade varustamine eestikeelse teabega on endiselt probleem.

Lisaks ei tohi mänguasjadel esitatavad hoiatused olla eksitavad ega vastuolus mänguasja ettenähtud kasutusega, mis tuleneb toote funktsioonidest, mõõtmetest ja omadustest. TTJA järelevalve on tuvastanud mitmeid väikelastele mõeldud mänguasju, mille hoiatused on olnud eksitavad ning seetõttu seatud kahtluse alla toote tegelik ohutus. 2025. aasta käesoleva hetke tulemuste põhjal on kontrollitud 106 mänguasjade müüjat, kellest 83% tegevuses on tuvastatud rikkumisi. 2024. aastal kontrolliti 114 ettevõtjat ning rikkumisi esines 72% juhtudest. Rikkumised seisnesid peamiselt selles, et toodetel puudusid eestikeelsed hoiatused ja kasutusjuhendid või olid need ebatäpselt tõlgitud. Sellest tulenevalt ei pruugi tarbija saada mänguasja ohutuks kasutamiseks vajalikku teavet, mis võib seada ohtu lapse tervise ja elu.

Ligikaudu 45% tuvastatud rikkumistest on seotud Safety Gate süsteemi kaudu teavitatud ohtlike mänguasjade müügiga.

Lasterõivaste ohutusnõuded on kehtestatud kuni 14-aastaste laste rõivastele eesmärgiga vähendada tõmbe- ja takerdumisriski. Nooremate laste puhul võivad kapuutsinöörid takerduda mänguväljakutel, vanemate laste ja noorukite puhul võivad rõivaste nöörid ja paelad takerduda liikuvates sõiduvahendites, mis võib põhjustada vigastusi või lõppeda surmaga. 2025. aasta käesoleva hetke tulemuste põhjal on kontrollitud 51 lasterõivaste müüjat, kellest 33% ei täitnud lasterõivaste müügiks pakkumisel lasterõivastele kehtestatud ohutusnõudeid. Võrdluseks, 2024. aastal kontrolliti 61 ettevõtjat ning rikkumisi esines 41% juhtudest. Tuvastatud rikkumiste põhjal võib järeldada, et tegemist on ohtlike lasterõivastega. Nooremate laste rõivastel avastati kaela- ja kapuutsipiirkonnas ning rõiva alumisest servast rippuvaid nööre ja tõmbepaelu, mis võivad takerduda mängimisel või ronimisel ning põhjustada raskeid vigastusi või surma. Vanemate laste rõivastel esines samuti ohutusnõuete rikkumisi, eelkõige pikkade ja lahtiste tõmbepaelte tõttu, mis võivad takerduda sõidukitesse või atraktsioonidele, kujutades tõsist ohtu lapse ohutusele.

Lastehooldusvahendid (sh lutid, lutiketid) peavad olema valmistatud sobivast, ohutust, stabiilse koostisega ja vastupidavast materjalist, nõuetekohaselt märgistatud ega tohi ohustada kasutaja tervist. TTJA 2025.a lastehooldustoodete järelevalve tulemusena (kontrolliti eestikeelsete juhendite ja hoiatuste olemasolu) selgus, et teostatud 44 kontrollist oli 61% rikkumisega. Võrdluseks, 2024. aastal kontrolliti 36 ettevõtjat ning rikkumisi esines 69% juhtudest. Peamised rikkumised olid seotud eestikeelse teabe puudumisega – kasutusjuhendid ja hoiatused olid kas esitamata või ebatäpselt tõlgitud. Sellest tulenevalt võidakse lastehooldustoodet kasutada valesti, mis võib ohustada lapse tervist ja elu.

Laste ohutusrisk suureneb ka seoses e-kaubanduse kasvuga ja kolmandatest riikidest pärit toodete levikuga, mille puhul esineb sagedamini nõuetele mittevastavust ning puudulikke juhendeid või hoiatusi. Euroopa erinevate asutuste tooteohutuse aruannete kohaselt on just veebiturgudel ostetud lastele mõeldud toodetel risk oluliselt suurem kui traditsioonilises jaekaubanduses müüdavatel toodetel (European Commission, Safety Gate Annual Report 2024; European Consumer Centres Network (ECC-Net), Advancing Consumer Protection for the New EU Consumer Agenda, 2025; BEUC, Better Safe Than Sorry: Protecting Children in the Digital Marketplace, 2025; CCPC (Ireland), EU and Irish Consumer Authorities Order the Removal of 252 Baby Product Listings That Break EU Product Safety Rules, 2025).

Õiguslikud viited: tarbijakaitseseadus; kemikaaliseadus; Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2019/1020 turujärelevalve ja toodete vastavuse kohta; Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2023/988 üldise tooteohutuse kohta; Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2009/48/EÜ mänguasjade ohutuse kohta; Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 1907/2006 kemikaalide registreerimise, hindamise, autoriseerimise ja piiramise kohta (REACH-määrus); määrus nr 57 „Mänguasja ohutusnõuded ja nõuetele vastavuse tõendamise kord[1]“; määrus nr 26 „Nõuded lapsehooldusvahenditele[1]“; määrus nr 122 „Toote turule laskmise kitsendustest Euroopa Komisjoni teavitamise kord[1]“; mänguasjade ohutust käsitlevad standardid; lapsehooldustooteid käsitlevad standardid; lasterõivaste ohutust käsitlev standard.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *kõrgendatud oht*

Nõuetele mittevastavate või ohtlike lastele suunatud toodete kasutamisel võib sõltuvalt toote omadustest ja riskiparameetritest tekkida mitmesuguseid õnnetusi ja juhtumeid, mis kujutavad ohtu eelkõige laste elule ja tervisele, aga ka varale ning keskkonnale (näiteks juhul, kui tooted sisaldavad keskkonnale või tervisele ohtlikke kemikaale).Tõsine oht võib tekkida olukorras, kus toote kasutusjuhend või ohutusalane teave on esitatud vaid võõrkeeles, mida kasutaja –

näiteks lapsevanem – ei mõista. Sellisel juhul võib ohutusnõuete eiramine tuleneda teabe kättesaamatuse tõttu, mis suurendab õnnetuse riski ja seab ohtu lapse elu ja tervise. Samuti kujutavad tõsist ohtu mänguasjad ja muud lastele suunatud tooted, mis ei vasta kehtestatud ohutusnõuetele (nt väikesed eralduvad osad, keemiline koostis, nööride ja paelte pikkus). Selliste toodete sattumine lapse kätte võib põhjustada lämbumist, vigastusi või mürgistusi.

Lisaks otsesele ohule võib nõuetele mittevastavate toodete kasutamine kaasa tuua pikaajalisi tagajärgi. Toodetes sisalduvad ohtlikud kemikaalid (nt ftalaadid, raskmetallid, bisfenool A) võivad mõjutada lapse arengut, hormonaalset tasakaalu ja immuunsüsteemi. Selliste mõjude avaldumine võib olla viivitusega, muutes riski keerukamaks ja raskemini hinnatavaks. Seega on tagajärje kaalukus mitmetasandiline, hõlmates nii vahetut füüsilist ohtu (nt lämbumine, vigastus, mürgistus) kui ka võimalikke pikaajalisi tervise- ja arenguriske. Arvestades laste kõrgendatud tundlikkust ja asjaolu, et rikkumiste määr turul on jätkuvalt kõrge, on ohu tagajärje kaalukus hinnatav kõrgendatuks.

Realiseerumise tõenäosus: *suur*

Sõltuvalt toodete otstarbest, omadustest ja riskiparameetritest on mittevastavate või ohtlike lastele suunatud toodete esinemise tõenäosus suur. Mänguasjad on jätkuvalt Euroopa Liidu ohtlike toodete kiirhoiatussüsteemis Safety Gate üks enim teavitatud tooteliike – 2024. aastal moodustasid mänguasjad ligikaudu 15% kõigist teadetest ning 2025. aasta esimese üheksa kuu jooksul esitati juba 480 teadet mänguasjade kohta.

Ohtlikest lastehooldustoodetest on teavitatud 2025.a üheksa kuuga Safety Gate vahendusel 88 korral, mis on sarnases suurusjärgus 2024. aastaga, seega jätkuvalt on turul hulk tooteid, mille kasutamise tagajärjel võib laps (eelkõige väikelaps) saada püsiva tervisekahjustuse või ka hukkuda.

Safety Gate süsteemi andmetel on 2025. aastal esitatud 31 teadet lasterõivastega seotud vigastuste ja kägistamisohu kohta, millest 6 teadet on esitatud Eesti poolt. Võrdluseks – 2024. aastal registreeriti sama ohu liiki kokku 82 teadet, mis viitab riskitaseme püsimisele endiselt kõrgel tasemel. Lisaks on lasterõivaste, tekstiilitoodete ja moeehete puhul kemikaalide sisaldusega seotud teadete arv 2025. aasta esimese üheksa kuu jooksul juba 44, samas kui kogu 2024. aasta jooksul esitati 43 teadet. See näitab, et oht kemikaalide sisalduse tõttu on kasvutrendis ning lastele suunatud toodete keemiline ohutus vajab jätkuvat järelevalvet.

TTJA 2025. aasta üheksa kuu järelevalvetulemuste põhjal esines rikkumisi mänguasjade valdkonnas ligikaudu 83%, lastehooldustoodete puhul 61% ja lasterõivaste puhul 33% kontrollitud juhtudest, mis viitab laialdasele nõuetele mittevastavusele.

TTJA järelevalve käigus tuvastatud ning Safety Gate süsteemi kaudu edastatud teated ohtlike toodete kohta kinnitavad, et Eesti turule jõuab endiselt laste tervisele tõsist ohtu kujutavaid tooteid. Aastal 2024 tuvastati 24 ohtlikku mänguasja, ning 2025. aasta esimese üheksa kuu jooksul juba 23, mis näitab, et riskitase ei ole vähenenud, vaid püsib stabiilselt kõrge.

Maksu- ja Tolliametilt saadud teadete põhjal on TTJA 2025. aasta esimese üheksa kuu jooksul kontrollinud piiril 221 mänguasjamudelit, millest 150 (ehk 68%) ei vastanud nõuetele märgistuse või dokumentatsiooni puudulikkuse tõttu. Kõik eeltoodu kinnitab, et nõuetele mittevastavate või ohtlike lastele suunatud toodete jõudmise tõenäosus Eesti turule on suur. Tõenäosust suurendavad e-kaubanduse kiire areng, kolmandatest riikidest pärit toodete laialdane kättesaadavus ning vajadus tagada tõhus järelevalve veebiplatvormidel müüdavate toodete üle.

Seetõttu on vajalik jätkuv kõrgendatud tähelepanu ohtlike toodete tuvastamisele ning tõhus infovahetus ja koostöö teiste Euroopa Liidu liikmesriikide järelevalveasutustega, et ennetada nõuetele mittevastavate toodete sattumist turule.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse kontroll- või juhuvalimi või vihjete/pöördumiste alusel isikuid ja ettevõtjaid, kes lasevad lastele suunatud tooteid turule või teevad need tarbijatele kättesaadavaks. Järelevalve hõlmab kogu turustusahelat, sealhulgas tootjaid, importijaid ja hulgimüüjaid.

Toodete nõuetele vastavust kontrollitakse nii tollipiiril, jaekaubanduses kui ka veebikeskkondades, sealhulgas e-kauplustes ja sotsiaalmeediaplatvormidel.

Kontrollitakse toote ohutusnõuete, märgistuse, juhendite ja hoiatuste vastavust kehtestatud nõuetele, samuti vastavushindamise dokumentide olemasolu ja toote jälgitavust. Olenevalt toote liigist hinnatakse ka koostise, materjalide, keemiliste ainete sisalduse ja konstruktsiooniliste omaduste vastavust kehtivatele ohutusstandarditele. Kontrolli fookus ja maht määratakse riskipõhiselt, võttes arvesse toote iseloomu, sihtrühma ja varasemaid rikkumisi.

Jälgitakse ka Euroopa Liidu Safety Gate süsteemi kaudu teavitatud ohtlike mänguasjade ja teiste lastele suunatud toodete müüki Eesti turul ning vahetatakse liikmesriikidega asjakohast teavet nende toodete kohta.

Ettevõtjate ja tarbijate teadlikkuse tõstmiseks kasutatakse erinevaid infokanaleid ning korraldatakse teavitustegevusi, mille eesmärk on suurendada teadlikkust toodete ohutusnõuetest ja märgistuse olulisusest.

Lisaks viiakse läbi toodete testimisi, et kontrollida nende vastavust kehtestatud ohutus- ja märgistusnõuetele ning osaletakse võimalusel ka Euroopa Liidu liikmesriikide ühisprojektides.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab toote nõuetele vastavuse seadus (TNVS). Turujärelevalveasutusena on TTJA volitatud kohaldama riikliku järelevalve üldmeetmeid ning KorS §-des 30–32, 49–52 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid (TNVS § 54 lg 2), samuti tegema kontrolltehingu (TNVS § 56^1), avalikustama toote ohte puudutava teabe (TNVS § 55) ning nõudma toote märgistamist, hoiatuse avaldamist, turult kõrvaldamist, tagasinõudmist või keelata toote turule laskmine (TNVS § 56 lg 2) ja võtma näidiseid (TNVS § 56 lg 7). Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet on kohtuväline menetleja TNVS § 59–61 sätestatud väärtegudes.

33. Isikukaitsevahendite nõuetele mittevastavus: 8 – keskmine-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Isikukaitsevahendite (IKV) eesmärk on kaitsta isikuid erinevate ohtude eest, olgu selleks siis keemilised, bioloogilised, füüsilised või muud ohud. IKV-d peavad olema kasutajale ohutud, tagama ettenähtud kaitse ning olema nõuetekohaselt märgistatud ja varustatud kasutusjuhistega, mis on kasutajale arusaadavad. Kui õigusaktis sätestatakse tootele konkreetne nõue, ei või sellele nõudele mittevastavat toodet turule lasta ega kasutusele võtta.

IKV-d liigitatakse kolme kategooriasse vastavalt ohu iseloomule ja raskusastmele:

- I kategooria hõlmab üksnes minimaalseid ohte, näiteks pindmine mehaaniline vigastus, kontakt nõrgatoimeliste puhastusvahenditega, pikaajaline kontakt veega või kontakt kuumade pindadega, mille temperatuur on kuni 50 °C, silmade kahjustus päikesevalgusega kokkupuutumise tõttu, mitteäärmuslikud keskkonnatingimused;
- II kategooria hõlmab muid kui I ja III kategoorias loetletud ohte;

- III kategooria hõlmab üksnes ohte, millel võivad olla väga tõsised tagajärjed, nagu surm või pöördumatu tervisekahjustus, näiteks kõrgelt kukkumine, uppumine, ioniseeriv kiirgus, tervisele ohtlikud ained ja segud, kahjulik müra, elektrilöögid jms.

Nõuetele vastavus hõlmab mitut aspekti, sealhulgas toote kvaliteeti, vastupidavust, dokumentatsiooni, märgistust ja kasutusjuhendite korrektsust. IKV-de vastavusnõuete täitmine on oluline nii töökeskkonnas kui ka igapäevaelus, kuna need tooted kaitsevad otseselt inimeste elu ja tervist.

2025. aastal on TTJA suunanud järelevalveressursid isikukaitsevahendite kontrollile piiri peal koostöös Maksu- ja Tolliametiga. Tollipiiril teostatud kontrollide statistika näitab, et valdkonnas püsib endiselt kõrge risk nõuetele mittevastavate toodete turule jõudmiseks. Käesolevaks hetkeks (2025. aasta üheksa kuu jooksul) on Maksu- ja Tolliameti teavituste põhjal kontrollitud 175 erinevat isikukaitsevahendi mudelit, millest 160 ehk 91% ei vastanud kehtestatud nõuetele. Võrreldes 2024. aastaga, mil toll teavitas 59 isikukaitsevahendi juhtumist ja rikkumisi tuvastati 83% puhul, on 2025. aasta senise statistika põhjal rikkumiste osakaal jäänud samavõrd kõrgele tasemele. Tollipiiril kontrollitud isikukaitsevahendite puhul peamisteks puudusteks oli vastavusdeklaratsiooni puudumine, puudused deklaratsioonis sh vastavushindamise protseduurireeglite rikkumine ja puudused toodete märgistamisel. Tulemused näitavad, et isikukaitsevahendite nõuetele mittevastavuse risk on jätkuvalt kõrge ning piirikontrolli andmed viitavad vajadusele pöörata edaspidi jätkuvalt tähelepanu selle valdkonna järelevalvele ja ettevõtete tasandil tehtavatele kontrollidele.

Euroopa Komisjoni Safety Gate 2024 aruande kohaselt moodustasid isikukaitsevahendid ligikaudu 4% kõigist süsteemi kaudu edastatud ohuhoiatustest. Kõige enam teavitati hingamisteede kaitsevahenditest, kaitseprillidest ja turvarakmetest, mis ei taganud ettenähtud kaitsetaset ega vastanud määruse (EL) 2016/425 nõuetele. Peamisteks rikkumisteks olid kaitsetaseme ebapiisavus, CE-märgise väärkasutus, vastavushindamise dokumentide puudumine ning kasutusjuhendite või ohutusteabe ebatäpsus. Ligikaudu 78% ohtlikest/nõuetele mittevastavatest IKV-dest pärines kolmandatest riikidest. Raporti kohaselt on isikukaitsevahendite valdkonnas jätkuvalt probleemiks veebiturgudel müüdavad tooted, millel puudub nõuetekohane vastavushindamine ja mille kvaliteet on ebaühtlane.

Euroopa IKV-de turuanalüüsid näitavad, et selle valdkonna tööstus on kasvutrendis — Market Data Forecasti järgi (Europe PPE Market Size, Share, Trends & Growth Report, 2033) prognoositakse, et Euroopa PPE turg kasvab aastatel 2025–2033 keskmiselt umbes 6,9% aastas. Kasv tuleneb suurenevast nõudlusest tööohutuse tagamiseks erinevates sektorites, eelkõige ehituses, tootmises ja keemiatööstuses, samuti tervishoius ning igapäevase ja vabaajakasutuse valdkonnas (nt sport, liiklus ja kodused tegevused). Turu laienemine toob kaasa suurema toodete hulga ja impordi, mis omakorda suurendab riski, et turule võivad jõuda ka nõuetele mittevastavad või ebasobivad isikukaitsevahendid.

Õiguslikud viited: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2016/425 isikukaitsevahendite kohta; Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2019/1020 turujärelevalve ja toodete vastavuse kohta; Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2023/988 üldise tooteohutuse kohta; erinevad isikukaitsevahendite tootegruppe käsitlevad standardid.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *kõrgendatud oht*

Nõuetele mittevastavate isikukaitsevahendite kasutamine võib otseselt ohustada kasutaja elu ja tervist, kuna selline toode ei pruugi ohuolukorras tagada ettenähtud kaitsetaset.

I kategooria isikukaitsevahendite puhul on tootedisaini või kasutusvigadega seotud riskid üldjuhul väiksemad, kuid II ja eriti III kategooria toodete korral võivad toote puudused või vale kasutamine põhjustada tõsiseid, pöördumatuid vigastusi või isegi surma. Seetõttu on oluline

tagada, et II ja III kategooria isikukaitsevahendid läbiksid nõuetekohase vastavushindamise, sealhulgas teavitatud asutuse osalusel ning et toodetel oleks olemas nõuetekohane eestikeelne kasutusjuhend ja ohutusalane teave. Nende puudumisel suureneb risk, et tooteid kasutatakse ebaõigesti või need ei taga ohuolukorras piisavat kaitset. Ebapiisavalt tõlgitud või võõrkeelne teave võib põhjustada olukorra, kus kasutaja ei mõista ohutusnõudeid ega kasutusjuhiseid, mis omakorda võib viia isikukaitsevahendi ebaotstarbeka kasutamiseni ja tõsise ohuni kasutaja elu ja tervise jaoks.

Realiseerumise tõenäosus: ***keskmine***

Sõltuvalt isikukaitsevahendite otstarbest, kategooriast ja tehnilistest omadustest on nõuetele mittevastavate toodete esinemise tõenäosus hinnatud keskmiseks. Hinnang põhineb nii TTJA ja Maksu- ja Tolliameti järelevalvetulemustel kui ka Euroopa Liidu Safety Gate süsteemis avaldatud teadetel ohtlike isikukaitsevahendite kohta.

Kuigi piirikontrollides on rikkumiste osakaal olnud kõrge, on tegelik oht nende toodete laialdaseks levikuks Eesti turul mõõdukas, arvestades järelevalve järjepidevust ja koostööd ELi liikmesriikidega.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse kontroll- või juhuvalimi ning vihjete/pöördumiste alusel isikuid ja ettevõtjaid, kes lasevad II ja III kategooria isikukaitsevahendeid turule või teevad need kättesaadavaks lõppkasutajatele.

Järelevalve hõlmab kogu tarneahelat – tootjaid, importijaid ja turustajaid – ning viiakse läbi nii tollipiiril kui ka müügikohtades, sealhulgas e-kauplustes ja sotsiaalmeediaplatvormidel.

Kontrollitakse isikukaitsevahendite vastavust nõuetele, sealhulgas CE-märgistuse, vastavusdeklaratsiooni, märgistuse ja eestikeelse kasutusjuhendi olemasolu. Vajaduse korral võetakse tooteid testimiseks ning jälgitakse Safety Gate süsteemis teavitatud ohtlike IKV-de võimalikku levikut Eesti turul.

Lisaks viiakse vajadusel läbi toodete testimisi, et kontrollida nende vastavust kehtestatud ohutus- ja märgistusnõuetele ning osaletakse võimalusel ka Euroopa Liidu liikmesriikide ühisprojektides.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab toote nõuetele vastavuse seadus ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/425 mis käsitleb isikukaitsevahendeid ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 89/686/EMÜ.

Turujärelevalveasutusena on TTJA volitatud kohaldama riikliku järelevalve üldmeetmeid ning KorS §-des 30–32, 49–52 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid (TNVS § 54 lg 2), samuti tegema kontrolltehingu (TNVS § 56^1), avalikustama toote ohte puudutava teabe (TNVS § 55) ning nõudma toote märgistamist, hoiatuse avaldamist, turult kõrvaldamist, tagasinõudmist või keelata toote turule laskmine (TNVS § 56 lg 2) ja võtma näidiseid (TNVS § 56 lg 7). Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet on kohtuväline menetleja TNVS § 59–61 sätestatud väärtegudes.

34. Tarbekaupade nõuetele mittevastavus: 6 – suur-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Tarbekaupade hulka kuuluvad erinevad igapäevased esemed ja tooted, mida tarbijad kasutavad oma igapäevaelus. Need tooted peavad olema nõuetekohaselt märgistatud ja ohutud, et nende kasutusega ei tekiks kahju inimese tervisele, varale ja keskkonnale. Märgistus ja ohutusalane teave peavad olema arusaadavad ning kättesaadavad ka e-kauplustes. Toode loetakse ohutuks,

kui see mõistlikel kasutustingimustel, arvestades kasutusiga ning asjakohastel juhtudel kasutuselevõtu-, paigaldus- ja hooldusnõuete järgimist, ei sea ohtu inimese tervist ega turvalisust. Tarbekaupade oht võib tuleneda nii puudulikust/eksitavast märgistus- ja kasutusinfost kui ka toote disainist, koostisest või valmistamismaterjalidest.

Nõuetele mittevastavate tarbekaupade kasutamisel võib lisaks otsesele ohule kaasneda ka pikaajaline mõju, näiteks toodetes sisalduvate ohtlike kemikaalide (plii, kaadmium, kroom VI, ftalaadid) kaudu, mis võivad põhjustada tõsiseid terviseprobleeme.

Safety Gate süsteemi kaudu on liikmesriigid 2025. aasta üheksa kuu jooksul edastanud 97 teadet ohtlike tarbekaupade (jalatsid, tekstiilid, muud tööstuskaubad, vabaajakaubad) kohta, kus probleemiks on olnud kemikaalide (nt ftalaadid, kroom VI, kaadmium) sisaldus. Lisaks on edastatud 84 teadet ohtlike moeehete kohta, mis sisaldasid lubatust rohkem kaadmiumi, pliid, niklit.

12. juunil 2023 jõustus EL-i üldise tooteohutuse määrus (EL) 2023/988, mida kohaldatakse alates 12. detsembrist 2024 ning mis asendas varasema tooteohutuse direktiivi 2001/95/EÜ. Määrus toob kaasa olulisi muudatusi, eriti e-kaubanduse valdkonnas, suurendades müügiplatvormide ja ettevõtjate vastutust tooteohutuse tagamisel. E-kauplejad ja müügiplatvormid peavad kuvama toote müügipakkumise juures tootja ja vastutava isiku andmed, tagama toote jälgitavuse ning esitama hoiatused nende olemasolul. 2025. aastal osales TTJA Euroopa Komisjoni korraldatud ühisprojektis, kus kontrolliti väljaspool Euroopa Liitu asuvate müügiplatvormide lastehooldustoodete müügipakkumiste nõuetele vastavust. Kontrolliti 70 toodet, millest 50 juhul (71%) tuvastati rikkumisi. Ühisprojekti tulemused näitasid, et müügipakkumiste ohutusalases läbipaistvuses ja veebiplatvormide vastavuses üldise tooteohutuse määruse nõuetele esineb olulisi puudusi. Sarnaseid järeldusi on teinud ka teiste liikmesriikide järelevalveasutused, rõhutades probleeme kolmandatest riikidest pärit toodete ohutuse ja jälgitavusega veebiturgudel.

Arvestades, et järjest suurem osa tarbekaupadest jõuab tarbijani e-kaupluste ja veebiplatvormide kaudu, sealhulgas väljaspool Euroopa Liitu tegutsevatelt müüjatelt, suureneb risk, et turule sattuvad nõuetele mittevastavad või ohtlikud tooted. Seetõttu on oluline pöörata tähelepanu veebipõhise kaubanduse järelevalvele ja müügiplatvormide vastutusele toodete ohutuse ning jälgitavuse tagamisel.

Õiguslikud viited: tarbijakaitseseadus; määrus nr 23 „Jalatsi ning rõiva ja tekstiiltoote märgistamise nõuded[1]“; Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1007/2011 tekstiilkiudude nimetuste ja tekstiiltoodete kiukoostise märgistamise ja tähistamise kohta; kemikaaliseadus; Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 1907/2006 kemikaalide registreerimise, hindamise, autoriseerimise ja piiramise kohta (REACH-määrus); Toote nõuetele vastavuse seadus; Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2023/988 üldise tooteohutuse kohta; Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2019/1020 turujärelevalve ja toodete vastavuse kohta; erinevad tarbekaupade tootegruppi käsitlevad standardid.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline oht*

Nõuetele mittevastavate või puuduliku märgistuse ja kasutusjuhendiga tarbekaupade kasutamine võib seada ohtu inimese elu, tervise ja vara. Ebapiisav märgistus või ohutusalane teave takistab tarbijal toodet ohutult kasutada ning võib põhjustada õnnetusi või tervisekahjustusi. Tootja vastutus seisneb selge ja arusaadava teabe esitamisel, mis võimaldab toodet kasutada selle eripärasid arvestades ohutult ja sihipäraselt.

Mitmed tarbekaubad võivad sisaldada ohtlikke kemikaale, nagu nikkel, kaadmium ja plii moeehetes või kroom VI nahktoodetes, mis võivad põhjustada allergilisi reaktsioone,

raskmetallide kuhjumist organismis või hormonaalsüsteemi häireid (nt ftalaatide puhul). Sellised mõjud ei ohusta üksnes inimese tervist, vaid võivad avaldada pikaajalist mõju ka keskkonnale.

Lisaks on risk suurem kolmandatest riikidest pärit toodete puhul, mille müügipakkumistes ei ole esitatud tootja ega vastutava isiku andmeid. Sellistel juhtudel on tõenäoline, et puuduvad ka muud turule lubamise eeltingimused, nagu riskianalüüs ja tehniline dokumentatsioon, mis suurendab toote ohutusega seotud ebakindlust.

Eeltoodu põhjal on tagajärje kaalukus hinnatud oluliseks, kuna nõuetele mittevastavad tarbekaubad võivad põhjustada nii otseseid tervise- ja varakahjusid kui ka pikaajalisi mõjusid inimese organismile ja keskkonnale.

Realiseerumise tõenäosus: *suur*

Sõltuvalt toodete otstarbest, koostisest ja kasutusviisist on nõuetele mittevastavate tarbekaupade esinemise tõenäosus hinnatud suureks. Hinnang põhineb nii TTJA järelevalvetulemustel kui ka Safety Gate süsteemi andmetel, mille kohaselt on 2025. aasta üheksa kuu jooksul edastatud 43 teadet ohtlike tarbekaupade (jalatsid, tekstiilid, muud tööstuskaubad) ja 78 teadet ohtlike moeehete kohta.

Tõenäosust mõjutavad eelkõige e-kaubanduse kasv, kolmandatest riikidest pärinevate toodete suurenenud osakaal ning üleminekuperiood uue üldise tooteohutuse määruse (EL) 2023/988 rakendamisel. Kuna osa ettevõtjaid ei pruugi veel olla täielikult teadlikud uutest nõuetest või nende rakendamisest, võib see ajutiselt suurendada turule jõudvate nõuetele mittevastavate toodete hulka.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse kontroll- või juhuvalimi või vihjete/pöördumiste alusel isikuid ja ettevõtjaid, kes lasevad tarbekaupu turule või teevad need tarbijatele kättesaadavaks. Järelevalve hõlmab toodete nõuetekohasuse kontrolli kogu turustusahela ulatuses, sealhulgas piiripealset kontrolli koostöös Maksu- ja Tolliametiga, et hinnata kolmandatest riikidest saabuvate kaupade vastavust nõuetele.

Kontrollitakse eelkõige toote ohutust, märgistust ja koostist, sealhulgas kemikaalisisaldust, CE-märgistuse ja vastavusdeklaratsiooni olemasolu, kasutusjuhendite ja ohutusalase teabe vastavust nõuetele. Vajaduse korral võetakse tooteid katsetamiseks, et hinnata nende tegelikku ohutust ja nõuetele vastavust.

Järelevalvet tehakse nii füüsilistes müügikohtades kui ka e-kauplustes ja sotsiaalmeediaplatvormidel.

Lisaks osaleb amet Euroopa Liidu ühisprojektides, et hinnata tarbekaupade vastavust ja ohutust ühtsete metoodikate alusel.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab toote nõuetele vastavuse seadus, Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2023/988, milles käsitletakse üldist tooteohutust ja millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 1025/2012 ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2020/1828 ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/95/EÜ ja nõukogu direktiiv 87/357/EMÜ ning tarbijakaitseseadus.

Turujärelevalveasutusena on TTJA volitatud kohaldama riikliku järelevalve üldmeetmeid ning KorS §-des 30–32, 49–52 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid (TNVS § 54 lg 2, TKS § 62 lg 1), samuti tegema kontrolltehingu (TNVS § 56^1), avalikustama toote ohte puudutava teabe (TNVS § 55) ning nõudma toote märgistamist, hoiatuse avaldamist, turult kõrvaldamist,

tagasinõudmist või keelata toote turule laskmine (TNVS § 56 lg 2) ja võtma näidiseid (TNVS § 56 lg 7), tagada tarbijatele antud õiguste täitmine (TKS § 61 lg 1). Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet on kohtuväline menetleja TNVS § 59–61 sätestatud väärtegudes.

35. Elektri-, raadio- ja energiamõjuga toodete ning ligipääsetavuse nõuetele mittevastavus: 6 – suur-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Elektri- ja raadioseadmed ning energiamõjuga tooted peavad vastama kehtestatud ohutus- ja toimivusnõuetele ning olema varustatud nõuetekohase märgistuse ja dokumentatsiooniga (kasutusjuhendid, vajadusel EL vastavusdeklaratsioon). Toode ei tohi kujutada ohtu kasutaja tervisele ega varale, peab toimima tõrgeteta ega tohi põhjustada häireid teistele seadmetele. Samuti peab seade olema energiatõhus, ressursisäästlik ja kasutajasõbralik kõigile kasutajagruppidele. TTJA on järelevalve käigus tuvastanud erinevaid seadmeid, millel puuduvad vajalikud märgistused või dokumentatsioon, mistõttu on kahtluse all nende seadmete kasutamise ohutus või vastavus muudele olulistele nõuetele (nt häiringukindlus, energiatõhusus, ligipääsetavus).

- Elektriseadmetest tulenevad ohud jagunevad peamiselt kolmeks: võimalik elektrilöögi- ja põlenguoht; elektromagnetiline ühilduvus ehk seadme omadus mitte teisi seadmeid häirida ja samas ka tavapärases elektromagnetilises keskkonnas ettenähtud viisil toimida; ohtlike ainete sisaldus (RoHS) ehk seadmed võivad sisaldada mürgiseid raskemetalle ja ftalaate.
- Aastas registreeritakse Eestis keskmiselt 70–90 elektriseadmete rikkest põhjustatud tulekahju ja umbes 50 tervisekahju põhjustanud elektriõnnetust, millest suur osa on seotud seadmete mittevastavuse või hooldamata kasutamisega. Sellised juhtumid toovad kaasa olulise ohu inimese elule, varale ja keskkonnale.
- TTJA järelevalve tulemuste põhjal esines 2025. aasta käesolevaks ajaks 121 kontrollitud ettevõtja seas rikkumisi 43% juhtudest. Võrreldes 2024. aastaga, mil kontrolliti 150 ettevõtet ja rikkumisi tuvastati 27% juhtudest, on rikkumiste osakaal elektriseadmete valdkonnas märgatavalt suurenenud.
- Lisaks moodustasid Safety Gate 2024 raporti kohaselt elektriseadmed 10 % kõigist teavitustest, olles üks viiest enim raporteeritud tootekategooriast EL-is. Peamised tuvastatud riskid olid elektrilöögioht.
- Rahvusvahelised uuringud näitavad, et elektriseadmete turul esineb jätkuvalt märkimisväärne hulk nõuetele mittevastavaid tooteid. Nemko ja TIC Council'i 2022. aasta uuringus leiti, et 120 testitud elektriseadmest 85 ei vastanud ohutusnõuetele, millest ligi veerand kujutas otsest ohtu kasutajale (Nemko / TIC Council, 2022). APPLiA Europe'i andmetel on Euroopa kodudes kasutusel üle 31 miljoni nutika elektriseadme, mille kasvav hulk suurendab vajadust tagada toodete ohutus ja vastavus nõuetele (APPLiA Europe, 2024).

Raadioseade peab olema valmistatud viisil, mis väldib raadiohäirete teket ning tagab raadiospektri efektiivse ja ohutu kasutamise. Raadiosageduste väärkasutus või seadme ebaõige konstruktsioon võib põhjustada häireid teiste seadmete töös ning seeläbi häirida kriitilist infrastruktuuri, näiteks pääste-, lennu-, mere- ja meditsiiniside süsteeme. Häirete korral võib olla häiritud või katkenud sideteenuste ja navigatsioonisüsteemide töö, mille tagajärjed võivad ulatuda teenuste kvaliteedi halvenemisest kuni inimeste elu ja varaga seotud ohtlike olukordadeni.

- Raadioseadmete turg on viimastel aastatel kiiresti kasvanud, kuna üha rohkem seadmeid on ühendatud internetti (IoT) või kasutavad need juhtmevabasid ühendusi – näiteks nutikoduseadmed, kaasaskantavad seadmed jne.
- TTJA järelevalve tulemuste põhjal esines 2025. aasta käesolevaks ajaks kontrollitud 25 ettevõtja seas rikkumisi 92% juhtudest. Võrreldes 2024. aastaga, mil kontrolliti 26 ettevõtet ja rikkumisi tuvastati 50% juhtudest, on rikkumiste osakaal märgatavalt suurenenud.
- Üle-Euroopaline järelevalve on näidanud, et puudustega raadioseadmete osakaal on viimastel aastatel olnud keskmiselt ligikaudu 70%. Peamised rikkumised on seotud nõuetekohase dokumentatsiooni ja tehnilise teabe puudumisega, vastavusdeklaratsiooni või CE-märgistuse puudumisega ning raadiospektri ebaõige kasutamisega, mis võib põhjustada häireid teiste seadmete tööle. Probleemid on sagedased just kolmandatest riikidest pärinevate seadmete puhul, mille tootjad ei pruugi olla teadlikud Euroopa Liidu raadioseadmete direktiivi nõuetest.

Droonid ehk mehitamata õhusõidukid on kiiresti arenev tehnoloogia, mida kasutatakse nii vaba aja veetmiseks, erinevates tööstus-, ärivaldkonna ja avaliku sektori tööülesannetes kui ka sise- ja välisjulgeoleku valdkondades. Tulenevalt droonide järjest suurenevast levikust ja kasutusaladest on väga oluline nende kasutamise ohutus ja nõuetekohasus. Droonide nõuetele vastavuse tagamisel on keskne roll CIL-märgistusel (Class Identification Label), mis näitab drooni klassi vastavalt selle omadustele ja kasutusviisile ning määrab, millistel tingimustel tohib drooni kasutada. 2025. aastal alustatud C0–C4 klassi droonide järelevalve on näidanud, et ettevõtjate teadlikkus kehtivatest nõuetest on madal – ligikaudu 80% kontrollitud droonidel puudus CIL-märgistus või EL vastavusdeklaratsioon.

Energiamõjuga tooted peavad vastama energiatõhususe ja ökodisaini nõuetele, et tagada võimalikult väike energiatarve ja keskkonnamõju. Nõuetele mittevastavate toodete kasutamine suurendab energiakulu, kulusid tarbijale ja keskkonnakoormust. Energiamärgistuse nõuded kehtivad hetkel 17 tootegrupile ning ökodisaini nõuded 32 tootegrupile, kusjuures nende arv kasvab igal aastal.

- Aastal 2024 jõustus uus kestlike toodete ökodisaini määrus, mis laiendab ökodisaini nõuete kohaldamist senistelt energiamõjuga toodetelt ka teistele tarbekaupadele (nt tekstiil, jalatsid, müümata tooted). Määrus toob kaasa täiendavaid kohustusi ettevõtjatele – näiteks keskkonnajalajälje arvutamise, digitootepasside ja toodete hävitamise keelu. Euroopa järelevalveprojektid on näidanud selles valdkonnas 60–80 % puudustega toodete osakaalu, eriti kolmandatest riikidest pärit toodete puhul, mis viitab vajadusele järelevalvet tugevdada.

Alates 28. juunist 2025 kohaldatakse elektri- ja elektroonikaseadmetele toodete ja teenuste ligipääsetavuse seadusest (LPS) tulenevaid nõudeid. Need tagavad, et seadmed, nagu e-lugejad, piletiautomaadid ja iseteenindusterminalid, oleksid kasutatavad ka puuetega inimestele. Kui tooted ei ole ligipääsetavad, võib see takistada tööülesannete täitmist, hariduses osalemist ja ühiskondlikku kaasatust. Ettevõtjate teadlikkus uutest nõuetest on hetkel madal, mistõttu on oodata puudustega toodete suurt osakaalu.

- Kaitsetuteks tarbijateks loetakse väikesed lapsed (0–3 a) ning keha-, meele- või vaimupuudega inimesed, sh eakad ja vähese kogemusega tarbijad. Statistikaameti andmetel elas 1. jaanuari 2025 seisuga Eestis ligikaudu 285 000 üle 65-aastast inimest, ning Sotsiaalkindlustusameti andmetel on 2025. aasta seisuga 104 106 puudega inimest, kellest 40% on keskmise, 50% raske ja 10% sügava puudega.
- Ligipääsmatud seadmed piiravad puuetega inimeste iseseisvust ja suurendavad ebavõrdsust. Füüsilise ligipääsu puudumisel võib tekkida ka otsene oht tervisele või

heaolule, näiteks kui pangaautomaat või iseteenindusterminal ei ole kohandatud erivajadustega kasutajatele.

Õiguslikud viited: toote nõuetele vastavuse seadus; seadmeohutuse seadus; jäätmeseadus; elektroonilise side seadus; toodete ja teenuste ligipääsetavuse seadus; Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/35/EL LVD madalpingeseadmed; Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/30/EL EMC elektromagnetilise ühilduvus; Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/53/EL RED raadioseadmed; Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/65/EL + 2015/863/EL RoHS teatud ohtlike kemikaalide kasutamise piiramine elektri-ja elektroonikaseadmetes; Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/882 toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kohta; Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/125/EÜ energiamõjuga toodete ökodisain; Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/1781 ERSP kestlike toodete ökodisain; Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2017/1369 energiamõjuga toodete energia ja muude ressursside tarbimine ja märgistus; Komisjoni delegeeritud määrus (EL) 2019/945 mehitamata õhusõidukite süsteemid; erinevad elektri-ja raadioseadme tootegruppi käsitlevad standardid.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline oht*

Elektri- ja/või raadioseadmed, mis ei vasta kehtestatud ohutus- ja vastavusnõuetele või mille märgistus ja kasutusjuhend on puudulikud, võivad otseselt ohustada kasutaja elu, tervist ja vara. Sellised seadmed võivad põhjustada elektrilööke, lühiseid, samuti seadmete rikkeid, mis võivad kaasa tuua vigastusi või varalist kahju. Oluliseks probleemiks on RoHS-direktiivi nõuete eiramine elektri- ja raadioseadmete importimisel. Need tooted võivad sisaldada ohtlikke kemikaale (nt plii, elavhõbe, ftalaadid), mis kahjustavad inimeste tervist ja keskkonda. Arvestades seadmete laialdast levikut ja kasutajate hulka, on selliste rikkumiste tagajärjed ulatuslikud ja pikaajalised.

Energiamõjuga ja kestlike toodete nõuetele vastavus on oluline osa Euroopa rohe-eesmärkide saavutamisel. Kui need tooted ei vasta energiamärgistuse või ökodisaini nõuetele, põhjustavad need liigset energia- ja ressursikulu ning suurendavad keskkonnamõju. Suurimat mõju avaldavad valgustus-, kodumasinate- ja nutiseadmete kategooriad, kus seadmete tootmine ja asendamine on ressursimahukas.

Elektromagnetilise ühilduvuse rikkumised võivad häirida seadmetevahelist andmeedastust ja põhjustada seadmete iseeneslikku käivitumist või seiskumist. Sellised rikkumised võivad ohustada ohutussüsteeme ja elutähtsat raadiosidet.

Raadioseadmete puhul on suurenenud tähelepanu all seadmed, mis tekitavad raadiohäireid (nt levi segajad ehk “jammerid”). Need võivad häirida GPS-i, WLAN-i ning pääste- või jälgimisteenuste tööd, kujutades endast kõrgendatud turvarisk. Tulenevalt rakendunud uutest raadioseadmete ühtse laadija ja küberturvalisuse nõuetest on tähelepanu all ka nende nõuete alla kuuluvad vastavad seadmed (nutiseadmed, kaasaskantavad navigatsioonisüsteemid, juhtmeta IT seadmed, interneti ühendusega seadmed jt).

Arvestades droonide kasutamisest tulenevaid võimalikke julgeoleku ja ohutusriske ning droonidele kehtestatud nõuete (sh CIL-märgistuse olemasolu) uudsust on oluline kontrollida nõuete täidetust kogu tarneahel osas (tootjad, importijad, edasimüüjad). Tähelepanu all on eelkõige avatud kategoorias klassides C0-C4 kasutatavad droonid, kuna need on enamlevinud ja ka tavakasutajatele enim kättesaadavad.

Lisaks võib ligipääsetavusnõuete eiramine oluliselt piirata puuetega inimeste ja eakate võimalusi seadmeid iseseisvalt kasutada. E-Wellbeing projekti 2024. aasta uuringu tulemused näitavad, et puuetega inimesed kasutavad internetti oluliselt vähem kui ülejäänud elanikkond. See süvendab sotsiaalset tõrjutust ja ebavõrdsust, piirab töö- ja haridusvõimalusi ning takistab

ühiskondlikku kaasatust. Ligipääsetavate toodete puudumine on seetõttu olulise mõjuga oht, mis kahjustab võrdsete võimaluste tagamist ja võib viia sotsiaalse eraldatuseni.

Realiseerumise tõenäosus: *suur*

Sõltuvalt seadmete otstarbest, omadustest ja parameetritest on nõuetele mittevastavate elektri- ja raadioseadmete turule jõudmise tõenäosus suur. Seda kinnitavad nii Safety Gate süsteemi kaudu laekunud teated ohtlike toodete kohta kui ka tollikontrollide ja TTJA järelevalve tulemused, mis näitavad kõrget rikkumiste osakaalu.

Ligipääsetavusnõuete täitmise osas on olukord keerukam, kuna need rakendusid alles alates 28. juunist 2025 ja järelevalvepraktika on alles kujunemas. Ettevõtjate teadlikkus uutest kohustustest on madal, mistõttu võib esineda mittevastavaid tooteid ka pärast nõuete jõustumist.

Arvestades varasemate rikkumiste suurt osakaalu elektri- ja raadioseadmete valdkonnas ning madalat teadlikkust uute ligipääsetavusnõuete osas, on ohu realiseerumise tõenäosus suure tõenäosusega kõrge ka lähiaastatel.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse kontroll- või juhuvalimi või vihjete/pöördumiste alusel isikuid (eelkõige ettevõtjaid), kes lasevad elektriseadmeid, raadioseadmeid või energiatõhususe või ligipääsetavuse nõudega seadmeid turule või teevad neid turul kättesaadavaks.

Erilist tähelepanu pööratakse toodetele, mille puhul on tuvastatud või on alust eeldada nõuetele mittevastavust.

Kolmandatest riikidest imporditavate seadmete vastavust kontrollitakse koostöös Maksu- ja Tolliametiga piiril, et ennetada nõuetele mittevastavate toodete turule jõudmist.

Lisaks tehakse järelevalvet erinevates müügikohtades, sealhulgas e-kauplustes, oksjoniportaalides ja sotsiaalmeediaplatvormidel, ning vajadusel katsetatakse seadmete vastavust nõuetele.

Samuti tehakse koostööd teiste Euroopa Liidu liikmesriikide turujärelevalveasutustega sh võimalusel osaletakse ühisprojektides.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab toote nõuetele vastavuse seadus, elektroonilise side seadus ning toote ja teenuse ligipääsetavuse seadus (LPS).

Turujärelevalveasutusena on TTJA volitatud kohaldama riikliku järelevalve üldmeetmeid ning KorS §-des 30–32, 49–52 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid (TNVS § 54 lg 2), samuti tegema kontrolltehingu (TNVS § 56^1), avalikustama toote ohte puudutava teabe (TNVS § 55) ning nõudma toote märgistamist, hoiatuse avaldamist, turult kõrvaldamist, tagasinõudmist või keelata toote turule laskmine (TNVS § 56 lg 2) ja võtma näidiseid (TNVS § 56 lg 7). Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet on kohtuväline menetleja TNVS § 59–61 ja LPS § 20 sätestatud väärtegudes.

36. Ehitustoodete nõuetele mittevastavus: 5 – keskmine-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Ehitustooted on iga hoone turvalisuse ja kestlikkuse alus – nende kvaliteet määrab, kui ohutu, vastupidav ja energiatõhus on meie elukeskkond. Seetõttu on oluline, et turule lastavad tooted oleksid nõuetekohaselt märgistatud, dokumenteeritud ja varustatud eestikeelse juhendiga, mis tagab nende sihipärase ja ohutu kasutamise.

Ehitustooted peavad tagama ehitise ohutuse kogu selle elutsükli vältel. Nõuetest kõrvalekaldumine võib põhjustada konstruktsiooni ebastabiilust, tulekahjude või tervisekahjustuste tekkimist, mille mõju võib avalduda alles aastate pärast.

Kõrgeima riskiga tooted on need, mis mõjutavad ehitise tuleohutust, mehaanilist stabiilsust ja kasutusohutust, samuti materjalid, millest võib eralduda mürgiseid aineid või gaase. Väikegi tootmis- või märgistamisviga võib põhjustada tõsiseid tagajärgi, mistõttu on kvaliteedikontroll ja tootja vastutustunne ehitusvaldkonnas kriitilise tähtsusega.

TTJA järelevalve tulemuste põhjal esines 2025. aasta turujärelevalvemenetluste käigus kontrollitud 15 ettevõtja seas rikkumisi 40% juhtudest. Võrreldes 2024. aastaga, mil kontrolliti 28 ettevõtet ja rikkumisi tuvastati 32% juhtudest, on rikkumiste osakaal mõnevõrra tõusnud. 2024. aastal tuvastatud rikkumistest olid 100% vormilist laadi (puudused märgistuses või toote dokumentides). 2025. aastal tuvastatud rikkumistest (kokku 6 menetlust) oli 66% vormilised puudused ja 33% sisulist laadi (puudused toodete toimivusomadustega).

Tollipiiril teostatud kontrollide statistika näitab, et valdkonnas püsib endiselt kõrge risk nõuetele mittevastavate ehitustoodete turule jõudmiseks. 2025. aasta esimese üheksa kuu jooksul on Maksu- ja Tolliameti poolt esitatud kokku 40 teadet (neist 30 vineeri kohta), millest 34 puhul tehti negatiivne otsus ehk 85% juhtudest ei vastanud tooted nõuetele. Võrdluseks edastati 2024. aastal 15 teadet ehitustoodete kohta. Neist 11 (73,3%) sisaldasid rikkumisi ja 4 (26,7%) vastasid nõuetele. 9 teadet (60,0%) puudutas vineeri ja 6 (40,0%) muid ehitustooteid. Kõik tuvastatud rikkumised (100%) olid vormilised – peamiselt CE-märgise puudumine või puudused dokumentatsioonis.

See viitab trendile, et vineeritoodete ja teiste ehitusmaterjalide nõuetele mittevastavuse risk on kasvutrendis ning nõuab jätkuvat järelevalvealast tähelepanu.

Safety Gate süsteemi kaudu laekus 2024. aastal ehitustoodete kohta kokku 24 teadet, millest 21 puudutas betoonikruvisid. 2025. aasta andmetel on seni edastatud 19 teadet, neist 10 seotud suitsuanduritega (mis on ehitustooted).

Õiguslikud viited: toote nõuetele vastavuse seadus; tarbijakaitseseadus; Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 305/2011 ehitustoodete nõuded; Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 2024/3110 ehitustoodete nõuded; määrus nr 49 „Ehitusmaterjalidele ja -toodetele esitatavad nõuded ja nende nõuetele vastavuse tõendamise kord1“; määrus nr 74 „Tee-ehitusmaterjalidele ja -toodetele esitatavad nõuded ja nende nõuetele vastavuse tõendamise kord“; ehitustoodete standardid.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline oht*

Ehitustoode, mis ei vasta kehtestatud nõuetele või mille märgistus ja kasutusjuhend on puudulik, võib seada ohtu inimene elu, tervise, vara kui ka keskkonna. Kui toodete toimivus ei ole tagatud nõutud klassi või taseme ulatuses või erineb olulisel määral tootja poolt deklareeritust, võib tekkida oht elule ja tervisele. Lisaks võib ehitustoodete mittevastavuse tagajärjel ehitis muutuda kasutuskõlbmatuks.

Olulise ohuga on seotud nõuetele mittevastavad tooted, mille toimivus mõjutab hoone tuletundlikkust ja tulepüsivust. Selliste toodete omadused on seotud tule süttimise, leviku, suitsu, mürgiste gaaside või põlevate ja kuumade tilkade eraldumisega, millel on väga tõsine mõju inimeste elule, tervisele ja varale. Nendel teguritel on otsene ja väga tõsine mõju inimeste elule, tervisele ja varale, eriti juhul, kui hoones viibivad inimesed ei saa tule leviku või suitsu tõttu õigeaegselt evakueeruda.

Samuti on oluline oht seotud ehitustoodetega, mille toimivus mõjutab hoone mehaanilist vastupidavust ja stabiilsust. Kandevkonstruktsioonide või nende ühenduskohtade purunemine

võib põhjustada osalise või täieliku varingu, millel on otsene mõju inimeste elule ja tervisele ning mille tagajärjel võivad tekkida märkimisväärsed varalised kahjud.

Tagajärje kaalukus on hinnatud oluliseks, kuna nõuetele mittevastavate ehitustoodete kasutamine võib otseselt ohustada inimeste elu ja tervist ning põhjustada olulist varalist kahju.

TTJA varasem järelevalvepraktika ja Euroopa Komisjoni hinnangud (SWD(2022) 88 final) kinnitavad, et eeskätt tuleohutuse ja mehaanilise stabiilsusega seotud toodete mittevastavus suurendab tulekahju ja varingu riski, mistõttu on tagajärjed potentsiaalselt rasked ja ulatuslikud.

Realiseerumise tõenäosus: *keskmine*

Mittevastavate ehitustoodete esinemise ja nendest tingitud ohtude tõenäosust on hinnatud keskmiseks. See sõltub toodete otstarbest, omadustest ja parameetritest.

Suurema riskiga ehitustooteid (nt tulepüsivust ja mehaanilist stabiilsust mõjutavad tooted) kasutavad valdavalt professionaalsed ehitajad, kelle puhul eeldatakse kõrgemat teadlikkust ja vastavuskohustuste täitmist. Sellest tulenevalt on olulisemate rikkumiste esinemise tõenäosus madalam kui lõpptarbijaturul, kuid mitte välistatud.

TTJA järelevalve tulemused näitavad, et valdavalt on avastatud vormilist laadi mittevastavusi (nt puudulik märgistus või dokumentatsioon). Samas on aastate jooksul tuvastatud ka sisulisi ja tõsiseid mittevastavusi, mille on kinnitanud laboratoorsed katsetused.

Aastatel 2016–2020 viidi läbi mitmeid müürikivide survetugevuse katseid, mille tulemusel ilmnes, et enamik testitud tooteid ei vastanud deklareeritud survetugevuse klassile. Kuna tegemist on toodetega, mis on ehitise kandva konstruktsiooni osa, võib selline mittevastavus põhjustada ehitise konstruktsiooni kahjustumise või kasutuskõlbmatuks muutumise.

Samas testiti 2024. aastal PVC-põrandakatete ftalaatide sisaldust ning kõigi üheksa testitud toote puhul vastasid tulemused kehtestatud nõuetele.

2024. aastal laekusid Safety Gate süsteemi kaudu teavitused peamiselt kinnitusvahendite (betoonikruvide) kohta, mille mittevastavus võib põhjustada konstruktsioonide lagunemist ja kandevõime vähenemist, tuues kaasa ohu elule, tervisele ja ehitise püsimisele. Sellest tulenevalt viidi 2025. aastal läbi puidukonstruktsioonides kasutatavate kinnitusvahendite (puidukruvide) testimine. 9-st testitud tootest 7 vastasid tootja poolt deklareeritud tõmbetugevusele. Kahe mittevastava toote puhul oli erinevus väike (4–12%), mistõttu ei eemaldatud neid müügilt, vaid rakendati korrigeerivaid meetmeid.

2025. aastal oli suitsuandur kõige sagedamini Safety Gate süsteemis teavitatud ehitustoode, mis viitab kodutarbijaturu jätkuvale olulisusele järelevalves. Samal aastal kasvas hüppeliselt Kasahstanist imporditava puitvineeri hulk - selliste toodete puhul on peamiseks potentsiaalseks ohuteguriks formaldehüüdi eraldumine, mis võib põhjustada terviseriske.

Seoses uue EL-i ehitustoodete määruse (2024/3110) jõustumisega 2025. aastal ning rakendumisega alates jaanuarist 2026 tuleb edaspidi pöörata suuremat tähelepanu taaskasutatavatele ehitustoodetele, tagades nende toimivuse ja ohutuse ka korduvkasutuse korral.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse kontroll- või juhuvalimi või vihjete/pöördumiste alusel isikuid (eelkõige ettevõtjaid), kes lasevad ehitustooteid turule või teevad neid turul kättesaadavaks.

Toodete nõuetele vastavust hinnatakse dokumentide kontrolli kaudu ning vajaduse korral viiakse läbi ka laboratoorsed katsetused.

Järelevalvet teostatakse erinevates müügikohtades, sealhulgas e-kauplustes. Oluline on koostöö Maksu- ja Tolliametiga (MTA) piiril, mis aitab ennetada nõuetele mittevastavate toodete jõudmist turule suuremates, edasimüügiks mõeldud kogustes.

Samuti tehakse koostööd teiste Euroopa Liidu liikmesriikide turujärelevalveasutustega sh võimalusel osaletakse ühisprojektides.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab toote nõuetele vastavuse seadus (TNVS).

Turujärelevalveasutusena on TTJA volitatud kohaldama riikliku järelevalve üldmeetmeid ning KorS §-des 30–32, 49–52 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid (TNVS § 54 lg 2), samuti tegema kontrolltehingu (TNVS § 56^{1}), avalikustama toote ohte puudutava teabe (TNVS § 55) ning nõudma toote märgistamist, hoiatuse avaldamist, turult kõrvaldamist, tagasinõudmist või keelata toote turule laskmine (TNVS § 56 lg 2) ja võtma näidiseid (TNVS § 56 lg 7). Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet on kohtuväline menetleja TNVS § 59–61 sätestatud väärtegudes.

37. Masinate nõuete rikkumine: 6 – suur-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Masinad on oluline osa nii tööstuses kui ka erinevates avalikes ja tööalastes tegevustes ning mõjutavad otseselt inimeste ohutust. Avalikus kasutuses olevaid masinaid (nt murutraktorid, tööpingid, lumepuhurid ja muud väiksemad ehitusmasinad) kasutavad sageli tavalised inimesed, kellel ei pruugi olla teadmisi masinatega seotud ohtudest. Seetõttu on oluline, et turule lastavad masinad oleksid nõuetele vastavad, õigesti paigaldatud ja kasutatud ning korrapäraselt hooldatud.

Masinadirektiiv näeb ette, et tootja peab enne masina turule laskmist tagama selle ohutuse ja vastavuse kõigile nõuetele. Masin peab olema varustatud vajalike juhendite ja dokumentidega, mis on esitatud eesti keeles. Masina ohutus ei tähenda ainult seda, et see ei põhjusta inimesele vigastusi – see hõlmab ka müra, vibratsiooni ja juhtsüsteemide töökindluse nõuete järgimist.

TTJA järelevalve näitab, et sageli ei teadvustata masinatele kohaldatavaid erinevaid õigusakte. Näiteks kuuluvad paljud masinad lisaks masinadirektiivile ka madalpinge-, elektromagnetilise ühilduvuse- ja ohtlike ainete direktiivide alla. Sageli on probleemid seotud dokumentide puudumise või ebakorrektse vastavusdeklaratsiooniga, kuid mõnel juhul on vastavushindamine üldse tegemata ja masin tegelikult ei vasta ohutusnõuetele.

2024. aastal teostati masinate valdkonnas kontrollprojekt elektrijalgrataste ohutuse ja nõuetele vastavuse osas. Kontrolli käigus kontrolliti 17 Eesti elektrijalgrataste edasimüüja juures 47 erinevat elektrijalgratta mudelit. Nõuetele vastas neist vaid 2 ning peamised puudused olid dokumentatsioonis, kuid mis on olulised tarbijate turvalisuse tagamisel.

2025. aasta esimesel poolel kontrolliti ka teisaldatavate diisel- ja bensiinimootoriga elektrigeneraatorite vastavust kehtivatele nõuetele. Kontrolliti kokku 21 ettevõtet, neist 11 olid tavapoed ja 10 veebipoodi (generaatorite tootjaid oli 24 ning erinevaid mudeleid 33). Rikkumisi tuvastati *ca* 67% kõikidest juhtumitest. Peamised puudused olid vormilist laadi (dokumentides või märgistuses). Müügilt eemaldati 7 toodet, mille puhul ei olnud nõuetele vastavus tõendatud.

2024. Aastal viidi TTJA poolt läbi 31 masinate turujärelevalvemenetlust, millest rikkumised tuvastati 27 juhul (87%). Enamus rikkumistest (17) olid vormilised (puudused märgistuses või dokumentides), mis moodustas 63% rikkumistest. 10 juhul (37%) oli tegemist sisulise rikkumisega (toode ei vastanud nõuetele), millest omakorda 7 juhul oli tegemist ohtlike toodetega.

2025. aastal on esimese üheksa kuu jooksul läbi viidud 45 masinate turujärelevalvemenetlust, millest rikkumised tuvastati 31 menetluses (69%). 22 menetluses oli tegemist vormiliste rikkumistega (71%) ja 9 menetluses (29%) sisuliste rikkumistega, millest omakorda 5 juhul oli tegemist ohtliku tootega.

2025. aasta esimese üheksa kuu jooksul on Maksu- ja Tolliameti poolt laekunud kokku 17 tolliteadet, millest 14 puhul tehti negatiivne otsus, ehk 78% juhtudest ei vastanud tooted nõuetele. Võrdluseks edastati 2024. aastal kokku 21 teadet, millest 10 (ehk 48 %) puudutas elektrimootoriga krossimootorrattaid ja elektrimootoriga ATV-sid. Tuvastatud rikkumisi oli 19, mis moodustas 90 % kõigist teadetest. Enamik rikkumisi olid vormilist laadi – peamiselt puudused märgistuses või dokumentides.

Tööinspektsioonilt saadud statistika masinatega juhtunud õnnetuste kohta perioodil 2019-2023 viitab, et kõige suurema ohupotentsiaaliga on masinad, mis on seotud puidu ja sarnaste materjalide lõikamise, höövеldamise ja freesimisega. Näiteks erinevate ketassaag masinatega juhtus ajavahemikul 2019-2023 kokku 166 tööõnnetust. Seejuures hõlmab Tööinspektsioonilt saadud statistika ainult töökohal juhtunud õnnetusi, mitte väljaspool juhtunud intsidente. Seega on potentsiaalne õnnetuiste arv veelgi suurem. Sellest tulenevalt viidi 2025.a tööplaani kohaselt TTJA poolt läbi käes kantavate kettsaagide järelevalve. Ohuprognoosi koostamise hetkeks on kontrollitud kokku 10 ettevõtjat, kellest 30% puhul on tuvastatud rikkumisi; osa menetlusi on siiski veel pooleli. Täiendavat kontrolli on edaspidi tarvis teostada ka ketassaagide ja freespinkide osas.

Eestis on märgatavalt suurenenud elektritõukerataste ja teiste masinaks klassifitseeruvate elektriliikuritega seotud õnnetused, millest paljud on lõppenud raskete vigastustega – näiteks 2022. aastal vajas üksnes Pärnu haiglas erakorralist abi 76 elektritõukeratta õnnetuses kannatanut. Selline statistika viitab, et masinate ja kergliikurite valdkonnas on vaja tugevdada nii toodete tehnilist kontrolli (nt pidurisüsteemid, stabiilsus, kiiruspiirajad) kui ka kasutajate ja tootjate teadlikkust nõuetest, märgistusreeglitest ja ohutusjuhenditest.

Samuti on oluline tugevdada koostööd teiste järelevalveasutustega, et ennetada nõuetele mittevastavate elektriliste kergliikurite ja maastikusõidukite jõudmist turule.

Kuna masinad on keerulised ja neid kasutatakse väga erinevates valdkondades, võib üks nõuetele mittevastav masin põhjustada tõsise ohu nii kasutajale kui ka ümbritsevatele inimestele.

Õiguslikud viited: toote nõuetele vastavuse seadus; tarbijakaitseseadus; Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2006/42/EÜ masinate kohta; Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus 2023/1230/EL masinate kohta; Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/35/EL LVD madalpingeseadmete kohta; Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/30/EL EMC elektromagnetilise ühilduvuse kohta; Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/65/EL + 2015/863/EL RoHS teatud ohtlike kemikaalide kasutamise piirangute kohta elektri-ja elektroonikaseadmetes; Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2000/14/EÜ välitingimustes kasutatavate seadmete müra kohta käivate liikmesriikide seaduste ühtlustamise kohta; Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus 2016/1628/EU väljaspool teid kasutatavate liikurmasinate sisepõlemismootorite gaasiliste saasteainete ja tahkete osakeste heite piirnorme ja tüübikinnitusega seotud nõuete kohta; masinate tootegruppi käsitlevad standardid.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline oht*

Masinate nõuetele mittevastavus või nende vale kasutamine võib põhjustada tõsiseid tagajärgi nii kasutajatele kui ka ümbritsevatele inimestele. Ohtlikud olukorrad võivad tekkida näiteks mehaaniliste vigastuste, elektrilöögi, põletuste, lõike- või muljumisvigastuste tõttu. Lisaks võib masina rikke või vale kasutuse korral kaasneda varalised kahjud (nt seadmete purunemine,

tootmisseisakud, tulekahjud) ning keskkonnakahju, kui masinast eraldub õli, kütust või muid aineid.

Nõuetele mittevastavad masinad võivad kujutada ohtu juba oma konstruktsiooni, kaitsesüsteemide puudumise või ebatäpse kasutusjuhendi tõttu. Kui masina kasutusjuhend on puudulik või eksitav, võib kasutaja seadet kasutada viisil, mida tootja ei ole ette näinud, mis suurendab vigastuste ja õnnetuste tõenäosust.

Masinate puhul on tagajärgede kaalukus oluline, sest neid kasutatakse laialdaselt nii tööstuses, põllumajanduses ja teenindusvaldkonnas kui ka kodumajapidamistes ja avalikus ruumis. Masinad, mida kasutavad tavalised inimesed (näiteks murutraktorid, survepesurid või väiksemad tööpingid), võivad vale kasutamise või tehniliste puuduste korral põhjustada raskeid vigastusi või varalist kahju. Seetõttu mõjutab masinate ohutus otseselt inimeste elu ja tervist.

Realiseerumise tõenäosus: *suur*

TTJA järelevalvepraktika on näidanud, et masinate puhul esineb jätkuvalt olulisel määral nõuetele mittevastavusi, sealhulgas dokumentatsiooni puudumist, ebapiisavat vastavushindamist ja kasutusjuhendite ebatäpsust. Arvestades masinate laialdast kasutust nii tööstuses, teeninduses kui ka kodumajapidamistes, on ohtlike või mittevastavate masinate turule jõudmise tõenäosus suur.

Erilist tähelepanu vajavad elektrilised kergliikurid ja maastikusõidukid, mille turg on viimastel aastatel kiiresti kasvanud. Nende seadmete tehniline keerukus, kiirused ja ebapiisav kasutajate teadlikkus on suurendanud õnnetuste arvu. Kõrgendatud ohuga masinad on loetletud nii masinadirektiivi 2006/42/EÜ lisas IV kui seda asendava määruse 2023/1230/EL lisas I.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse kontroll- või juhuvalimi või vihjete/pöördumiste alusel isikuid (eelkõige ettevõtjaid), kes lasevad masinaid turule või teevad neid turul kättesaadavaks.

Järelevalve käigus hinnatakse masinate nõuetele vastavust, paigaldamise ja kasutuse ohutust, samuti kasutusjuhendite, vastavusdeklaratsioonide ja märgistuse olemasolu ja korrektsust ning kahtluse korral ka teisi masina tehnilisse toimikusse kuuluvaid dokumente (riskihindamised, katseprotokollid, sertifikaadid, vastavushindamiste tunnistused).

Kontroll viiakse läbi nii müügikohtades, sealhulgas e-kaubanduses ja veebiplatvormidel, kui ka koostöös Maksu- ja Tolliametiga piiril, et vältida ohtlike või nõuetele mittevastavate masinate turule jõudmist.

Vajadusel osaletakse EL-i üleses koostöös ja testimisprojektides.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab toote nõuetele vastavuse seadus (TNVS).

Turujärelevalveasutusena on TTJA volitatud kohaldama riikliku järelevalve üldmeetmeid ning KorS §-des 30–32, 49–52 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid (TNVS § 54 lg 2), samuti tegema kontrolltehingu (TNVS § 56[1]), avalikustama toote ohte puudutava teabe (TNVS § 55) ning nõudma toote märgistamist, hoiatuse avaldamist, turult kõrvaldamist, tagasinõudmist või keelata toote turule laskmine (TNVS § 56 lg 2) ja võtma näidiseid (TNVS § 56 lg 7). Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet on kohtuväline menetleja TNVS § 59–61 sätestatud väärtegudes.

38. Pürotehniliste toodete ja piiranguga lõhkeainete lähteainete käitlemise nõuete rikkumine: 7 – väike-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Pürotehniliste toodete käitlemine tähendab selle võõrandamist, omandamist, valdamist, hoidmist, vedu, kasutamist ja hävitamist.

Pürotehnilise toote käitlemisel võivad ohuolukorrad tekkida kui:

- ohutu käitlemise tingimused ei ole täidetud. Näiteks võidakse käitamiskohas ületada lubatud piirkoguseid, hoida koos omavahel mittesobivaid sobivusrühmi kuuluvaid tooteid, eirata tootja poolt ettenähtud säilitustingimusi (nt temperatuur ja niiskus) või puudub ohutuks käitlemiseks piisava väljaõppega pädev personal;
- pürotehnilised tooted on müügikohas paigutatud viisil, mis võimaldab kõrvalistel isikutel neile ligi pääseda, või kui ei järgita vanuse- ja müügipiiranguid. Eriti oluline on nõuete järgimine toodete müügil e-poodides ja sotsiaalmeediaplatvormidel, sh Euroopa Liidu sisesel kaugmüügil. Oht suureneb ka siis, kui võõrandatav toode ei vasta nõuetele – puudub vastavushindamine või CE-märgistus, eestikeelne kasutusjuhend, toode on defektne või aegunud;
- ilutulestiku tegemisel (kasutamine) ei käidelda toodet tootja poolt ettenähtud viisil, toote vale kasutamine (maapinnale paigaldamine, mitte toestamine, toote käes süütamine, toodete ühendamine, jne.).

Varasemate aastate järelevalvetulemused näitavad, et müügikohtades pakutavad pürotehnilised tooted vastavad üldjuhul nõuetele ning ka nende paigutus müügipunktides on korrektne. Peamiseks probleemkohaks on siiski toodete vale kasutamine, eelkõige eraisikute poolt, kes ei järgi ohutusjuhiseid või kasutavad pürotehnikat sobimatutes tingimustes. Euroopa Parlamendi andmetel toimub Euroopa Liidus igal aastal tuhandeid pürotehniliste toodetega seotud õnnetusi, millest paljud põhjustavad tõsiseid kehavigastusi ja märkimisväärset varalist kahju. See näitab, et pürotehnika valdkond on jätkuvalt kõrge riskiga, eriti seoses eraisikute poolt iseseisvalt kasutatavate ilutulestikutoodetega, kus vale käsitsemine ja ohutusnõuete eiramine on peamised õnnetuste põhjused (Parliamentary question | Further EU action regarding high-risk fireworks | E-003029/2024 | European Parliament).

Teadusuuringu andmetel esineb ilutulestikuga seotud silmavigastusi Saksamaal ja Hollandis igal aastavahetusel kümnete kaupa, kusjuures umbes 40–50% kannatanutest on lapsed või pealtvaatajad, mitte ilutulestikku süüdanud isikud. Vigastused ulatuvad sarvkesta kahjustustest kuni püsiva nägemiskaotuseni, mis kinnitab pürotehniliste toodete kasutamisega kaasnevat kõrget riski ka kaudsetele ohvritele (Significant increase of firework induced eye injuries in Germany and The Netherlands- are we doing enough to protect minors and bystanders? | Graefe's Archive for Clinical and Experimental Ophthalmology).

Pürotehniliste toodete kasutamine on hooajaline tegevus – aastavahetusel ja suvepidustuste ajal. Sel perioodil kasvab oluliselt toodete müük ning suureneb risk, et neid kasutatakse valesti.

Tarbijate teadlikkus pürotehniliste toodete ohutust puudutavatest nõuetest on endiselt madal, eriti nooremate kasutajate seas. Sageli eiratakse kasutusjuhiseid või süüdatakse tooteid vales keskkonnas, mis suurendab õnnetuse tekkimise tõenäosust.

TTJA on igal aastal tuvastanud ebaseaduslikku pürotehnika müüki sotsiaalmeedias ja veebikeskkondades. Sellised tooted võivad pärineda kolmandatest riikidest, olla nõuetele mittevastavad või ilma eestikeelse kasutusjuhendita, suurendades oluliselt ohtu tarbijatele.

Lisaks pürotehniliste toodete ohutusele on oluline tähelepanu pöörata ka lõhkeainete lähteaineteks olevate kemikaalide käitlemisele. Nende ainete turustamist ja kasutamist reguleerib Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/1148, mis käsitleb selliste ainete ja segude kättesaadavaks tegemist, sissetoomist, omamist ja kasutamist, mida võidakse väärkasutada lõhkeainete ebaseaduslikuks valmistamiseks, eesmärgiga piirata nende

kättesaadavust üldsusele ning tagada asjakohane teatamine kahtlustäratavatest tehingutest kogu tarneahelas.

Piiranguga lõhkeaine lähteaine on määruse 2019/1148 I lisas loetletud aine, mille kontsentratsioon ületab I lisas esitatud tabeli 2. veerus sätestatud piirmäära, sealhulgas segu või muu aine, milles sisalduva, nimetatud lisas loetletud aine kontsentratsioon ületab vastavat piirmäära.

Kemikaaliseaduse kohaselt tohib piiranguga lõhkeaine lähteainet teha kättesaadavaks üksnes hulgikaubanduses ning sularahata arvelduse teel, vältimaks nende sattumist väärkasutusse. See tähendab, et nende kättesaadavaks tegemine jaemüügis on keelatud.

Piiranguga lõhkeaine lähteaine sattumine üldsuse hulka kuuluvate isikute kätte kujutab endast, arvestades Euroopa Liidu üleselt terrorismist ja muust raskest kuritegevusest tulenevat suurenevat ohtu, riski avalikule julgeolekule, kuna neid lähteaineid võidakse kasutada lõhkeainete ebaseaduslikuks valmistamiseks. Kurjategijad otsivad pidevalt süsteemseid nõrku kohti, et soetada piiranguga lõhkeaine lähteaineid liikmesriikidest, kus riiklik järelevalve nende lähteainete üle võib olla ebapiisav või eksisteerib ettevõtjate hulgas, kes teevad piiranguga lõhkeaine lähteaineid turul kättesaadavaks, vähene teadlikkus nende lähteainete kättesaadavaks tegemisele kehtestatud piirangute kohta.

Kuigi ametile laekuvate vihjete hulk ei ole suur (pigem üksikud juhud), kontrollib TTJA iga vihjet, arvestades teema tundlikkust ja potentsiaalset ohtu.

Õiguslikud viited: lõhkematerjaliseadus; kemikaaliseadus; Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2013/29/EL pürotehniliste toodete turul kättesaadavaks tegemist käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta; Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/1148, lõhkeainete lähteainete turustamise ja kasutamise kohta.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *kõrgendatud oht*

Pürotehniliste toodete ja piiranguga lõhkeainete lähteainete nõuete eiramine kujutab endast kõrgendatud ohtu inimeste elule, tervisele, varale ja avalikule turvalisusele. Plahvatusohtlike ainete või toodete vale käitlemine, hoiustamine või müük võib põhjustada raskeid kehavigastusi, tulekahjusid, varalist kahju ja isegi inimohvreid.

Üksiktoote vale käsitsemine (nt ilutulestiku süütamine rahvarohkes kohas või kasutusjuhiseid eirates) võib põhjustada raskeid põletusi ja vigastusi, samas kui suuremas koguses pürotehniliste toodete või lähteainete plahvatusel võivad tagajärjed olla ulatuslikud, hõlmates inimelude kaotust ja suurt varalist kahju.

Arvestades, et pürotehnilisi tooteid kasutatakse sageli tiheda asustusega aladel ja avalikel üritustel ning piiranguga lõhkeaine lähteained on laialdaselt kättesaadavad ka tavaliste tarbekemikaalidena (nt väetised, puhastusained), suureneb risk ka kõrvalistele isikutele ja avalikule turvalisusele. Ohtu suurendab piiranguga lõhkeaine lähteaine ja pürotehnika müük veebikeskkondades, sh sotsiaalmeedias ja välismaistes e-poodides, kus kontroll ostja pädevuse ja vanuse üle võib puududa.

Tulenevalt plahvatusohtlike ainete olemusest ning nende väärkasutuse võimalikust mõjust eludele, varale ja ühiskondlikule turvalisusele on tagajärgede kaalukus kõrgendatud, isegi kui rikkumiste arv on väike.

Realiseerumise tõenäosus: *väike*

Viimase 10 aasta sees puuduvad teated suurematest pürotehniliste toodetega seotud õnnetustest kas hoiustamisel või vedamisel. Üldiselt saab väita, et ettevõtted on teadlikud võimalikest ohtudest ning tulenevalt eeltoodust on ohu tekkimise tõenäosus madal.

Igal aastal toimuvad mõned õnnetused, mis on seotud tavakasutajate poolt ilutulestiku valesti käsitsemisega. Enamasti on need põhjustatud kasutusjuhendi eiramisest, sobimatu keskkonna valikust või pürotehnika kasutamisest alkoholijoobes.

TTJA-d on teavitatud ka defektsetest toodetest, mis peale süütamist lagunesid koost ning põhjustasid ohuolukordi, kuid need lõppesid kannatanuteta. Samas tuvastab TTJA igal aastal sotsiaalmeedias müügikuulutusi, kus eraisikud pakuvad müügiks pürotehnilisi tooteid, mistõttu tuleb selle valdkonna järelevalvet tõhustada koostöös Maksu- ja Tolliametiga ja veebipolitseiga. Pürotehniliste toodete müügiks on vajalik taotleda tegevusluba TTJA-lt, mida väljastatakse üksnes juriidilistele isikutele - müük eraisikute poolt on keelatud.

Piiranguga lõhkeaine lähteainete puhul viidi 2024. aastal läbi kolm menetlust, mis kõik puudutasid e-kauplejaid. Kahel juhul müüdi veebipoes ammooniumnitraatväetist (lämmastikusisaldus 27%) ja ühel juhul vesinikperoksiidi, lämmastikhapet ning ammooniumnitraati. Kõik juhtumid olid tingitud välisest sisendist ehk laekunud vihjest.

TTJA saatis aastal 2024 omalt poolt täiendava teavituse 42 jaekauplejale, et selgitada kehtivaid nõudeid ja vältida sarnaseid rikkumisi tulevikus.

Kuigi piiranguga lõhkeaine lähteainete väärkäitlemise juhtumite arv on väike ja tuvastatud rikkumised ei ole toonud kaasa vahetuid ohuolukordi, näitavad need siiski pistelise järelevalve vajalikkust.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse kontroll- või juhuvalimi või vihjete/pöördumiste alusel isikuid (eelkõige ettevõtjaid), kes lasevad käesoleva punkti kohaseid tooteid/aineid turule või teevad neid turul kättesaadavaks.

Pürotehnilise toote puhul kontrollitakse nõuetele vastavust, dokumentatsiooni, isikute pädevustunnistusi, ettevõtetele väljastatud lubasid ja hoiukohtadele sätestatud nõudeid ning müügile kehtestatud piirangutest kinnipidamist.

Fookuses on müügipiirangud ja nendest kinnipidamine, et vältida peamiselt paugutite jõudmist isikute kätte, kellel puudub õigus neid kasutada ning tagada seeläbi avalikust korrast kinnipidamine.

Lõhkeaine lähteainete puhul teostab TTJA järelevalvet peamiselt vihjepõhiselt, kontrollides jaekaubanduses ja e-poodides, et piiranguga lõhkeaine lähteaineid ei pakutaks üldsusele ning nende müük toimuks vastavalt kehtestatud nõuetele.

Kontrollide käigus pööratakse tähelepanu sellele, et tooted oleksid korrektselt märgistatud ja registreeritud ning et nende käitlemine ei looks turvariski.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestavad lõhkematerjaliseadus (LMS) ning kemikaaliseadus (KemS). KemS § 38 lg 4 p 4 kohaselt on TTJA pädevaks järelevalve asutuseks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2019/1148 kohase piiranguga lõhkeaine lähteaine turustamise nõuete täitmise üle jaemüügis.

LMS § 43 lg 1 ja 2 kohaselt võib TTJA riikliku järelevalve tegemiseks kohaldada KorS § 30, 31, 32, 37, 38, 44, 47, 49, 50, 51 ja 52 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid ning teha kontrolltehingu TNVS § 54 tingimustel ja korras. KemS § 39 kohaselt võib korrakaitseorgan seaduses sätestatud riikliku järelevalve tegemiseks kohaldada KorS §-des 30, 31, 32, 44, 45, 49, 50, 51, 52 ja 53 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid korrakaitseseaduses sätestatud alusel ja korras. Samuti on TTJA kohtuväliseks menetlejaks LMS § 44–51 ning KemS § 45 nimetatud väärtegudes.

39. Vabaajateenuste nõuete rikkumine: 6 – suur-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Teenusepakkuja vastutab pakutava vabaajateenuse ohutuse eest ning peab teenuse osutamisel rakendama meetmeid, mis vastavad teenuse iseloomule ja riskitasemele. See hõlmab riskihindamise läbiviimist, ohutusnõuete järgimist ning piisava ja tõese teabe esitamist teenuse kohta, et tarbija saaks teha teadliku valiku ja oleks teadlik võimalikest riskidest.

TTJA on kaardistanud turul pakutavad vabaajateenused ning hinnanguliselt osutatakse Eestis 70–80 erinevat liiki teenuseid. Nende hulka kuuluvad muu hulgas veega seotud tegevused, ronimisatraktsioonid, sõidukitega pakutavad teenused, taktikalised mängud ja muud vaba aja veetmise vormid. Vabaajateenuste valdkond on pidevas muutumises ja arengus – turule lisandub uusi teenuseid, millest paljud on ekstreemse iseloomuga. Üha sagedamini suunatakse sellised teenused laiale kasutajagrupile, sealhulgas lastele, kes on riskirühm, vajades suuremat tähelepanu ja järelevalvet.

Kõrgendatud ohuga on eelkõige lastele suunatud teenused, nagu mängutoad, õhkbatuudid ja ronimisatraktsioonid, samuti hooajalised talveteenused (nt suusa- ja tuubimäed). Selliste teenuste puhul võib ohutusnõuete eiramine, sh tehniliste seadmete või masinate puudulik seisukord, seada ohtu teenuse kasutajate elu ja tervise.

Lisaks võib ohtu põhjustada teenuse kasutajate endi hooletus või ohutusreeglite eiramine, mis suurendab vigastuste ja õnnetuste riski.

Õiguslikud viited: erinevad toodete/paigaldiste standardid (nt õhkbatuudid, mänguväljakute atraktsioonid jne).

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline oht*

Vabaajateenuste ohutusnõuete eiramine võib seada ohtu inimese elu, tervise ja vara. On olnud juhtumeid, kus vabaajateenuse kasutamine on lõppenud kasutaja tõsiste vigastuste või surmaga, mis näitab, et teenuse ohutuse mittetagamisel võivad olla väga rasked tagajärjed.

Risk suureneb, kui teenust pakutakse viisil, mis ei vasta ohutusnõuetele — näiteks ei järgita kasutatavate seadmete või isikukaitsevahendite tootja juhiseid, hooldust ja paigaldustingimusi. Samuti võib teenusepakkuja jätta riskid piisavalt hindamata või nende maandamiseks vajalikke meetmeid rakendamata. Probleemiks on ka ebapiisava või eksitava teabe andmine teenuse ohutu kasutamise kohta ning ebaselged või eksitavad lepingutingimused.

Eriti ohustatud on riskirühmad, nagu lapsed, kellel puudub piisav kogemus ja riskiteadlikkus, et hinnata vabaajateenuse kasutamisega kaasnevaid ohte. Lisaks võib teenuse osutamisel kasutatavate tehniliste seadmete hoolduse või auditi läbiviimata jätmine suurendada nii teenuse kasutaja kui ka töötaja vigastuste või surma riski.

Kokkuvõttes on tagajärje kaalukus hinnatud oluliseks, kuna ohutusnõuete eiramisel võib tekkida oht inimese elule ja tervisele.

Realiseerumise tõenäosus: *suur*

Ettevõtjate teadlikkus valdkonna teatavates nõuetest (nt mängutubade ohutus) on küll tõusnud, kuid arvestades valdkonna pidevat muutumist (tekib nii uusi teenuseid kui ka uusi ettevõtjaid) ja teenuste mitmekesisust on võimalus, et erinevate teenuste spetsiifikast tulenevaid ohte ei osata alati ette näha. Ohu realiseerumise tõenäosus on väike juhul, kui ettevõtja täidab omapoolseid kohustusi ja rakendab ohutusmeetmeid vastavalt teenuse eripärale.

Ohuolukorra realiseerumise tõenäosus suureneb kui ettevõtjad ei järgi ohutusnõudeid sh tehniliste seadmete paigaldus-, hooldus- ja kasutusjuhiseid, aga ka juhul, kui atraktsiooni kasutajale jäetakse esitamata juhised selle ohutuks kasutamiseks või kui teenuse kasutajad ise ei järgi esitatud (ohutus)reegleid.

TTJA saab igal aastal üksikuid pöördumisi seoses vabaajateenuste ohutusega, peamiselt lastele suunatud teenuste puhul. Aeg-ajalt kajastatakse ka meedias juhtumeid, kus teenuse kasutamisel on aset leidnud õnnetusi, mille põhjuseks on olnud ohutusnõuete eiramine või kasutajate hooletus.

Nõuete mittejärgimine võib põhjustada vigastusi, surmasid ja varalisi kahjusid.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse teenusepakkujaid, kelle tegevuse kohta on ametile laekunud vihjeid või kaebusi seoses ohutusnõuete eiramisega, ning pisteliselt ettevõtjaid, kes pakuvad eelkõige lastele suunatud vabaajateenuseid.

Kontrolli käigus hinnatakse, kas teenusepakkuja on teinud teenuse riskihindamise ja rakendanud teenuse iseloomule vastavaid ohutusmeetmeid.

Samuti kontrollitakse, et kasutatavad seadmed ja atraktsioonid oleksid tehniliselt korras ning läbinud nõutavad hooldused ja auditid.

Erilist tähelepanu pööratakse teenusepakkuja poolt teenuse kasutajale esitatavale teabele – kas see on piisav, arusaadav ja sisaldab vajalikku infot teenuse ohutuks kasutamiseks.

Vajaduse korral tehakse koostööd teiste asutustega teenuse ohutuse tagamiseks ja järelkontrollide teostamiseks.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab tarbijakaitseseadus ja toote nõuetele vastavuse seadus.

Turujärelevalveasutusena on TTJA volitatud kohaldama riikliku järelevalve üldmeetmeid ning KorS §-des 30–32, 49–53 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid (TKS § 62 lg 1, TNVS § 54 lg 2), samuti tegema kontrolltehingu (TKS § 63), teostama teenuse pakkumiseks kasutatava toote ohutuse ja nõuetele vastavuse kontrolli (TNVS § 54 lg 1). Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet on kohtuväline menetleja TKS § 68 sätestatud väärtegudes.

40. Tehisintellektisüsteemide nõuetele mittevastavus: 5 – keskmine-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Tehisintellektisüsteemide nõuetele mittevastavus võib oluliselt mõjutada inimeste elu, tervist, vara ja põhiõigusi. Riskid võivad avalduda nii toodetes kasutatavate tehisintellektikomponentide kaudu kui ka nende rakendamisel kõrge riskiga valdkondades.

Toodetes kasutatav tehisintellekt (nt masinad, mänguasjad, liftid, isikukaitsevahendid, plahvatusohtlikus keskkonnas kasutatavad seadmed ja meditsiiniseadmed) võib ohustada inimeste turvalisust kui süsteem ei tööta ettenähtud viisil või on halvasti treenitud. Näiteks võivad autonoomsed robotid teha ootamatuid liigutusi, liftide ohutusseadmed tõrjuda tarkvaravigade tõttu või nutimänguasjad koguda ja töödelda laste isikuandmeid läbipaistmatult.

EL tehisintellekti määruse (EL) 2024/1689 kohaselt on tehisintellekti kasutamine eriti kriitiline kõrge riskiga valdkondades, nagu elutähtis taristu, haridus ja tööhõive, tervishoid, õiguskaitse, rände- ja piirikontrollihaldus ning õigusemõistmine. Nõuetele mittevastavad süsteemid nendes

valdkondades võivad põhjustada valeotsuseid, diskrimineerimist, elutähtsate teenuste katkestusi või demokraatlike protsesside kahjustamist. Lisaks sätestab määrus keelatud kasutusjuhud, sealhulgas tehisintellekti rakendused, mis: sihilikult manipuleerivad või mõjutavad inimesi alateadlikul tasandil; kasutavad ära haavatavaid gruppe, nagu lapsed, eakad või puuetega inimesed; hindavad ja piiravad inimesi sotsiaalsete või käitumuslike näitajate alusel („sotsiaalne skoorimine"). Sellised praktikad kujutavad otsest ohtu inimväärikusele, privaatsusele ja ühiskonna toimimisele, kuid võivad põhjustada ka vaimse tervise riske – näiteks stressi, ärevust, usaldamatust või alaväärsustunnet.

Täiendavat riski põhjustab läbipaistvuskohustuste täitmata jätmine, mille tulemusel ei pruugi inimesed teada, et nad suhtlevad tehisintellektiga või tarbivad tehisintellekti abil loodud sisu. See võib kaasa tuua valeinformatsiooni leviku, avalikkuse eksitamise ja usalduse vähenemise tehnoloogia vastu.

Kokkuvõttes võivad tehisintellektisüsteemide nõuetele mittevastavusest tulenevad riskid avalduda nii füüsilise ohuna (nt turvafunktsioonide rike), vaimse tervise ja sotsiaalse mõjuna (nt stress, manipulatsioon, desinformatsioon) kui ka õigusliku ja ühiskondliku mõjuna (nt andmekaitse, diskrimineerimine, põhiõiguste rikkumine). Seetõttu on nende järelevalve ja riskiennetus kriitilise tähtsusega ohutu ja usaldusväärse tehnoloogiakeskkonna tagamiseks.

Õiguslikud viited: toote nõuetele vastavuse seadus; Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/1689 tehisintellekti kohta; Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/2847 küberkerksuse kohta.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline oht*

Kui tehisintellekti sisaldavad tooted või süsteemid ei vasta kehtestatud nõuetele, võivad tagajärjed olla nii otseselt eluohtlikud (nt masinate, liftide või isikukaitsevahendite puhul) kui ka kaudselt kahjulikud, mõjutades inimeste isikuandmete kaitset, õigusi ja vaimset heaolu (nt isikuandmete väärkasutus mänguasjades, valediagnoosid tervishoius, diskrimineerivad otsused töö- või haridusvaldkonnas).

Probleemi olulisust suurendab tehisintellekti kiire levik ja kasvav roll kriitilistes toodetes ning ühiskonna teenustes. Euroopa Komisjoni hinnangul ei vasta ligikaudu viiendik tehisintellekti komponentidega toodetest täielikult läbipaistvuse ja ohutusnõuetele, mis viitab laiemale süsteemsele riskile. Mitmes EL liikmesriigis on esinenud ka konkreetseid juhtumeid, nt:

- Saksamaal (2023) eemaldati turult tehisintellekti komponendiga mängunukk, mis kogus lastelt isikuandmeid ilma nõuetekohaste kaitsemeetmeteta.
- 2023. aastal (Belgias) sooritas mees enesetapu pärast mitmenädalast suhtlust ELIZA-nimelise vestlusrobotiga, mis põhines GPT-J mudelil.
- USA-s (2024) kaebas ema kohtusse tehisvestlusboti looja Character.AI, väites, et puudulike turvameetmete tõttu julgustas vestlusrobot tema teismelist poega enesetapule.
- 2025. aastal (USA-s) kaebas teismelise poja vanem OpenAI kohtusse, väites, et ChatGPT julgustas poega enesetapule ja aitas tal koostada enesetapukirja.
- Prantsusmaal (2024) raporteeriti juhtumeid, kus tehisaru tarkvaraga kodumasinad põhjustasid valehäireid ja ohtlikke olukordi.
- Hollandis (2020) tühistas kohus sotsiaaltoetuste pettuse tuvastamise süsteemi, mis diskrimineeris teatud elanikkonnarühmi.

- USA-s on dokumenteeritud värbamisalgoritme, mis eelistavad süstemaatiliselt meessoost kandidaate.

Need juhtumid näitavad, et tehisintellekti nõuetele mittevastavus võib põhjustada põhiõiguste rikkumisi, diskrimineerimist, ebaõiglast kohtlemist, avaliku turvalisuse ohustamist ja usalduse kadumist riigi institutsioonide vastu.

Eriti suurt ohtu kujutavad keelatud kasutusjuhud, mis hõlmavad manipuleerivaid või petlikke süsteeme, haavatavate rühmade (nt laste, eakate ja puuetega inimeste) sihipärast mõjutamist ning sotsiaalset hindamist, mis võib viia diskrimineerimise ja õiguste piiramisega ühiskondliku usalduse vähenemiseni. Näiteks Hiinas rakendatud sotsiaalse hindamise süsteemid on otseselt mõjutanud kodanike liikumisvabadust ja teenuste kättesaadavust — sellised praktikad on Euroopa Liidus määrusega (EL) 2024/1689 selgesõnaliselt keelatud.

Täiendavalt kujutab riski läbipaistvuskohustuste eiramine, mille tagajärjel inimesed ei pruugi mõista, et nad suhtlevad tehisintellektiga või tarbivad tehisintellekti loodud sisu. See võib viia avalikkuse eksitamise, valeinfo leviku, tarbijate õiguste kahjustamise ja ühiskondliku usalduse vähenemiseni.

Kõik eeltoodu näitab, et tehisintellektisüsteemide nõuetele mittevastavus võib avaldada mõju nii üksikisikule kui ka ühiskonna ja riigi toimimisele tervikuna.

Realiseerumise tõenäosus: *keskmine*

Rahvusvaheline praktika näitab, et tehisintellektisüsteemide nõuetele mittevastavust on juba tuvastatud mitmes riigis (nt Saksamaa, Prantsusmaa, Holland, USA, Ühendkuningriik). Eestis on risk praegu hinnanguliselt mõõdukas, kuid arvestades tootjate teadlikkuse vähesust uute nõuete osas ja tehisintellekti komponentide kiiresti kasvavat osakaalu erinevates toodetes ja süsteemides, võib ohu realiseerumise tõenäosus lähiaastatel oluliselt suureneda.

Eestis on tehisintellekti rakendused alles kujunemisjärgus, kuid nende kasutus laieneb kiiresti erinevatesse valdkondadesse, sealhulgas tööturu teenustesse (nt kandidaatide sobitvuse algoritmid), haridusse (nt õppimist ja hindamist toetavad süsteemid) ning õiguskaitsesse ja avalikku haldusse (nt andmeanalüüsil põhinevad otsustustoe või riskihindamise tööriistad).

Teistes riikides on tehisintellektisüsteemide läbipaistvuse puudumine juba põhjustanud juhtumeid nt süvavõltsingute kasutamine poliitilistes kampaaniates ja valeinfo levik. Ka Eestis on täheldatud tehisintellekti abil loodud eksitavat sotsiaalmeediasisult, millel puudub nõuetekohane märgistus. Euroopa Komisjon rõhutab läbipaistvuse ja vastutuse põhimõtteid kui usaldusväärse tehisaru keskseid aluseid. Arvestades tehisintellekti kiiret levikut ja ühiskondliku teadlikkuse puudujääke, on risk tehisintellekti nõuetele mittevastavuse realiseerumiseks Eestis kasvav.

Kontrolli ulatus

Kontrollitakse tootjaid, importijaid ja turustajaid, kes toovad turule või teevad kättesaadavaks tehisintellekti (komponente sisaldavaid) tooteid ja süsteeme. Järelevalve käigus hinnatakse vastavust EL tehisintellekti määruse (2024/1689), valdkondlike EL ühtlustamisõigusaktide ja toote nõuetele vastavuse seaduse nõuetele. Kontrollitakse, kas on tagatud riskihindamine, andmete kvaliteet, läbipaistvus, dokumentatsioon, järelevalve mehhanismid ja põhiõiguste kaitse.

Lisaks kontrollitakse avaliku sektori asutusi ja ettevõtjaid, kes kasutavad või arendavad tehisintellekti süsteeme, sealhulgas kõrge riskiga ja keelatud kasutusjuhtudes (nt manipuleerivad süsteemid või haavatavate isikute mõjutamine).

Eraldi tähelepanu pööratakse artikli 50 läbipaistvuskohustustele – inimesed peavad olema teavitatud tehisintellekti kasutamisest ning tehisintellekti loodud sisu peab olema selgelt märgistatud ja masinloetav.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

TTJA pädevust ohuolukorra lahendamisel hakkab sätestama Justiits – ja digiministeeriumi poolt kavandatav tehisintellekti määruse rakendamise seadus. Seaduses on kavandatud, et turujärelevalveasutusena on TTJA volitatud kohaldama riikliku järelevalve üldmeetmeid ning korrakaitseseaduse §-des 30, 31, 32, 44, 49, 50, 51, 52 ja 53 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid korrakaitseseaduses sätestatud alusel ja korras. Kavandatavasse seadusesse on plaanis kehtestada regulatsioon, mis sätestab täiendavad valdkonnaspetsiifiliste meetmete erisused ning haldusjärelevalve erikorra. Ettekirjutuse täitmata jätmise või ebakohase täitmise korral võib TTJA rakendada sunniraha asendustäitmise ja sunniraha seaduses sätestatud korras.

TTJA on kavandatavas seaduses talle antud pädevuse ulatuses üks viiest kohtuvälisest menetlejast seaduses sätestatavate väärtegude menetlemisel. Seaduses plaanitakse ette näha haldustrahvide kohaldamine väärteo vormis, viitega karistusseadustiku §-s 47 sätestatud rahatrahvile.

Käesolevas riskihinnangus käsitletud tehisintellektisüsteemide järelevalve ja võimalikud ohuprognoosid realiseeruvad praktikas alles pärast tehisintellekti määruse rakendamise seaduse jõustumist, mis annab TTJA-le vastava õigusliku pädevuse järelevalvemeetmete (nt ettekirjutused, asendustäitmine, sunniraha ja väärteomenetlus) kohaldamiseks. Seaduse jõustumiseni teostab TTJA ennetavaid ja ettevalmistavaid tegevusi, sealhulgas järelevalveraamistiku ja kontrollimenetluste väljatöötamist, riskivaldkondade kaardistamist, koostööd teiste järelevalveasutustega ning turuosaliste ja avaliku sektori teadlikkuse tõstmist tehisintellekti nõuete ja ohutuse teemal.

41. Kaevandamise nõuete rikkumine: 7 – väike-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Kaevandamisega kaasnevad mitmed ohud, sh turbatootmisalade põlengud, varisemis- ja kukkumisoht piiramata või märgistamata nõlvadel ning riskid, mis tulenevad valedest töövõtetest, juhendamata töötajate rakendamisest või rasketehnika kasutamisest.

Kaevandamine peab toimuma kooskõlas kaevandamisprojektiga, mis määrab ohutusmeetmed ja tehnoloogilised nõuded. Praktikas võivad esineda kõrvalekalded projekteeritust (nt ajasurve, kulude kokkuhoid), mis suurendavad õnnetuste ja keskkonnakahju riski.

Eestis on sadu kaevandatavaid objekte, millest paljud tegutsevad perioodiliselt vastavalt nõudlusele – seetõttu on ohuhinnangus arvestatud ka tegevuste ebaregulaarset iseloomu.

Ohuolukorra hinnang

- Valed töövõtted või ohutusnõuete eiramine võivad põhjustada raskeid õnnetusi (kukkunud töötajad, varingud, rasketehnikaõnnetused).
- Turbatootmisalade põlengud võivad tekitada ulatuslikku keskkonnakahju ja ohustada elusid.
- Võivad tekkida märkimisväärsed kahjud ka kolmandate isikute varale.
- Õnnetuse korral on tagajärjed reeglina rasked ja ulatuslikud, mistõttu on oht hinnatud kõrgendatuks.

Tagajärje kaalukus: ***kõrgendatud oht***

Kaevandamise nõuete rikkumine võib põhjustada raskeid tööõnnetusi (kukkunud töötajad, varingud, rasketehnikaõnnetused), ulatuslikku keskkonnakahju (turbapõlengud, reostus) ning olulist varalist kahju. Kaevandamisprojektist kõrvalekaldumine ja ohutusmeetmete eiramine võivad kiiresti viia olukordadeni, mille tagajärjed on rasked ja laiaulatuslikud. Seetõttu hinnatakse tagajärje kaalukust kõrgendatuks.

Realiseerumise tõenäosus: *väike*

- Reaalseid õnnetusjuhtumeid esineb harva.
- Järelevalve käigus ilmneb küll väiksemaid rikkumisi ja kõrvalekaldeid projektidest, kuid need ei too enamasti kaasa vahetut ohu realiseerumist.
- Õnnetuse tekke tõenäosus suureneb ohutusnõuete eiramisel, kuid senise praktika järgi on tegelike juhtumite arv madal.

Kontrolli ulatus

- kaevandamise kohustuslikku dokumentatsiooni (projektid, ohutusjuhised, markšeiderimõõdistuse aruanded);
- kohapealseid töötingimusi kaevandusobjektidel;
- suurte tootmismahtudega kaevandusi:
- hiljuti tegevust alustanud ettevõtjatel;
- olukordadel, kus on viiteid võimalikule kõrvalekaldumisele kaevandamisprojektist või ohutusnõuetest.

TTJA pädevus

TTJA pädevuse kaevandamise nõuete täitmise kontrollimisel sätestab maapõueseadus (MaaPS). TTJA kontrollib kaevandamisprojektide ja ohutusnõuete täitmist, sealhulgas dokumentatsiooni, ohutusmeetmete rakendamist ning kaevandustegevuse vastavust seadusele ja projektis ettenähtud tingimustele.

Järelevalvemeetmed

Riikliku järelevalve teostamisel võib TTJA MaaPS § 108 alusel kohaldada korrakaitseseaduse §-des 30, 31, 32, 45, 49, 50 ja 51 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid. Vajaduse korral tehakse ettekirjutusi rikkumiste kõrvaldamiseks ning tagatakse nende täitmine seaduses ettenähtud korras. Järelevalve hõlmab dokumentide kontrolli, kohapealseid vaatlusi, riskipõhiseid kontrolle ja järelkontrolle olukordades, kus on viiteid projektist või ohutusnõuetest kõrvalekaldumisele.

42. Lõhkematerjalide käitlemise nõuete rikkumine: 7 – väike-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Lõhkematerjali käitlemine hõlmab selle valmistamist, omandamist, võõrandamist, hoidmist, vedu, kasutamist, hävitamist ning pürotehniliste toodete valmistamist. Lõhkematerjalide hulka kuuluvad kõik lõhkeained ja lõhkeainet sisaldavad tooted, mis kuuluvad ohtlike veoste 1. ohuklassi (sh TNT, ANFO, RDX, laskemoon, püssirohi, pürotehnilised tooted).

Lõhkematerjalid jagunevad:

- **tsiviilotstarbeliseks** (ehitus, kaevandamine, varistamine, jahindus, laskesport),
- **kaitseotstarbeliseks** (sõjarelvade laskemoon, lahingumoon, lõhkeained).

Käitlemine on rangelt reguleeritud - oluline on korrektne märgistus, arvestus ja jälgitavus,

nõuetekohane hoiustamine, vastavushindamine, ohutuskaart ja pädevate isikute kaasamine. Käitlemine on lubatud ainult tegevusloa alusel ning lõhkematerjalide liikumist tuleb jälgida kogu elutsükli ulatuses.

Konkreetne probleem või olukord:

Suurimad lõhkeainetega seotud õnnetused on toimunud käitlemisel (valmistamine, hoidmine, vedu, ümbertöötlemine), mitte lõhketöödel. Lõhketööde õnnetused on väiksema ulatusega, kuna plahvatavad kogused on oluliselt väiksemad. Suurõnnetused on rahvusvaheliselt olnud seotud ammooniumnitraadiga – seda on sageli alahinnatud (nt 2020. a Beiruti 2750-tonnine plahvatus). Eestis on ajalooliselt suurim õnnetus 1936. a Männiku laskemoona laos ning tõsisem tsiviilõnnetus toimus 2010. a Tallinnas Kuldnoka tn kortermajas.

Ohuolukorra hinnang

- Plahvatuse korral on inimelude kaotus tõenäoline (nt ajaloos toimunud suurõnnetused).
- Tagajärjed võivad olla ulatuslikud – massiivne kahju varale, keskkonnakahju, elutähtsate teenuste katkestused.
- Lõhkematerjalide sattumine kõrvaliste isikute valdusesse kujutab endast julgeoleku- ja terrorismiriski.
- Kaitsetööstuses kasutatavate lõhkematerjalide (RDX, lahingumoon) mahu kasv suurendab süsteemset riskipotentsiaali.

Tagajärje kaalukus: ***kõrgendatud oht***

Lõhkematerjalide käitlemise nõuete rikkumine võib põhjustada ulatusliku plahvatuse, mille tagajärjeks võivad olla inimelude kaotus, märkimisväärne varaline kahju, keskkonnakahju ja elutähtsate teenuste katkestused. Lõhkematerjalide sattumine kõrvaliste isikute valdusesse kujutab lisaks otsest julgeoleku- ja terrorismiriski. Arvestades potentsiaalse kahju ulatust, hinnatakse tagajärje kaalukust kõrgendatuks.

Realiseerumise tõenäosus: ***väike***

- Valdkonnas tegutsevad tegevusloaga ja kompetentsusega isikud, kelle motivatsioon ohte vältida on väga kõrge.
- Käitlemisnõuded on detailsed ja kontrollmehhanismid tugevad (arvestus, jälgitavus, pädevustunnistused).
- Lõhkematerjalide ja laskemoona kättesaadavus on piiratud ja reguleeritud.
- Ajalooliselt on Eestis õnnetused harvad ning suuremahulised vahejuhtumid on olnud üksikud.

Kontrolli ulatuse piiritlemine

Kontrollitakse juriidilisi ja füüsilisi isikuid, kes käitlevad lõhkematerjale.

- tegevuslubade ja pädevusnõuete täitmist;
- käitlemiskohti, hoiutingimusi ja valvekorraldust;
- lõhkematerjali arvestust, märgistust ja jälgitavust;
- lõhketööde ohutus- ja käitumisjuhiseid;
- veo nõuete ja ohutusmeetmete täitmist.

TTJA pädevus

TTJA pädevuse lõhkematerjalide ja laskemoona käitlemise nõuete täitmise üle järelevalve teostamisel sätestavad lõhkematerjaliseadus (LMS) ja relvaseadus (RelvS). TTJA kontrollib

tegevuslubade olemasolu, pädevusnõuete täitmist, käitlemis- ja hoiutingimuste vastavust ning lõhkematerjalide arvestuse ja jälgitavuse korrektsust. RelvS alusel teostab TTJA riiklikku järelevalvet ka laskemoona ja lahingumoona käitlemise üle.

Järelevalvemeetmed

TTJA võib LMS § 43 lg 1 ja 2 alusel kohaldada korrakaitseseaduse §-des 30, 31, 32, 37, 38, 44, 47, 49, 50, 51 ja 52 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid ning teha kontrolltehingu TNVS § 54 tingimustel ja korras. Vajadusel tehakse ettekirjutusi rikkumiste kõrvaldamiseks ning tagatakse nende täitmine seaduses ettenähtud korras. TTJA on kohtuväline menetleja LMS § 44–51 nimetatud väärtegudes ning RelvS § 88 lõike 11 alusel teostab järelevalvet laskemoona ja lahingumoona käitlemise üle.

43. Ohtliku kemikaali käitlemise nõuete rikkumine: 8 – keskmine-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Olukord, kus suures koguses ohtliku kemikaali käitlemine (tootmine, hoiustamine, torustike kaudu edastamine, laadimine/mahutamine jms) väljub kontrolli alt ning võib viia suurõnnetuseni - ulatusliku leke, tulekahju või plahvatus, mille tagajärjed võivad puudutada nii käitist kui ka ümbritsevat piirkonda.

Seveso III direktiiv ja kemikaaliseadus seavad ohtlike kemikaalide käitlemisele ranged nõuded, eelkõige:

- suurõnnetuse vältimise poliitika, ohutuse tagamise süsteem (OTSK),
- riskianalüüsid ja ohualade arvutus,
- sise- ja välise hädaolukorra plaanid ning
- tehnilised ja organisatsioonilised meetmed suurõnnetuse vältimiseks ja tagajärgede piiramiseks.

Ohtlike kemikaalide käitlemisnõuete rikkumised ohtlikus ettevõttes ja suurõnnetuse ohuga ettevõttes jagunevad peamiselt nelja gruppi:

- **Seadmete käitamisest tulenevad riskid** – ebapiisav hooldus või liiga pikad hooldusvälbad, defektsed seadmed ja komponendid, vananenud rajatised → kemikaalide pihkumised, leked, põlengud, mittesoovitud segunemised.
- **Vead organisatsiooni juhtimises** – OTSK ei kajasta tegelikku toimimist (ilustatud või „visioonipõhine“ kirjeldus), puudub suurõnnetuse vältimise poliitika, juhtkonna regulaarne ülevaatus ja süsteemne auditeerimine; tegevus ilma vajalike lubade ja pädevuseta.
- **Puudulik riskide hindamine ja hädaolukorraks valmisolek** – kõik riskid ei ole tuvastatud ega dokumenteeritud, puudub mittevastavuste ja peaaegu-õnnetuste süsteemne arvestus; ohualade alahindamine; teabelehel toodud kemikaalide kogused ei vasta tegelikkusele → ettevõtte ohtlikkuse kategooria ja dokumendid võivad olla valed.
- **Inimlikud eksimused** – ebapiisav ohutusalane koolitus, ohutusnõuete eiramine, isikukaitsevahendite vale kasutamine, valed töövõtted, hooletus, puudulik kontroll, märgistamisnõuete rikkumine.

2024.aastal teostasid TTJA ja Päästeamet kokku 123 paikvaatlust (25 ohtlikus ettevõttes ja 98 suurõnnetuse ohuga ettevõttes). Tuvastatud mittevastavused olid seotud eelkõige:

- kemikaalide hoiukohtade puudustega (23,3%),

- tuleohutusnõuete rikkumistega (22,5%),
- personali koolituse ja õppuste vajakajäämistega (16,3%),
- ajakohastamata kohustuslike dokumentidega (16,3%).

2024.aastal leidis aset 11 tulekahju ja 6 kemikaaliõnnetust; hukkunuid oli 1 ja evakueeriti 2 inimest.
eMARS andmetel toimus 2024. aastal EL-is 5 Seveso-suurõnnetust, sh üks Eestis (üldine kemikaalide tootmine).

Ohuolukorra hinnang

- Suures koguses ohtlike kemikaalide sattumine keskkonda võib põhjustada ulatusliku keskkonnareostuse, tulekahju, plahvatuse ja mürgipilvede leviku.
- Kui protsessi ei õnnestu kiiresti kontrolli alla saada, võivad tagajärjed ulatuda surmajuhtude, püsivate tervisekahjustuste ja pikaajalise keskkonnakahjuni, mille likvideerimine on aeganõudev ja kulukas.
- Nõuetekohase märgistuse puudumine või valed kemikaalikogused dokumentides võivad viia vale kemikaali kombineerimiseni, valede ohumeetmete rakendamiseni ja vale ohuala määratlemiseni, mis omakorda mõjutab evakuatsiooni ja päästetööde planeerimist.
- Valesti hinnatud ohualad annavad eksitava sisendi potentsiaalse õnnetuse mõjuala kohta – see võib tähendada, et elanikke ei evakueerita piisavas ulatuses või õigeaegselt.
- Juhul, kui käitaja ei ole end määratlenud ohtliku või suurõnnetuse ohuga ettevõttena (nt alahinnatud kogused teabelehel), võivad puududa Seveso kohased riskianalüüsid ja hädaolukorra plaanid, mis suurendab oluliselt õnnetuse tagajärgede raskust.

Tagajärje kaalukus: *kõrgendatud oht*

Ohtliku kemikaali käitlemise nõuete rikkumine võib viia suurõnnetuseni – ulatusliku leke, tulekahju või plahvatuseni, mis võib põhjustada inimohvreid, tõsiseid tervisekahjustusi, olulist varalist kahju, pikaajalist keskkonnareostust ning elutähtsate teenuste häireid. Valesti hinnatud kemikaalikogused, ohualade määratlemine või puudulik hädaolukorra valmisolek võivad oluliselt suurendada tagajärgede tõsidust. Seetõttu on tagajärje kaalukus hinnatud kõrgendatuks.

Realiseerumise tõenäosus: *keskmine*

- Väiksemaid lekkeid ja pihkumisi esineb ohtlike kemikaalide käitlemisel suhteliselt sageli (nt avariiklapid, vananenud tihendid, laadimisvead), kuid need on enamasti protsessis ette nähtud ohutusmeetmete abil kontrollitavad.
- Aastatel 2020-2024 toimus ohtlikes ja suurõnnetuse ohuga ettevõtetes kokku 57 põlengut ja 21 keemiaõnnetust, mis jäid ettevõtte territooriumile. Nende tagajärjel on hukkunud 2 ja vigastada saanud 3 inimest, evakueeritud on kokku 10 inimest - see kinnitab, et intsidente esineb, kuid enamasti suudetakse need piirata.
- Igal aastal leidub ettevõtteid, kelle kohustuslikud dokumendid on aegunud või ajakohastamata, mõnes ettevõttes esineb ohumärgistuse puudumist või olukordi, kus teabelehel toodud kemikaalikogused ei vasta tegelikkusele. See viitab püsivale, kuid mitte massilisele süsteemsele riskile.
- Euroopa praktika (eMARS) näitab, et Seveso-suurõnnetusi toimub EL-is igal aastal - 2024. a oli neid 5, kõik seotud alltöövõtjatega. See kinnitab, et ka arenenud ohutuskultuuriga riikides on järelejäänud risk mitte-null.

- Eesti on väike riik, kuid siin tegutseb hulk ohtlikke ja suurõnnetuse ohuga ettevõtteid, mis kasutavad rahvusvaheliselt tuntud tehnoloogiaid – seega kehtivad samad riskimustrid (vananev infrastruktuur, alltöövõtjate kasutamine, tööjõupuudus, surve kulusid vähendada).
- Ühiskondlikud trendid, mis võivad riski suurendada:
    - energiamajanduse ümberkorraldused (uued kütused, uued kemikaalid),
    - ilmastikunähtuste sagenemine ja tugevnemine (tormid, üleujutused) → oht rajatistele,
    - alltöövõtjate ja ajutise tööjõu osakaalu kasv.
- Samal ajal vähendavad riski karmistuvad EL normid, järelevalve tihendamine, eMARS-i ja Seveso-võrgustiku kaudu toimuv rahvusvaheline teabevahetus ning ettevõtjate kasvav teadlikkus.

Kokkuvõttes on ohu realiseerumise tõenäosus hinnatud keskmiseks – intsidente ja rikkumisi esineb regulaarselt, kuid suurõnnetusi harva.

Kontrolli ulatuse piiritlemine

Ohuprognoosi ja riskihinnangu alusel koostatakse koostöös Päästeametiga iga-aastased tööplaanid (viieaastase planeerimishorisondiga).

Keda kontrollitakse:

- suurõnnetuse ohuga ettevõtteid (A- ja B-kategooria) ja ohtlikke ettevõtteid KemS mõistes;
- nende käitajaid, sh alltöövõtjaid, kes teostavad ohtlikke töid käitise territooriumil;
- ohtlike kemikaalide käitlemisega seotud rajatisi (mahutid, torustikud, laadimis- ja lossimiskohad, pumplad, segamis- ja protsessiseadmed).

Mida kontrollitakse (näidismahus, jättes kaalutlusruumi):

- **Kohustuslikud dokumendid ja klassifitseerimine**
    - kas ettevõte on õigesti määratletud ohtliku või suurõnnetuse ohuga ettevõttena (kogused, ained);
    - OTSK, suurõnnetuse vältimise poliitika, ohutusaruanne, ohualade arvutused;
    - sise- ja välise hädaolukorra plaanide olemasolu, ajakohasus ja kooskõla tegeliku olukorraga.
- **Riskide hindamine ja valmisolek**
    - riskianalüüside ulatus ja metoodika;
    - mittevastavuste ja peaaegu-õnnetuste registreerimine ja analüüs;
    - õppuste läbiviimine ning järelduste rakendamine.
- **Tehnilised ja käidunõuded**
    - seadmete, torustike, mahutite hoolduskava ja tegelik seisukord;
    - lekkekontroll, avariiklapid, protsessi- ja ohutussüsteemid;
    - kemikaalide hoiutingimused, ladustamiskogused, sobivusrühmade eraldamine;
    - märgistuse ja ohutusinfo vastavus.
- **Inimfaktor ja ohutuskultuur**

- töötajate ja alltöövõtjate väljaõpe, pädevus ja ohutusalane juhendamine;
- ohutusnõuete järgimine praktikas, töökorraldus ja järelevalve;
- juhtkonna roll ohutusjuhtimises.

Kontrolle tehakse nii dokumentide põhjal kui ka kohapeal paikvaatluste ja intervjuude kaudu. Seveso III art 20 lg 4 kohaselt:

- A-kategooria suurõnnetuse ohuga ettevõtteid kontrollitakse vähemalt kord aastas,
- B-kategooria ettevõtteid vähemalt kord kolme aasta jooksul, vajadusel sagedamini riskipõhiselt (varasemate rikkumiste, õnnetuste või vihjete alusel).

Järelevalvet tehakse koostöös teiste asutustega (eelkõige Päästeamet, aga ka teised riiklikud järelevalveorganid), korraldatakse ühiskontrolle ja vahetatakse infot. Täiendavalt koostatakse juhendmaterjale ning korraldatakse teabepäevi ettevõtjatele ja KOV-dele. JVIS-es talletatud andmete põhjal analüüsitakse trende ja määratakse järgmiste perioodide fookusteemad.

TTJA pädevus

TTJA pädevuse ohtlike kemikaalide käitlemise nõuete järelevalves sätestab kemikaaliseadus (KemS). TTJA teostab järelevalvet ohtlike ja suurõnnetuse ohuga ettevõtete üle, kontrollides kemikaalide käitlemise nõuete täitmist, kohustuslike dokumentide olemasolu ja ajakohasust, riskijuhtimise süsteeme ning ettevõtja tegevuse vastavust Seveso III direktiivist ja KemS-ist tulenevatele kohustustele.

Järelevalvemeetmed

TTJA on KemS alusel volitatud kohaldama riikliku järelevalve üldmeetmeid ning korrakaitseseaduse §-des 30, 31, 32, 44, 45, 49, 50, 51, 52 ja 53 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid. Vajadusel teeb TTJA ettekirjutusi rikkumiste kõrvaldamiseks ning võib ettekirjutuse täitmata jätmise korral rakendada sunniraha (KemS § 42). TTJA on kohtuväline menetleja KemS § 50 alusel ja menetleb KemS §-des 43, 44, 45, 47 ja 49 sätestatud väärtegusid.

44. Gaasi-ja surveseadmete valdkonna nõuete rikkumine: 8 – keskmine-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Gaasiseadmete ja surveseadmete nõuetele mittevastav paigaldus, kasutamine või hooldamine võib põhjustada plahvatusi, tulekahjusid, gaasi- või vingugaasimürgistusi ning ulatuslikku varalist ja keskkonnakahju.

Eestis tuvastatakse regulaarselt juhtumeid, kus ei järgita ohutusnõudeid ega kehtivaid tehnilisi normatiive. Rikkumised tulenevad eelkõige:

- ebapiisavast või puudulikust dokumentatsioonist,
- kohustuslike auditite või tehniliste kontrollide tegemata jätmisest,
- pädevustunnistuseta isikute tegevusest paigaldus- ja hooldustöödel,
- ventilatsiooni ja katelseadmete ebakorrektsetest lahendustest,
- seadmete ekspluatatsioonis esinevatest hooldus- ja kasutusvigadest.

Ohuolukorra hinnang

- Gaasilekked võivad põhjustada plahvatusi, mille lööklaine ja tulekahju ohustavad nii eluruumide elanikke kui ka naabreid.

- Vingugaas on lõhnatu ja värvitu ning põhjustab kiiresti eluohtlikku mürgistust.
- Surveseadmete plahvatused võivad vallandada metalli ja killustikke kõrge kiirusega, põhjustades raskeid vigastusi, hukkunuid ja ulatuslikku varalist kahju.
- Vananenud seadmed ja ebapädevad paigaldused võivad põhjustada järkjärgulist või ootamatut riket, mille mõju ei ole koheselt nähtav.
- Gaasiseadmed asuvad sageli tiheasustusaladel, kus üksik intsident võib mõjutada kümneid elanikke (nt korterelamud).

Tagajärje kaalukus: *kõrgendatud oht*

Gaasiseadmete ja surveseadmete nõuete rikkumine võib põhjustada plahvatusi, tulekahjusid ning gaasi- või vingugaasimürgistusi, mis ohustavad otseselt inimeste elu ja tervist ning võivad tekitada ulatuslikku varalist ja keskkonnakahju. Risk on eriti tõsine tiheasustusaladel, kus üks rike võib mõjutada mitut eluruumi või tervet hoonet. Surveseadmete plahvatusel võivad paiskuda metallfragmendid suure kiirusega, põhjustades raskeid vigastusi ja hukkunuid. Seetõttu on tagajärje kaalukus hinnatud kõrgendatuks.

Realiseerumise tõenäosus: *keskmine*

- 2025. aastal kontrollis TTJA kokku 8477 eluruumi gaasipaigaldist, millest 1697 (20%) ei vastanud nõuetele. Põhja-Tallinnas oli nõuetele mittevastavus üle 50%.
- Levinumad vead:
    - gaasipaigaldis tehtud ilma pädevustunnistuseta,
    - ventilatsioon ei vasta nõuetele või ei toimi,
    - puudub kehtiv audit või tehniline ülevaatus,
    - puuduvad kasutusjuhendid ja hooldusdokumendid,
    - seadmed on vananenud või ohtlikult paigaldatud.
- puudub seadme või rajatise tehniline toimik ja nõutud dokumentatsioon,
- remonti ja hooldust teostavad pädevuseta isikud,
- ohtlikke survekonstruktsioone kasutatakse üle lubatud tööea.
- TTJA 2025. aasta kontrollide põhjal iga viies gaasipaigaldis ei vasta nõuetele – see on süsteemne, mitte üksikjuhtudel põhinev probleem.
- Ventilatsiooni rikked ja vingugaasijuhtumid korduvad igal aastal.
- Surveseadmete puhul esineb järjepidevalt kehtivate auditite ja tehniliste ülevaatuste puudumist.
- Eesti elamufondi vananemine suurendab riski – paljud gaasikatlad ja torustikud ületavad oma tööea.

Kontrolli ulatus

- paigalduse, kasutuse ja hoolduse vastavus tehnilistele nõuetele,
- dokumentatsiooni (auditid, ülevaatused, hooldusraamatud) olemasolu ja ajakohasus,
- seadmetele kohaldatavate määruste ja standardite nõuete täitmine,
- pädevustunnistuste kehtivus ning tööde teostamise õiguspärasus,
- CE-märgistuse, vastavushindamise ja tootja tehnilise dokumentatsiooni olemasolu,
- vingugaasianduri olemasolu ja töökindlus (vajadusel),
- ventilatsiooni toimivus ja paigaldusnõuetele vastavus,
- gaasitorustike ja -seadmete lekete kontroll,

- kaitsevööndites ja ohtlikkuse tsoonides tegutsemise nõuete järgimine.

TTJA pädevus

TTJA pädevus gaasi- ja surveseadmete järelevalves tuleneb ehitusseadustikust, seadme ohutuse seadusest(SeOS) ning toote nõuetele vastavuse seadusest (TNVS). TTJA teostab järelevalvet gaasipaigaldiste, gaasiseadmete ja surveseadmete ohutuse nõuete täitmise üle, kontrollides nii paigaldust, kasutamist, hooldust kui ka dokumentatsiooni vastavust õigusaktidele ja tehnilistele normidele. Pädevust täpsustavad ka majandus- ja taristuministri määrustes nr 87 ja 95 sätestatud tehnilised nõuded.

Järelevalvemeetmed

TTJA võib kohaldada riikliku järelevalve üldmeetmeid ning korrakaitseseaduses sätestatud erimeetmeid, sealhulgas ettekirjutus rikkumiste kõrvaldamiseks, sunniraha ettekirjutuse täitmise tagamiseks, tegevusloa peatamine või tühistamine, kui pädevus- või ohutusnõuded ei ole täidetud, väärteomenetluse algatamine seaduserikkumiste korral, tehnilise dokumentatsiooni, auditite ja ülevaatuste nõudmine ning nende kontrollimine, kohapealsed vaatlused, lekke- ja ventilatsioonikontrollid ning paigaldise tehnilise korrasoleku hindamine.

45. Elektripaigaldiste valdkonna nõuete rikkumine: 9 – suur - kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Avalikus kasutuses või avalikku huvi omavad elektripaigaldised mõjutavad otseselt tavaisikuid, kes ei pruugi elektriohtudest teadlikud olla. Nõuetele mittevastavad elektripaigaldised võivad põhjustada elektrilööke, mehaanilisi vigastusi, süttimisohtlikke olukordi, vingugaasi tekkimist, mürgiste ainete eraldumist või muid tehnilisi avariisid, mille tagajärjed võivad olla rasked.

Avalikes hoonetes (kaubanduskeskused, ühistranspordi rajatised, haridusasutused, tervishoiuasutused, elamud jms) on selliste rikkumiste mõju kordades suurem, sest ohus võib olla üheaegselt suur hulk inimesi.

Ohuolukorra hinnang

Elektripaigaldise rikke või nõuetele mittevastavuse korral võivad tagajärjed olla tõsised:

- elektrilöögid, põletused, eluohtlikud vigastused või surmad,
- tulekahjud ja ulatuslik varaline kahju,
- keskkonnakahju, kui rike põhjustab pinnase-, õhu- või veereostuse (nt transformaatoreid, jahutusaineid või kaableid kahjustav rike),
- avaliku ohutuse häirumine, kui rike mõjutab elutähtsaid teenuseid (valgustus, liikluskorraldus, ventilatsioon, liftid, meditsiiniseadmed).

Eestis juhtub igal aastal:

- ca 50 elektriõnnetust (sh raske tervisekahjustus või surm; 2024. aastal 25 juhtumit, sh 3 rasket ja 1 surmaga lõppenud),
- ca 200 elektrist põhjustatud hoonetulekahju (2024. aastal 196 tulekahju).

Ohutus sõltub sellest, kuidas paigaldis on ehitatud, paigaldatud, hooldatud ja kontrollitud. Levinud rikkumised on seotud:

- ebapädevate paigaldustöödega,
- puudulike auditite ja tehniliste kontrollidega,
- vananenud seadmete kasutamisega,

- halvasti hooldatud elektripaigaldistega.

Tagajärje kaalukus: *kõrgendatud oht*

Nõuetele mittevastavad elektripaigaldised võivad põhjustada elektrilööke, põletusvigastusi, eluohtlikke juhtumeid, tulekahjusid ja ulatuslikku varalist kahju. Elektripaigaldiste rike võib mõjutada ka avalikke hooneid ja elutähtsaid teenuseid (valgustus, ventilatsioon, liftid, meditsiiniseadmed). Linnakeskkonnas võivad tagajärjed avalduda rohkematele inimestele korraga. Arvestades igal aastal toimuvate elektriõnnetuste ja elektrist põhjustatud hoonetulekahjude hulka, on tagajärje kaalukus hinnatav kõrgendatuks.

Realiseerumise tõenäosus: *suur*

- Järelevalvepraktika näitab, et avalikes või avalikku huvi omavates elektripaigaldistes tuvastatakse aastas korduvaid nõuetele mittevastavusi (puudulik paigaldus, hooldus või dokumentatsioon).
- Paigaldiste suur hulk ja laialdane kasutus üle Eesti tähendab, et potentsiaalselt puudustega süsteeme on palju.
- Vananenud elektrisüsteemid suurendavad rikete ja tulekahjude tõenäosust.
- Avalikes hoonetes on sageli kombineeritud erinevaid süsteeme (valgustus, ventilatsioon, küte, varugeneraatorid), mille rikked võivad üksteist võimendada.

Kontrolli ulatuse piiritlemine

- paigaldustööde vastavus tehnilistele nõuetele ja standarditele,
- elektripaigaldise auditite, kontrollaktide ja muude dokumentide olemasolu ja kehtivus,
- paigaldise tehniline korrasolek (kaablid, kaitse- ja juhtimisseadmed, ühendused, kilbid),
- elektriohutuse tagamiseks vajalike meetmete rakendamine (nt kaitselülitid, maandus, ülekoormuskaitse),
- paigaldise hooldus- ja kasutusmeetmete nõuetekohasus,
- isikute kompetentsusnõuete täitmine,
- seadmetööde ohutus ja kasutatavate seadmete nõuetele vastavus.

TTJA pädevus

TTJA pädevus elektripaigaldiste ohutuse järelevalves tuleneb seadme ohutuse seadusest (SeOS). TTJA teostab järelevalvet selle üle, et seadmed ja seadmetööd vastaksid ohutusnõuetele, paigaldised oleksid nõuetekohaselt ehitatud, hooldatud ja kasutusel ning et olemas oleks nõutud dokumentatsioon. TTJA pädevuses on ka elektriõnnetuste ja avariide tehniliste tekkepõhjuste väljaselgitamine.

Riikliku järelevalve meetmed

Seadme ohutuse seaduse ja korrakaitseseaduse alusel võib TTJA rakendada riikliku järelevalve üldmeetmeid, KorS §-de 30–32 ja 49–53 kohaseid erimeetmeid (nt ettekirjutused, kohustuste kehtestamine, läbivaatamine kohapeal), tehniliste tõkete kasutamist ohtliku seadme või paigaldise edasise kasutamise keelamiseks, sunniraha ettekirjutuse täitmise tagamiseks, väärteomenetluse algatamist SeOS-is sätestatud rikkumiste korral, avariide ja õnnetusjuhtumite tehnilise tekkepõhjuse selgitamist (SeOS § 15 lg 3). Need meetmed võimaldavad peatada ohtliku paigaldise kasutamise, nõuda puuduste kõrvaldamist ning tagada ohutusnõuete järgimise avalikes ja muudes riskipõhistes elektripaigaldistes.

46. Tõsteseadmete kasutamise nõuete rikkumine: 8 – keskmine-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Tõsteseadmeteks loetakse seadme ohutuse seaduse tähenduses auditikohustuslikke masinaid:

1. kraanad ja hüdrotõstukid,
2. kaubaliftid ja platvormtõstukid kauba tõstmiseks,
3. sõiduliftid ja liikurteed,
4. korvtõstukid ja ehitustõstukid inimeste tõstmiseks,
5. atraktsioonid,
6. köisteed.

Need seadmed on olulised nii avalikes hoonetes, elamutes kui ka tööstus- ja ehitusobjektidel. Tõsteseadmete kasutamise, hoolduse ja kontrolli nõuete eiramine võib seada otsesesse ohtu nii seadmete kasutajad kui ka teised nende mõjuväljas viibivad isikud.

Avalikus kasutuses olevate seadmete (nt liftid, eskalaatorid) kasutajad ei pruugi olla teadlikud nendega seotud riskidest. Tööstuses ja ehitusplatsidel kasutatavad tõsteseadmed (kraanad, korvtõstukid) on kõrgendatud ohuallikad, kuna nendega tõstetakse rasked koormad või inimesi, mis suurendab õnnetuste tagajärgede raskust.

Seadme ohutuse seadus (SeOS) sätestab, et iga seadme kasutamisel ja seadmetööl tuleb tagada inimese elu ja tervise, vara ning keskkonna ohutus (SeOS § 4). Ohutuse tagamiseks tuleb rakendada kõik vajalikud abinõud ohu ennetamiseks, avastamiseks ja kõrvaldamiseks.

Ohuolukorra hinnang

Nõuetele mittevastavate tõsteseadmete kasutamisel võivad tagajärjed olla väga tõsised.

Füüsilised riskid

- elektrilöök, mehaanilised vigastused, muljumised, kukkumised,
- inimeste alla kukkumine tõsteseadmega,
- raskete koormate kukkumine, mille tagajärjeks võivad olla surmajuhtumid.

Varaline kahju

- seadmete purunemine,
- tootmisseisakud tööstusettevõtetes,
- ulatuslikud remondikulud,
- tulekahju tekkimise võimalus lühiste või lekkivate hüdrosüsteemide tõttu.

Keskkonnariskid

- õli, määrdeainete või muude ainete lekked keskkonda,
- kokkupõrgetest või purunemisest tekkivad reostusohud.

Tagajärje kaalukus: *kõrgendatud oht*

Nõuetele mittevastavate tõsteseadmete kasutamine (kraanad, liftid, korvtõstukid, eskalaatorid, platvormtõstukid, atraktsioonid, köisteed) võib põhjustada tõsiseid õnnetusi: raskete koormate allakukkumist, inimeste kukkumist, muljumisi, elektrilööke, tulekahju või ulatuslikku varalist kahju. Avalikes hoonetes ja ehitusplatsidel võib üks rike ohustada korraga suurt hulka inimesi. Tagajärjed võivad olla rasked või eluohtlikud, mistõttu hinnatakse ohtu kõrgendatuks.

Realiseerumise tõenäosus

Keskmine

- TTJA järelevalves on korduvate kontrollide käigus tuvastatud regulaarseid nõuete rikkumisi, sh auditi puudumine või mittevastavused hoolduste kavandamisel.
- Paljud tõsteseadmed on vananevad ja intensiivses kasutuses, mis suurendab rikete riski, kui hooldust ei teostata nõuetekohaselt.
- Ehitusobjektidel kasutatakse tihti ajutisi tõsteseadmeid, mida paigaldavad erineva pädevusega töötajad, mis tõstab eksimuste ohtu.
- Atraktsioonide ja hooajaliste seadmete puhul (nt köisteed või lõbustuspargi seadmed) on risk kõrgem välishooajast tingitud kiire kasutuse intensiivsuse tõttu.

Samas on tõste- ja tõsteseadmete valdkonnas tegutsevatel ettevõtetel üldjuhul motivatsioon järgida nõudeid, mis hoiab tõenäosuse keskmisel tasemel.

Kontrolli ulatus

- seadmete tehnilise seisukorra ja ohutuse hindamist,
- seadme paigalduse vastavust standarditele ja tootja juhistele,
- auditite, hooldustööde ja kontrollaktide olemasolu ning kehtivust,
- kasutusjuhendite, vastavusdeklaratsioonide ja märgistuse kontrolli,
- seadme kaitsesüsteemide ja ohutusseadiste toimivust,
- personalile seatud pädevus- ja koolitusnõuete täitmist,
- seadmetööde ohutusmeetmete rakendamist.

TTJA pädevus

TTJA pädevuse tõsteseadmete järelevalves sätestab seadme ohutuse seadus (SeOS). TTJA teostab järelevalvet, et tõsteseadmed vastaksid ohutus- ja kasutusnõuetele, seadmetel oleksid nõutud auditid ja hooldused, dokumentatsioon oleks korrektne ning seadmeid käsitleksid pädevad isikud. TTJA on pädev seadme kasutamise peatama ja selgitama välja tõsteseadmete avariide tehnilisi tekkepõhjuseid.

Järelevalvemeetmed

TTJA võib järelevalve teostamisel rakendada KorS §-des 30, 31, 32, 49–53 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid (SeOS § 15 lg 1). Rikkumise korral võib TTJA teha ettekirjutuse, peatada seadme kasutamise ning vajadusel rakendada tehnilisi tõkkeid seadme edasise kasutamise vältimiseks (SeOS § 15 lg 2). Ettekirjutuse täitmata jätmisel võib kohaldada sunniraha. TTJA on SeOS-is sätestatud väärtegude kohtuväline menetleja.

47. Ehitiste ohutuse valdkonna nõuete rikkumine: 8 - keskmine-kõrgendatud oht

Ohuolukorra kirjeldus

Ehitiste ohutuse valdkonnas esinevad peamised riskikohad puudutavad:

- kasutusest välja langenud hooneid, mida ei hooldata ja mille seisukord on teadmata,
- vananevat korterelamufondi (ehitatud 1960–1990, projekteeritud kasutusiga 30–50 aastat),
- ehitisi, mis on rajatud allmaakaevanduste kohale, kus võib esineda maapinna järelvajumist,

- avalikke mänguväljakuid ja seiklusparke, millel esineb projekteerimis-, ehitus- või paigaldusvigu,
- korterelamutes toimuvate omavoliliste ümberehituste tõttu tekkinud kahjustusi (kandvate seinte lõhkumine, rõdude ümberehitused, tehnosüsteemide muutmine).

Kasutusest välja langenud ehitised võivad olla lagunenud, niiskuskahjustustega või varisemisohtlikud, sageli on need vabalt ligipääsetavad. Paneelelamutes on probleemiks kandekonstruktsioonide vananemine, rõdude amortiseerumine ja omavolilised konstruktsioonimuudatused.
Mänguväljakute puhul esineb vananenud seadmeid, vigaseid ühendusi ja ohtlikke paigaldusi. Ajalooliselt on tuvastatud ka täisvaringu oht seiklusparkides.

Allmaakaevanduste kohal paiknevates elamutes on täheldatud vundamendi ja kandvate seinte pragunemist ning vajumist.

Ohuolukorra hinnang

Nõuetele mittevastava ehitise või ehitusseadme puhul võivad tagajärjed olla:
Inimohud

- konstruktsioonide purunemine, rõdude varisemine või kogu hoone osaline kokkuvarisemine (nt Kivi-Vigala 2020, Tallinn 2024),
- kukkumised ja vigastused mänguväljakutel ja seiklusparkides, sh poomis- ja takerdumisohud (nt Tallinn 2011, Alutaguse 2019),
- varingu või süttimise tõttu hukkunud või vigastatud isikud.

Varaline kahju

- ulatuslikud kahjustused korterelamutele, kõrvalolevatele hoonetele,
- suured remondikulud, sh kohustuslik lammutamine.

Keskkonnariskid

- varisenud või süttinud hoonetest tulenev pinnase-, õhu- või veereostus.

Tagajärje kaalukus: ***kõrgendatud oht***

Nõuetele mittevastava ehitise kasutamine (nt varisemisohtlikud hooned, amortiseerunud korterelamud, ohtlikud rõdud, mänguväljakud, seikluspargid, allmaakaevanduste kohal paiknevad hooned) võib põhjustada raskeid vigastusi või surma. Riskid tulenevad konstruktsioonide purunemisest, rõdude ja varikatuste varisemisest, ohtlikest mänguatraktsioonidest, maapinna vajumisest ja omavolilistest ümberehitustest. Tagajärjed võivad ulatuda eluohtlikest vigastustest kuni suure varalise ja keskkonnakahjuni, mistõttu hinnatakse tagajärje kaalukus kõrgendatuks.

Realiseerumise tõenäosus: ***keskmine***

- TTJA teavitussüsteemi kaudu laekub ~50 teadet aastas ohtlikuna tunduvatest hoonetest.
- 2021. aasta kampaanias kaardistati 215 potentsiaalselt ohtlikku ehitist.
- Suurpaneelelamute projekteeritud eluiga on lõppemas – 1960–1990 ehitatud hoonete konstruktsioonid on jõudmas kriitilisse vanusesse.
- Uuringud (TTÜ 2009, TTJA 2018) kinnitavad rõdupiirete ja kandekonstruktsioonide laialdast amortiseerumist.
- Allmaakaevanduste piirkondades esineb jätkuvalt maapinna vajumist.
- Mänguväljakute kontrollides on varem leitud 25 avariilises seisukorras mänguväljakut 126-st; 2024. aastal tuvastati 395 potentsiaalselt ohtlikku nõukogudeaegset mänguväljakut.

- Korterelamutes toimuvad omavolilised ümber-ehitused põhjustavad igal aastal olulise hulga TTJA-le esitatud kaebusi.

Kontrolli ulatus

- Kasutusest välja langenud hooneid avalikus ruumis;
- Vananeva elamufondi ehitisi (50+ aastat, kapitaalremont tegemata) kaebuste või ohuilmingute esinemisel;
- Allmaakaevanduste kohal paiknevaid hooneid;
- Avalikud mänguväljakud ja seikluspargid;
- Korterelamutes esinevaid konstruktsioonikahjustusi.

TTJA pädevus

TTJA pädevuse ehitiste ohutuse tagamisel sätestab ehitusseadustik (EhS) § 130 lg 3 p 2. TTJA teostab järelevalvet ehitiste ohutuse üle, sealhulgas kasutusest välja langenud hoonete, vananeva elamufondi, mänguväljakute, seiklusparkide ning konstruktsioonikahjustustega ehitiste puhul. TTJA võib kontrollida ehitise seisukorda, hinnata ohtu ja teha ettekirjutusi ohu kõrvaldamiseks või ehitise kasutamise keelamiseks.

Järelevalvemeetmed

Järelevalve teostamisel võib TTJA kasutada riikliku järelevalve üldmeetmeid ning EhS §-de 131 ja 132 alusel riikliku järelevalve erimeetmeid, sh valdusesse sisenemine, valduse läbivaatus, ettekirjutused, ehitise või selle osa kasutamise keelamine, lammutamise ettekirjutus ja asendustäitmine. Ettekirjutuse täitmata jätmisel võib rakendada sunniraha. Ohu korral võib TTJA taotleda PPA-lt või Päästeametilt ametiabi viibimiskeelu tagamiseks. Kui otsest ohtu ei tuvastata, edastatakse teave kohaliku omavalitsuse üksusele edasiseks menetlemiseks.

48.Legaalmetroloogia valdkonna nõuete rikkumine 5 - keskmine-oluline oht

Ohuolukorra kirjeldus

Tagamaks mõõtevahendi, mõõtetulemuse ja kinnispaki mõõteseadusest tulenevatele nõuetele vastavust peavad mõõtevahendid, nende kasutamine ja kinnispakid ning nende käitlemine vastama seaduses kehtestatud nõuetele. Mõõtevahendite nõuetele vastavuse tagamiseks rakendatakse mõõtevahendeid reguleerivates EL õigusaktides mõõtevahendite turule laskmisel ja kasutusele võtmisele vastavaid vastavushindamise protseduure. Mõõtevahendite kasutamisel peab neid mõõteseaduses ettenähtud juhtudel taatlema või kalibreerima. Mõõtetulemuse nõuetele vastavuse tagamiseks tuleb kasutada taadeldud või kalibreeritud mõõtevahendit ning tõendatud jälgitavuse nõude korral peab pädev mõõtja olema akrediteeritud või erialaselt pädevaks mõõtjaks tunnistatud ning järgima asjakohast (sh õigusaktis toodud) mõõtemetoodikat. Tagamaks kinnispakkide täitekoguse nõuetele vastavust peab järgima kinnispakkidele ja nende käitlemisele kehtestatud nõudeid.

Eestis on igapäevaselt kasutusel miljonid mõõtevahendid ja toodetakse või müüakse miljoneid kinnispakke. Nõuetele mittevastava mõõtevahendi, mõõtetegevuse või kinnispakkide käitlemise tagajärjeks on reeglina majanduslik või õiguslik kahju. Kahju suurus võib varieeruda suures ulatuses. Üksikisikule ei pruugi kahju olla suur, küll aga ettevõte, kes nõudeid rikub (näiteks jätab tarbearvestid taatlemata ja need võivad mõõta tarbija kahjuks), võib see tekitada suurele hulgale üksikisikutele märkimisväärse kahju.

Konkreetne probleem või olukord

1. Turule lastakse või kasutatakse mõõtevahendeid, mis ei ole läbinud nõutud vastavushindamist (nt MID alusel nõutud protseduurid). Tekib oht, et mõõtevahendi soetaja võtab kasutusele vale või nõuetele mittevastava mõõtevahendi.

2. Mõõtevahendi taatlus on kehtetu või aegunud. Taatlemata või aegunud mõõtevahendite näidud ei ole usaldusväärsed ega pruugi olla nõutud määral õiged.
3. Kinnispakkide täitekogused ei vasta märgitud mahule. Valede täitekoguste näol on tegu tarbija petmisega.
4. Pädevate mõõtjate, taatluslaborite või vastavushindamisasutuste tegevuses tuvastatakse protseduuride ja dokumentatsiooni puudusi (nt jälgitavuse tõendamata jäämine, akrediteeringu nõuete eiramine). Mõõtetulemused ja sertifikaadid võivad osutuda kehtetuks, põhjustades neist johtuvaid järelmeid seoses nendega.

Lisa toetavad faktid (statistika, varasemad juhtumid, välisriikide praktika/käitumismuster, siseriiklik info)

Õiguslikud viited

- Mõõteseadus, Directive 2014/32/EU (Measuring Instruments Directive, MID); toote nõuetele vastavuse seadus; Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2019/1020 turujärelevalve ja toodete vastavuse kohta.

Ohuolukorra hinnang

Tagajärje kaalukus: *oluline*

Faktiline põhjendus: üksikjuhtumid (nt üks mõõtevahend või üks kinnispakk) võivad põhjustada piiratud kahju, kuid massiline või pikaajaline nõuete rikkumine (samaaegselt paljude tarbearvestite või turule lastud mõõtevahendite puhul) võib viia laiaulatusliku majandusliku kahjuni (tarbijate väärkoheldud arvestus, ettevõtete väärkasu, turu moonutused). TTJA varasemad menetlused on näidanud, et suures mahus taatlemata tarbearvestite kasutamine on kokkuvõttes põhjustanud märkimisväärset majanduslikku kahju. Seetõttu on kaalukas ohuolukord oluliseks hinnatav.

Realiseerumise tõenäosus: *keskmine*

Põhjendus: formaalsete kohustuste mittetäitmine (näiteks dokumentatsiooni puudumine) on kohtades suhteliselt sage (suur tõenäosus), kuid tõsisemad juhtumid, kus mõõtetulemusest tulenev suur ja püsiv kahju tekib (nt laialdane turule laskmine ilma vastavushindamiseta või massiline taatlusteta tarbearvestite kasutamine), on harvemad (madal tõenäosus ühe konkreetse kõrge riski juhtumi kohta). Koondhinnanguna — arvestades varasemaid järelevalveleide ja turu suurust — on tõenäosus keskmine.

Kui tihti on aset leidnud / kui suur on tõenäosus Eestis (võrreldes välisriikidega):

- Välisriikide praktika näitab, et regulaarsed turujärelevalve kampaaniad paljastavad aeg-ajalt mittevastavusi ja selle põhjal võetakse tarvitusele eemaldamis- või parandamismeetmeid; suurte mahtude riskid esinevad eelkõige sektorites, kus mõõtmised on laialt levinud (energia-, toidu-, jaekaubandus).
- Eestis, arvestades TTJA varasemaid leide ja mõõtevahendite laia kasutust, on sarnase olukorra kordumine reaalne, eriti kui järelevalve ressursside või sihipäraste inspektsioonide intensiivsus on madalam.

Ühiskondlikud trendid, mis võivad riski mõjutada:

- Digitaliseerimine ja kaugloetavad mõõtesüsteemid (nt nutiarvestid) suurendavad mõõtevahendite keerukust ja nõuavad uute kontrollimeetodite täiustamist — see võib nii suurendada rikkumiste riski (uued tehnoloogilised veaallikad) kui anda parema andmebaasi järelevalveks.

- Rahvusvaheline tarneahela globaliseerumine võib suurendada ohtu, et mittestandardsed või nõuetele mittevastavad instrumendid jõuavad turule (vajab tugevamat tolli- ja turujärelevalvet).

Kontrolli ulatuse piiritlemine

Keda saab TTJA kontrollida:

- Kauplejad ja jaemüüjad, kes lasevad mõõtevahendeid turule (seadmete müügikohad).
- Toll — sisseveo käigus turule jõudvate mõõtevahendite kontroll (koostöö tolliga).
- Võrguettevõtjad (nt elektri-, soojus- ja gaasivõrguettevõtted) — nende kasutatavad tarbearvestite taatluskohustus.
- Kokkuostjad (nt metsasaaduste kokkuostjad) ja kauplejad, kes kasutavad mõõtmiseks kaale.
- Kinnispakkide tootjad ja importijad (täitekoguse nõuete tagamise kohustuste järgimine).
- Pädevad mõõtjad, taatluslaborid ja vastavushindamisasutused (proceduuri- ja dokumentatsioonikontroll, akrediteeringu ja pädevuse kontroll).

Milliseid nõudeid kontrollitakse (piiritlemine, realistlik maht):

- Mõõtevahendite, nende vastavushindamise ja kohustusliku märgistuse ning dokumentatsioon olemasolu kontroll.
- Taatluskohustuse täitmise kontroll - kas taatlus on tehtud nõuetekohaselt ja õigeaegselt).
- Kinnispakkide käitlemise kontroll, proovivõtt ja märgistuse kontroll.

TTJA pädevus ja riikliku järelevalve meetmed

Millised õigusaktid annavad TTJA-le pädevuse:

- Mõõteseadus sätestab raamnõuded mõõtevahenditele, kinnispakkidele, mahumõõtudele ja mõõtühikutele.
- TTJA pädevuse ohuolukorra lahendamisel sätestab toote nõuetele vastavuse seadus (TNVS). Turujärelevalveasutusena on TTJA volitatud kohaldama riikliku järelevalve üldmeetmeid ning KorS §-des 30–32, 49–52 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid (TNVS § 54 lg 2), samuti tegema kontrolltehingu (TNVS § 56^1), avalikustama toote ohte puudutava teabe (TNVS § 55) ning nõudma toote märgistamist, hoiatuse avaldamist, turult kõrvaldamist, tagasinõudmist või keelata toote turule laskmine (TNVS § 56 lg 2) ja võtma näidiseid (TNVS § 56 lg 7). Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet on kohtuväline menetleja TNVS § 59–61 sätestatud väärtegudes.

Milliseid riikliku järelevalve meetmeid saab rakendada:

- Dokumendikontroll ja andmete nõudmine (näiteks vastavushindamise ja taatluse tõendid).
- Füüsilised kontrollid ja proovimõõtmised (kauplustes, ettevõtetes, tootmises).
- Sisenemine valdusesse/asutuse ruumidesse ja vallasasjade läbivaatus (kui õiguspäraselt rakendatav korra alusel).
- Hoiulevõtmine ja keelamine — mittevastavate mõõtevahendite kõrvaldamine kasutusest või turult (ajutine või püsiv keeld).

- Ettekirjutused nõuete rikkumise kõrvaldamiseks ja tähtajaline nõuete täitmise kohustus.
- Väärteomenetluse algatamine ja sanktsioonid (eeskätt majanduslikud karistused või lähtuvalt konkreetsest rikkumisest).
- Koostöö tolli ja teiste riiklike järelevalveasutustega (sh EL-sisesed teavitused ja ühisaktsioonid vastavalt Regulation (EU) 2019/1020).